

Riksdagens protokoll

Nr 18

4 februari 1972

Debatter m. m.

Fredagen den 4 februari

Svar på interpellation av herr Lorentzon (vpk) ang. åtgärder mot prisstegringar	3
Allmänpolitisk debatt (forts.)	10
Interpellation av herr Sjönell (c) ang. exploateringen av markområden i strid mot skissen till fysisk riksplan	78
Meddelande ang. enkla frågor av:	
herr Hedin (m) ang. lokaltrafiken på järnvägssträckan Nyköping–Södertälje	79
herr Wennerfors (m) ang. vissa lagstadgandens innebörd jämfört med § 32 i SAF:s stadgar	79

Fredagen den 4 februari

Kl. 10.00

Fredagen den
4 februari 1972*Ang. åtgärder mot
prisstegringar*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Föredrogs från ledamöterna i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond herr Björk i Göteborg och fröken Bergegren samt från suppleanten i samma styrelse fru Thorsson inkomna skrivelser, vari dessa avsågt sig nämnda uppdrag.

Med anledning härav beslöt kammaren dels att godkänna avsägelseerna, dels att val av två ledamöter och en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond efter herr Björk i Göteborg och fröken Bergegren respektive fru Thorsson skulle anställas i föreskriven ordning.

§ 2 Ang. åtgärder mot prisstegringar

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) den 11 januari framställda interpellation, nr 8, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har ställt följande frågor till mig.

1. Är statsrådet beredd att med anledning av den skrämmande prisutvecklingen föreslå regeringen omedelbart införande av allmänt prisstopp?

2. Om så inte är fallet: Vilka andra medel avser statsrådet då vidta för att hejda de starka prisstegringarna?

3. Är statsrådet beredd att låta den aviserade utredningen om prisregleringslagen även överväga formerna för ingripanden i syfte att uppnå prissänkningar i fall då konstaterade överpriser tillämpas?

I mitt svar på herr Lorentzons interpellation i samma ämne vid höstriktsdagen redogjorde jag för regeringens motiv för att avveckla prisstoppet vid årskiftet 1971–1972. Att vissa prisstegringar skulle inträffa omedelbart efter prisstoppets upphörande har kunnat förutses. De förklaras till största delen av de från den 1 januari 1972 höjda jordbrukspriserna. Dessa beräknas slå igenom på konsumentprisindex med ca 0,4 procent. Även om prisstopp fortfarande förelegat hade förädlings- och distributionsleden behövt få kompensation för prishöjningar av detta slag. Solidariteten med de lågavlönade kräver dessutom att man får acceptera vissa prishöjningar som ett resultat av avtalsupp-
görelserna.

Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t uppdragit åt pris- och kartellnämnden att upprätthålla en utvidgad och intensifierad prisövervakning. Syftet är att vidmakthålla en hög handlingsberedskap, som möjliggör ett snabbt ingripande om tendenser till en inflationistisk prisutveckling skulle uppstå. Näringslivets samtliga huvudorganisationer har liksom

Fredagen den
4 februari 1972

Ang. åtgärder mot
prisstegringar

Kooperativa förbundet utfäst sig att verka för att medlemmarna iakttar största möjliga återhållsamhet i prissättningen.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt anser jag för närvarande inte skäl föreligga för att på nytt införa allmänt prisstopp.

Vad angår herr Lorentzons sista fråga vill jag framhålla att prisregleringslagen redan i sin nuvarande utformning ger möjlighet att framtvinga prissänkningar. När lagen är i kraft kan sålunda Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, föreskriva sänkning av stoppris som är högre än som kan anses skäligt. Vidare kan föreskrivas att visst pris, som anses skäligt, skall gälla som högstpris. Vad jag nu låter utreda är inte metoderna för prisreglering utan förutsättningarna för att sätta lagen i kraft.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret från handelsminister Feldt på min interpellation. Jag skulle kunna fatta mig mycket kort och avge omdömet: ett genomgående negativt svar. Herr Feldt anförde i sitt svar på min interpellation i denna fråga under fjolårets höstsession, till vilket svar han nu hänvisar, att när prisstoppet infördes "förutsattes att denna åtgärd endast skulle vara temporär".

Prisstoppet infördes relativt kort tid före 1970 års val. Effekten har allmänt omvitnats som positiv från prisdämpande synpunkt, även om undantag gjordes. Oaktat prisstoppet steg livsmedelspriserna i fjol med 11,5 procent, priset på kläder och skor med 10 procent och hyrorna med över 5 procent. Härvid brukar s. k. giltiga orsaker anföras, och sådana anfördes också för väntade prisstegringar. Men om dessa giltiga orsaker slår igenom även under ett prisstopp, ligger det nära till hands att uttala farhågor för en allmän prisstegring när priserna nu har släppts helt fria.

I detta läge uttalar handelsministern för Dagens Nyheter i början av detta år att vi nu skall pröva handelns ansvar utan prisstopp. Eftersom regeringen hösten 1970 införde ett prisstopp, måste den uppenbarligen ha satt näringslivets ansvar i tvivelsmål vid det tillfället. Var det det förhållandet att man hade blicken riktad mot valet 1970 som var avgörande? Frågan kan ställas. Vad är det som kan tala för att nu hysa förhoppningar om att ett helt frisläppande av priserna inte kommer att utnyttjas av fabrikanter och av parti- och detaljhandel?

Vi har inte någon tillräckligt färsk statistik som ger oss indexsiffror och procenttal i detta läge, men herr statsrådet skall veta att husmödrar och andra nogsam observerat ommärkningarna på varorna i butikerna. Effekten har kunnat bedömas. Situationen ter sig synnerligen bekymmersam för breda skikt av konsumenter. De s. k. giltiga prisstegringarna – jag syftar på sådana som tillkommit som en följd av jordbruksuppgörelsen – drar uppenbarligen andra med sig. Det vanliga talesättet är ju att allt stiger. I hägn av detta talesätt och en allmän avtrubning i inställningen till prisstegringar som något oundvikligt drivs prisskruben uppåt varv för varv.

Handelsministern uttalar i sitt svar: "Syftet är att vidmakthålla en hög handlingsberedskap, som möjliggör ett snabbt ingripande om tendenser till en inflationistisk prisutveckling skulle uppstå." Hur mycket och i

vilken takt måste priserna skjuta i höjden för att utvecklingen skall förtjäna beteckningen "inflationistisk" enligt herr Feldts mening?

Enligt mitt förmenande måste den grundläggande utgångspunkten vara situationen för de många människorna med de blygsamma inkomsterna. Och att det finns ett ansevärt antal sådana hann redan den nedlagda låginkomstutredningen konstatera. Tar man detta som utgångspunkt, blir slutsatsen att en priskontroll, även om man godtar vad jag flera gånger betecknat som *giltiga prisstegringar*, är bättre än ett fullständigt frisläppande av prisstegringarna.

Min andra fråga, om vilka andra medel statsrådet avser att tillgripa för att hejda prisstegringarna om ett återinförande av prisstoppet avböjs, anser tydligen herr Feldt besvarad med att regeringen givit pris- och kartellnämnden uppdraget att vidga och intensifiera prisövervakningen. PKN:s rapporter brukar återges i pressen, och de läses säkerligen med intresse, men mer händer ju inte. Sannolikt är det inte heller avsikten. De uppgifter som insamlas och registreras om prisutvecklingen skall vara till hands för ingripanden. Jag kan enbart beklaga ett sådant ställningstagande. Det är lika med ett accepterande av fortsatta prisstegringar i ett läge då dessa ytterligt hårt drabbar människorna.

Vad min tredje fråga beträffar noterar jag redan nu att det enligt handelsminister Feldt kommer att ges möjligheter att vidta åtgärder i syfte att framtvunga prissänkningar. Det låter i och för sig uppmuntrande. Jag kanske får tillägga att det nog för mig verkar en smula överraskande. Är allt vad som i detta sammanhang erfordras klarlagt om tillvägagångssättet? Tillräckliga objekt borde kunna uppletas för en praktisk tillämpning. Börja då med bostäderna och hyrorna!

Det är alltså förutsättningen för att sätta lagen i kraft som skall utredas. Herr Feldt bör nog uttala sig något utförligare och mer klarläggande om vilka förutsättningar som det här kan röra sig om. Om man nu på grund av utredningen anser sig förhindrad härtill, kan kanske ändå en utfästelse göras om den tidpunkt när en sådan utredning kan förväntas bli klar. Det vore vidare av intresse att få höra om regeringen har för avsikt att praktiskt ta itu med en verksamhet inriktad på *sänkning* av priserna.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Lorentzon gör sitt bästa för att tolka det missnöje och den oro som finns över prisstegringarna. Låt mig säga att herr Lorentzon inte är ensam om att vare sig avlyssna eller tolka denna oro och detta missnöje. Men det hjälper föga att hos allmänheten skapa den falska föreställningen att vi skulle kunna med administrativa regleringar trola bort stegringar av kostnaderna i handeln, i distributionen och i produktionen som bland andra vi i det här huset har varit med om att fatta beslut om — jag tänker på jordbruksavtalet — och de kostnadsstegringar som är ett resultat av avtalet om lönerna och uppgörelsen om den förkortade arbetstiden.

Dessa kostnadsstegringar kan i vissa branscher absorberas ganska smärtfritt. Man kan ta dem om hand tack vare stigande försäljning och förbättrad effektivitet. I andra branscher är det omöjligt att på den vägen

Nr 18

Fredagen den
4 februari 1972

Ang. åtgärder mot
prisstegringar

absorbera kostnadsökningen. Därför står man inför valet antingen att lägga ner verksamheten eller att genomföra de prisstegringar som är nödvändiga för att klara de ökade kostnaderna. Detta är ett samband som har existerat i den svenska ekonomin alltsedan vi började med avtalsrörelser och med den nuvarande jordbrukspolitik. Vi har fått predika och predika – i en atmosfär som kommunisterna gjort sitt bästa för att förgifta – att här är det fråga om en solidaritet mellan grupper. Om de människor som arbetar i branscher där enda möjligheten för dem att få i jämförelse med andra grupper anständiga lönehöjningar är att vissa prisstegringar uppstår, då är vår uppgift, herr Lorentzon, att försöka tala om för de andra grupperna att i begreppet solidarisk lönepolitik ingår att man måste acceptera prisstegringar som är en oundviklig konsekvens. Men vi vet hur kommunisterna kommer att arbeta för att hela tiden intala folk att vi egentligen skulle kunna slippa detta. Priserna ned och lönerna upp! är ungefär vad herr Lorentzon sade för en stund sedan.

Vad kan då ett prisstopp utträta? Vi kan inte trola bort kostnadsökningarna med prisstopp. Vi har prövat det under 18 månader. Det var effektivt under ungefär 12 av dessa 18 månader, beroende på att vi då inte hade någon uppgörelse om lönerna och inte heller någon ny omgång i jordbrukets avtalsförhandlingar. Då kunde vi hålla undan krav på prishöjningar som mest var motiverade av att man ville öka sina marginaler, förbättra sina vinster och importera dyrare varor från utlandet. Det gick att hålla tillbaka sådana prishöjningar. Vi höll priserna stabila i tio, elva månader. Men sedan kom resultatet av jordbruksuppgörelsen och avtalet om lönerna. Det är dessa prisstegringar herr Lorentzon avläser nu, när han talar om vad som hände. Utan att tala om det lägger han också på den momshöjning som riksdagen fattade beslut om i samband med skatteomläggningen.

Vi är i den situationen nu igen att det gäller att klara jordbrukarnas inkomster. Enda vägen är att höja priserna. Så småningom måste vi också ta hand om andra årets resultat av lönerörelsen. Att i det läget försöka inbilla oss själva eller andra att vi skulle kunna undgå konsekvenserna genom att ge pris- och kartellnämnden en order om att sätta stopp för priserna är orimligt. För att vara konsekventa och hederliga skulle vi då säga till jordbrukarna att vi bryter avtalet med dem och att de inte får några inkomstökningar. Vi skulle säga till de anställda i handeln, i transportnäringarna osv.: Ni får inte de lönehöjningar som står i avtalet! Det vore en hederlig politik, herr Lorentzon, gå upp och säg det i denna talarstol! Då talar Ni sanning till producenterna, löntagarna och konsumenterna.

Därför får vi nu säga att uppgiften för pris- och kartellnämnden är att se till att de prishöjningar som man nu tvingas genomföra – jag tror inte att vare sig handeln eller övriga delar av näringslivet gör detta med någon glädje – skall bli så små som möjligt, dvs. man skall söka behålla de marginaler man har, man skall undvika att genomföra prishöjningar som tar sikte på stora vinstökningar. Det är pris- och kartellnämndens uppgift att genom mycket ingående studier av hur företagen hanterar priser och kostnader undersöka om prisrörelserna har en sådan bakgrund.

Herr Lorentzon frågar vilka förhoppningar vi skall ha om ansvars-

Fredagen den
4 februari 1972*Ang. åtgärder mot
prisstegringar*

känslan i näringslivet. Jag ställer mig helt neutral på denna punkt. Vår inställning är att näringslivet har förklarat sig berett att försöka samarbeta med löntagare och konsumenter på det sättet att prishöjningarna skall göras så små som det är möjligt. Vi har från vår sida sagt att vi naturligtvis måste ha en apparat för att undersöka vad som verkligen händer, och vi har gett pris- och kartellnämnden uppdraget att om något händer som är anmärkningsvärt eller där man kan säga att klart oskäligen prishöjningar är på väg, då skall detta förhållande anmälas till regeringen som sedan får överväga vad som skall ske.

Det är de åtgärder inom det prisreglerade området som vi i dag över huvud taget anser möjliga, lämpliga och effektiva. Sedan kommer frågan om hur den allmänna ekonomiska politiken sköts, att vi ser till att vi tar oss ut ur konjunktursvackan utan att komma över i en situation med en överhettad konjunktur. Titta på kommunisternas budgetförslag, herr Lorentzon, och se efter vilken inflation det skulle driva i gång med en våldsamt ökning av den statliga upplåningen. Det är inflationspolitik. Om herr Lorentzon vill ha en definition på detta ord, så är det kommunisternas budgetpolitik.

Herr Lorentzon säger: Hur skall vi göra med högstpriser? Borde man inte kunna visa konkreta effekter av dem? Borde man inte kunna tillämpa dem på hyrorna?

Det enkla svaret är ju att vi nu i flera årtionden haft en prisreglering. Vi har fortfarande en hyresreglering på stora delar av bostadsbeståndet. Det är mycket enkelt för herr Lorentzon att ta reda på hur prisregleringen har fungerat.

Till den sista frågan vill jag säga: Den utredning som gäller förutsättningarna för att sätta prisregleringslagen i kraft skall inte göras stor och omständlig. Vi skall försöka att vara klara med den inom detta år.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det är inte möjligt för mig som bara har tre minuter på mig att ta upp alla de frågeställningar som handelsministern här berörde, men det finns ju möjligheter senare. Vi har en motion i kammaren där vi ställer frågan om moms bort på livsmedlen, och när den kommer upp till behandling får vi möjlighet att diskutera frågan vidare. Jag nämner bara detta i sammanhanget, eftersom handelsministern påstår att vår budget är inflationsdrivande. Kan det, herr handelsminister, vara inflationsdrivande, när man yrkar att moms på maten skall bort? Är det inte motsatsen i stället?

Jag kan inte underlåta att påtala den enligt min mening oriktiga inställning och uppfattning som handelsministern här ger till känna, när han vädjar till solidaritet med de lågavlönade och framställer de lågavlönades löneökning som orsaken till prisökningen. Men det är ju faktiskt så, herr handelsminister, att det finns profiter att ta av i detta land. Men eftersom Ni är förvaltaren för monopolkapitalet i detta land kan Ni aldrig tänka Er att ta av profiterna och överlämna till de lågavlönade utan i stället höjer Ni priserna på livsmedel som de lågavlönade behöver och på det sättet berikar Ni monopolkapitalet ytterligare. Det är så det ligger till. Vi har i det fallet vitt skilda

Fredagen den
4 februari 1972

*Ang. åtgärder mot
prisstegringar*

ideologier. Ni, herr Feldt, svarar för den borgerliga ideologin, vi kommunister svarar för den socialistiska ideologin. Så enkel är hela frågeställningen.

Sedan till nästa fråga som togs upp här, frågan om de höga hyrorna. Ni tillåter snart sagt hur höga hyror som helst. Ni kan inte ett ögonblick tänka er att ta från monopolkapitalet byggnadsmaterielproduktionen, som ju är den stora orsaken till de höga hyror som vi har i detta land. Det är inte bara moderata samlingspartiet som är inflationsdrivande genom sin politik; ni är ju helt överens med moderaterna om att föra denna politik.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! På sätt och vis kanske det var tur att herr Lorentzon bara hade tre minuter på sig. Det gav honom en rimlig motivering att i stället för att argumentera strö omkring sig kommunistiska slagord. Men jag skall ta upp ett par saker som kanske ändå något behöver klarläggas.

Herr Lorentzon undrade vad jag menar med att säga att ett budgetförslag av den typ som kommunisterna lagt fram, där man vill ta bort momsens på mat, är inflationistiskt. Jo, man lämnar en lucka i statsfinanserna på över 3 miljarder kronor, och kommunisterna har inte någon anvisning på var de pengarna skall tas. Dessa pengar skulle alltså komma loss, och var de hamnar vet varken herr Lorentzon eller jag. De kan hamna hos monopolkapitalet och leda till kraftiga inflationistiska rörelser.

Så säger herr Lorentzon – och det är ett gammalt påstående – att vi är förvaltare av monopolkapitalet i detta land, och därför vågar vi inte sänka profiterna. Men, herr Lorentzon, varför kan vi nästan dagligen och stundligen höra denna klagan från monopolkapitalet i detta land över hur dess vinster ständigt sjunker och att dess lönsamhet är så låg? Den klagan tror jag återger en bild av verkligheten – i varje fall tror monopolkapitalisterna själva det.

Och slutligen till hyrorna. Det är verkligen inte i dag klurlagt var faktorerna till hyreskostnadernas uppgång egentligen skall sökas. Förhållandena på byggnadsmaterielmarknaden har vi utrett och klarlagt, och pris- och kartellnämnden har gjort en rätt nyttig insats genom att redovisa hur bristfällig konkurrensen är på vissa områden. Men därifrån och till att enkelt påstå att det är monopolställningen, den begränsade konkurrensen, som orsakat hyreskostnadernas uppgång är steget långt. Bakom de höga hyrorna ligger i många fall också en väldigt hög standard, en snabb uppdrivning av standarden, som den här riksdagen, myndigheter och kommuner – och jag antar också bostadskonsumenterna – har varit med om att acceptera och stödja. När vi talar om höga hyror måste vi också begrunda att vi har ett bostadsbyggande, som antagligen redovisar världens högsta standard.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag har fortfarande bara tre minuter på mig, och detta är min sista replik, herr Feldt. Vi får tillfälle att diskutera dessa frågor när vår motion kommer upp till behandling.

Det förslag som vi ställer i vår motion – bort med momsens på mat – lämnar ingen lucka i budgeten. Vi föreslår att pengarna skall tas från monopolkapitalet. Där kan de alltså inte hamna, utan de förbilligar maten för de många i landet.

Om herr Feldt läser tidningarna, och det förmodar jag att han gör, finner han att den ena organisationen efter den andra, den ena tidningen efter den andra, talar om hur billigt det går att leva i Sverige i dag. Jag såg i en tidning häromdagen, om inte mitt minne sviker mig, att hemkonsulenterna säger att vi kan klara maten på 3,75 kronor om dagen. KF:s kök talar om 54 kronor i veckan, Jordbrukets provkök föreslår 52 kronor i veckan och Aftonbladet förklarar att två högavlönade tillsammans kan leva på blodpalt och leverpastej – förlåt mig, så fint var det inte, det var leverbiff. Och visst kan vi bringa ned matkostnaderna väsentligt. Men, herr Feldt, det folk som jag talar för är inte de högavlönade, det är de lågavlönade i detta land. De har nedbringat sina matkostnader så långt att dessa livsmedel – som de högavlönade nu säger att de måste äta för att klara sig ekonomiskt – nästan tillhör lyxen för dem. Hur långt har vi inte kommit ned, herr Feldt! Och ändå är ni överens om att priserna skall fortsätta att stiga. Vart tog visionerna vägen, de djärva målen?

Saken är väl ändå den, herr Feldt, att oavsett vad vi säger i det här sammanhanget är det folkets språk som vi talar.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Lorentzon kanske ändå skall höra efter om folket har den åsikten att det talar genom herr Lorentzon; folket är ju några fler än de som herr Lorentzon företräder här i kamraren.

Det lönar sig inte mycket att fortsätta diskussionen, tror jag, om sambandet mellan solidaritet med människor som har låga inkomster och det problem som uppstår när dessa människor skall ha högre inkomst och det leder till högre priser. Fackföreningsrörelsen och socialdemokratin har i flera årtionden försökt upplysa sina egna sympatisörer om hur det där sambandet fungerar och att vi inte undgår det.

När herr Lorentzon talar om de höga matpriserna borde han också ta ett samtal med representanterna för det svenska jordbruket, som han uppenbarligen vill förvägra alla inkomstökningar i framtiden. Det måste vara den enda konsekvensen. Var jag än hittar monopolkapitalet är det väl ändå inte inom det svenska jordbruket, herr Lorentzon.

Kommunisterna menar att de täcker sin sänkning av momsens på mat genom att beskatta profitterna och monopolkapitalet. Jag vet inte det. Först och främst har de så många stora krav på utgiftsökningar att det är därför pengarna inte räcker till. Men ser man på de skattehöjningar som kommunisterna föreslår, finner man att en del av dem gäller den statliga inkomstskatten. Ironiskt nog, herr Lorentzon, kommer de höjningarna att drabba bl. a. de grupper – låt oss ta medlemmarna i SACO – som bara för ett år sedan utgjorde en av spjutspetsarna i kampen mot monopolkapitalet. Ni föreslår ju t. ex. en höjning av folkpensionsavgiften och en skärpning av progressiviteten i den statliga inkomstbeskattningen. Det är väl löntagarna som får betala detta, och de var, som sagt, bara för ett år sedan vänsterpartiet kommunisternas symbol för kampen mellan

arbete och kapital här i landet. Nu vill ni alltså beskatta dem hårdare. Det kan ni naturligtvis göra men säg inte att det är monopolkapitalet som betalar!

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Herr handelsministern vill ogärna tala om de frågor vi egentligen skulle diskutera här.

Jag undrar när regeringen, liksom tidigare regeringar gjorde, skall plocka fram näringsfysiologerna för att förklara hur mycket näringsrikare livsmedel man kan få, ju billigare de är. Den tiden tycks snart vara inne. Jag minns en tid då man plockade fram näringsfysiologerna, som förklarade att salt sill var den näringsrikaste mat det svenska folket kunde äta – men jag kunde inte förstå varför. Det var på 1920- och 1930-talen. Det gick några år, och man plockade fram dem återigen för att förklara att margarinet var det mest näringsrika folk kunde äta, eftersom det ju på 1930-talet var billigt i förhållande till smöret. Det fanns också tider, när man förklarade att rävkött var näringsrikt. Det var en tid när det var förbjudet att producera svin här i landet, därför att lönerna var indexreglerade och svinköttet var mycket dyrt. Om dessa priser togs ut, skulle lönerna stiga och Wallenberg skulle behöva betala högre löner. Alltså försvann svinköttet från denna lista. Men svinkött producerades ändå. I de småländska skogarna t. ex. var det stor produktion. Men det var direktörerna, det var de som hade pengar, som fick tillgång till det köttet. Men deras löner var inte indexreglerade.

Skall ni fortsätta på den inslagna vägen, så tar ni snart hjälp även av näringsfysiologerna. Då kanske blodpuddingen och andra livsmedel har blivit näringsrikare än oxfilén, som i dag står i ett pris på över 50 kronor kilot.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 12 till konstitutionsutskottet.

§ 4 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1469–1474 till justitieu-
skottet.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 41.

§ 6 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Remissdebatten har ju blivit fackindelat. Är man då blygsam, så nämner man en fråga som man vill diskutera, och då kommer man i ett fack. Har man litet mer respekt för sig själv, större självförtroende, så kallar man sitt inlägg för allmänpolitisk debatt, och då kommer man i början av talarlistan.

Den s. k. tredje sorteringen börjar i dag, och den fråga jag har valt att

föra fram är narkotikaproblemet. Det finns andra problem som jag gärna skulle vilja resonera om, men jag vet att talare efter mig kommer att ta upp dem. Det gäller t. ex. daghemmen. Där skulle jag bl. a. vilja framföra vissa betänkligheter mot att man har slopat balansregeln när det gäller familjedaghemmen. Men, som sagt, det finns väl flera som kan resonera om det, och för övrigt har det skett en mycket glädjande utveckling i fråga om daghemmen.

Jag övergår till det som jag egentligen ville ha framfört här, nämligen reflexioner angående narkotikafrågan, och jag har också bestämda förslag där. I remissdebattens början hamnade moderatledaren i den fälla där man annars brukar ha anarkister och litet blandat s. k. nyradikalt folk, som säger att allting är samhällets skuld, som säger att samhället styrs av politikerna och att det alltså är politikerna som ytterst är ansvariga. De säger också att det finns olika grupper – makthavarna och folket – jag hörde nu att herr Lorentzon representerade folket. Det där folket skulle man vilja se i ögonen någon gång, det som ständigt åberopas och som alla åberopar sig på. Enligt vad som nu är modernt att säga är folket en skara, som manipuleras av politikerna och som känner sig helt utan inflytande på sin existens. Medan gruppen politiker har stor makt.

Efter väldigt många år i politiken får jag säga att jag har en helt annan uppfattning. Jag tycker att vi politiker har en oändligt god kontakt med folket. Vi slipper inte undan den helt enkelt. Men däremot har vi kolossalt liten makt. Ätminstone har det aldrig droppat ner någon makt på mig. Och de flesta skulle jag tro känner sig lika maktlösa.

Maktlösare än någonsin känner jag mig inför det problem som jag skall beröra, nämligen narkotikafrågan. Det finns i dag enligt alla uppgifter 10 000 narkomaner. Säkerligen är det många fler. Det är 5 000 bara i Stockholm, och andra tätorter kommer inte att gå fria från de här olyckorna. Narkotikamissbruket sprider sig till tätorter som inte är så stora, och man får se att även där finns en rad olyckliga människor som lidit stor skada av att de använt narkotika.

Och just nu ökar den allra allvarligaste formen av narkotikamissbruk – morfinisterna och de som använder LSD blir fler. Haschrökandet ökar oerhört mycket, och det anses ju vara början till ett allvarligare missbruk. Vi ser piporna här alldeles utanför riksdagshuset, och vi känner lukten av dem när vi skall gå in i tunnelbanan.

Självorden bland ungdom – i åldrar mellan 15 och 25 år – har ökat i oerhörd grad. Det gäller alltså tonåringarna. Och även när det inte blir fråga om självmord för narkotikabruket leder sjukdomar som följer med missbruket till döden väldigt tidigt.

Då man vet att den som börjat bli en allvarlig missbrukare beräknas ha tio år att leva blir man otålig och frågar sig: Kan man inte göra någonting?

För några år sedan uppmärksammade regeringen problemet och tillsatte något som kallades samarbetsgruppen för bekämpande av narkotikamissbruk, SBN. I den ingick generaldirektörerna för kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och generaltullstyrelsen, rikspolisens liksom riksåklagaren, universitetskanslern och de högsta tjänstemännen från Kommunförbundet och

Landstingsförbundet. Ordförande var rättschefen i justitiedepartementet. Resultatet blev en bra broschyr – det skall inte förnekas. Där står praktiskt taget allt man behöver veta om narkotika och narkomani; broschyren heter Fakta om narkotika och narkomani.

Några år senare – det var i höstas – kom ånyo en skrift – litet tunnare förstås; generaldirektörerna hade mattats något och uppslutningen hade väl inte varit så mangrann på de möten med klubben som följt efter den första kraftansträngningen. Den ena boken var röd och den andra var svart, och ordföranden hade hunnit bli statsråd under tiden. Då hade faktiskt den klubben gjort sitt, och jag begär inte att den skall kunna göra mer. Personer som har så stora ansvarsområden och är så intecknade – jag vill betrakta dem som de mest upptagna och kanske stressade som vi har i det här landet – med oändlig press på sig att sköta sina speciella uppgifter – kan inte utgöra en aktionskommitté.

I höstskriften står det på första sidan att "sedan några år pågår i Sverige en intensiv kamp mot missbruk av narkotika". Ja, så länge kinderna var röda på generaldirektörerna kanske man tänkte att det skulle bli det, men nu har det väl närmast blivit en skrivbordskamp. De uppgifter som SBN skisserade var ett intensivare spaningsarbete som närmast gällde tull och polis, det var förebyggande insatser som främst omfattade allmänt ungdomsarbete och upplysning och så var det vårdinsatser. Jag vill uppehålla mig vid vårdinsatserna – de är blygsamma i dag.

Om vi håller i minnet att det finns 10 000 narkotikamissbrukare och ser på vad vi har i fråga om vårdmöjligheter är det ju egentligen löjligt att ha ett resonemang om vilka vårdmöjligheter som finns. Den debatt som förts i pressen och i olika skrifter om huruvida det skall vara tvång eller frivillighet för narkomanen att komma till läkarvård och rehabilitering framstår då som ännu mer akademisk. Den striden har liksom skymt bort det faktum att det inte finns möjligheter till vare sig tvångsintagning eller frivillig intagning. Man har fått upp en debatt som döljer allt eländet genom att man gör den till en strid om ideologi. Men av det som jag har vaskat fram vid samtal med många läkare och människor som har att göra med narkomaner har jag fått den uppfattningen att det i dag krävs mycket lång behandlingstid för att en narkoman skall kunna komma ifrån sitt behov av narkotika – om vederbörande över huvud taget kan bli återställd, vilket somliga påstår är omöjligt.

En behandlingsgång som skisserades av SBN var att vederbörande först skulle tas in på mentalklinik för avgiftning under en till fyra veckor – det råder litet olika uppfattningar om behandlingens längd. Sedan skulle det omedelbart följa en obligatorisk intagning på behandlingshem, där patienten skulle vårdas ungefär i ett halvt år. Därefter skulle vården fortsätta på ett inackorderingshem med övervakning och hjälp i litet friare former, varvid man räknade med att yrkesarbete eller skolarbete skulle kunna tas upp igen av den som varit sjuk. Men var finns den behandlingen i verkligheten? Det är ju löjligt att resonera om vilket som är bäst, när det praktiskt taget inte finns någon behandling att tillgå. Patienten blir snabbt avgiftad. På Långbro tar det två dagar, på Mariakliniken ligger den sjuke kanske ett par tre dagar. På andra ställen

tar behandlingen kanske en vecka. Sedan är vederbörande avgiftad. Men många av de intagna på Mariakliniken säger att man sedan skrivs rakt ut i kvarten igen.

På andra håll kan det vara litet bättre. I Göteborg har man sålunda fått ett behandlingshem med tio tolv platser, om jag minns rätt, och behandlingen där följer direkt på behandlingen vid Lillhagens sjukhus. För narkomanerna i Stockholm finns det ett hem uppe i Jämtland – men vad händer innan de kommer dit? Vidare har man på Mariakliniken några platser för narkomaner under 20 år, men där säger man att det är mycket svårt att få ut pengar från staten. Jag vet inte hur det förhåller sig med den saken, men verksamheten tycks i alla fall inte fungera särskilt bra för dem som vill göra någonting för narkomanerna.

Vi har också ett inackorderingshem mitt i staden och ett annat ute i länet, men antalet platser är försvinnande litet jämfört bara med den stora grupp av sjuka som söker sig till en klinik. Jag har träffat en läkare på Långbro och frågat honom hur många behandlingshem man skulle behöva. Den läkaren, som svarade för en avdelning, sade: Ja, vi omsätter 20 narkomaner i veckan. Om dessa 20 skulle få vård på ett behandlingshem under ett halvår, så skulle man för dem som tas in bara på denna klinik behöva 500 platser.

En annan mycket märklig sak är att klinikerna faktiskt inte är fyllda i dag. Det finns gott om plats på klinikerna i Stockholm. Varför vet jag inte så noga. Men jag har hört att om en patient söker sig dit – det är i varje fall så på Långbro – tillfrågas de som redan finns där om de vill ta emot den nye patienten. Vill de inte det, så tar man inte heller in den sjuke. Man tillämpar där en behandlingsmetod med terapeutiskt samhälle som lägger avgörandet i andra narkomaners händer. Ofta har de narkomaner som finns där inte varit intagna mer än en kort tid, varför de säkerligen i hög grad står under inflytande av sina besvär. Och vill inte de som redan finns på vårdavdelningen ha in den som söker sig dit, så tas vederbörande heller inte emot.

Läkarna har sagt att våra mentalsjukhus inte lämpar sig för att ta emot narkomaner. Det har också väckts motioner till årets riksdag i vilka man påpekar den saken. Det sägs att vissa mentalsjukhus borde vara mera specialiserade på narkomanvård och att man inte skall blanda narkomanpatienter med andra mentalskadade. Ja, det kan hända att man skulle få en säkrare metod, om vi hade mentalsjukhus av annat slag, men om vi skall ha så korta behandlingstider undrar jag om det betyder så oerhört mycket hur man utformar mottagningen.

Jag är emellertid mycket lyhörd när någon läkare säger att han har en metod som fungerar. Jag tycker inte att man skall döma ut någon metod utan vara tacksam för att läkarna vill hålla på med narkomanvården. Men det ser onckligen ganska hopplöst ut för dem!

Det har sagts att det inte finns några lagliga möjligheter att hålla kvar en narkotikapatient vid ett mentalsjukhus, men jag har hört mig för med socialstyrelsen om den saken, och både där och på läkarhåll säger man att det finns möjligheter att med den lag om slutna vård vi nu har behålla en patient så länge behandlingen fordrar det. Säkerligen har läkarna sina knep med hot om polisanmälan osv. och kan därigenom hålla patienterna

kvar. Men de flesta läkarna säger – det är sanningen – att patienterna behöver inte vara här så många dagar; de är avgiftade efter en kort tid och då är de inte längre sjukhusfall. Då är det svårt för en lekman att påstå att dessa läkare inte har rätt – jag vet inte vad jag skall tro. Men då är det i alla fall så mycket viktigare att man kan ta in dem någon annanstans, att man har någonting som kan kallas vård och som ansluter till det som ändå skall ha grundlagts under de där få dagarna på sjukhuset.

Det är väldigt svårt att veta hur man över huvud taget skall göra. Var finns då alla dessa 10 000 narkomaner? Det kan man fråga sig! De finns inte på klinikerna; där finns endast ett fåtal. Det finns inga behandlingshem där de vistas. De finns till stor del på barn- och ungdomshem; de finns naturligtvis på ungdomsvårdsskolorna och i fängelserna, men de finns också i rivningshus, i tunnelbanor, i portgångar, i lägenheter tillsammans med kriminella element och i langarnästen. Många finns också på kroppssjukhusen; en stor del tas in för följderna av narkotikabruket. På ungdomsgårdarna här i Stockholm tolererar man att haschpipan går runt. Det finns också ungdomsgårdar där man har särskilda ”flummerrum” – jag har den uppgiften från en läkare som besökt ungdomsgård efter ungdomsgård.

Hur kan detta få ske? Jag försöker sätta mig in i hur det måste kännas för föreståndare på en ungdomsgård. Vad har de för val? De känner igen ungdomarna och ser förfallet och vet vad alternativet är till att ha dem innanför dörren. Är det lätt att säga att man bör köra ut en sådan där sjuk människa i snödrivan? Vill man inte gärna säga: Stanna här inne så länge vi har öppet – här är ljus och värme! Jag förstår att många också tänker att det kan bli bråk om dessa ungdomar körs ut och att det kan bli otrevligt sedan; man skall dock återvända till sin arbetsplats nästa dag och nästa dag och där försöka ha det något så när lugnt.

Det vore hårt att säga att det är föreståndarna på ungdomsgårdarna som har felet. Nej, det är vi som har felet som inte skaffar möjligheter att ta hand om dessa ungdomar och som tvingar institutioner, ungdomsgårdar o. d. att ta hand om dessa ungdomar, vilket inte är lämpligt vare sig för dem själva eller för de andra som vistas på gårdarna.

Det gäller sjuka människor. På mentalsjukhusen tar man nu in fall av psykoser efter haschrökning och LSD-bruk. Efter missbruk har de hjärnskador, leverskador, gulsot och kramper. De är tandlösa, har infektioner av allvarligaste slag, blodförgiftning och njurskador. Och, som jag sade tidigare, livslängden är inte lång, men innan det är slut är lidandet stort.

Jag vet att praktiskt taget alla riksdagsmän när de någon morgon kommit här nere har sett hur en tändsticksask med tabletter utbudits och hur sedlar skiftat ägare. Vi har kanske sett ännu allvarligare langning. För att en narkoman skall kunna skaffa pengar till detta följer en kriminalitet som kanske inte alls hör ihop med den här pojken eller flickan, som varit rara människor, kanske litet svaga och kanske prövade av alla möjliga olyckliga omständigheter men som inte alls skulle ha blivit kriminella under andra förhållanden. Men om de skall kunna klara sitt narkotikabehov som kostar hundratals kronor om dagen måste de stjäla pengarna, oftast först från den närmaste kretsen och sedan i andra

sammanhang. Alla dessa lägenhetsinbrott och rån och hela den ökade kriminaliteten på detta område, som vi senast i dag läste en rapport om i tidningen, beror säkerligen på att många människor har ett narkotikabehov som de inte kan tillgodose på annat sätt utan måste stjäla till.

Det är en tragedi att först få sin hälsa förstörd och sedan bli en kriminell person, fastän narkomanen från början har varit en bra flicka eller pojke. Ingen kan skildra förhållandena i de hemmen; man skall inte tro att detta öde drabbar bara sådana hem där föräldrarna efter sin behandling av barnen självklart skulle kunna vänta sig att resultatet blir detta, utan detsamma kan inträffa även bland vanligt folk som är som vi andra. Det är alltså fel att lasta enbart hemmen för detta. Giftet är i sig självt så farligt att det bryter ner och förstör allting: motståndskraft, uppfostran, goda seder och hygglig omgivning.

Det förekommer ibland en "liberal" filosofi som går ut på att man inte skall påtvinga den sjuke vård mot hans vilja, men det är egendomligt att man i stället för att sätta sig emot patientens vilja låter honom bli ett offer för de simplaste av alla narkotikahajar. Det är ett hån mot samhällets vanliga omvårdnad och den kollektiva trygghet som vi ändå menar skulle kunna innebära någonting gott för alla människor. Den inställningen kan faktiskt inte försvaras, i alla fall inte om man är socialist.

Vårdfrågan måste komma i första rummet. Jag har redan sagt att detta är ett oerhört svårt problem, inte minst därför att det ekonomiska ansvaret för vården ligger på stat, kommun och landsting. Det blir i första hand landstingen som måste göra dessa väldiga nya investeringar, men landstingen har i dag skäppan full med uppgifter. Jag tror inte man kan vänta att nya hem för narkomaner skall kunna tillkomma i den takt som det behövs eller att kraftiga ingripanden skall kunna göras samtidigt och samfällt, om man inte har någon instans som är pådrivande och tar det yttersta ansvaret. Någon sådan instans finns inte i dag. I socialstyrelsen sitter ett par tjänstemän som närmast har till uppgift att "pytsa ut" den upplysning som finns, ge några goda råd till kommunerna och kanske sammanställa uppgifter om vilka vårdmöjligheter som finns, men dessa två personer, eller hur många de är, kan inte bilda något egentligt kraftcentrum för åtgärder som här skulle behöva sättas in med stor intensitet.

Man diskuterar 18-årsgränsen för rätten att inköpa öl samtidigt som man tar med ro att barn långt under 18 år köper mycket farligare gifter – där ingriper vi inte!

Den statliga kommittén har gjort analysen och lämnat rekommendationerna. Nu menar jag att det också måste finnas en grupp som får till uppgift att förverkliga förslagen och få ut någonting av analysen. I Sverige, som t. o. m. herr Bohman häromdagen betecknade som ett land med världens högsta ekonomiska välstånd, har man god köpkraft. Har man därtill sådan praxis, att riskerna är mycket små för dem som utnyttjar denna köpkraft för att sprida farliga gifter bland unga människor, blir det naturligtvis en uppsjö på sådana försäljare här i Sverige. Om man bara kunde minska köparnas antal – åtminstone under en kort tid – skulle langarna omedelbart komma till vårt land i mindre

utsträckning än nu. Kunde man alltså göra riskerna för dem något större, skulle därigenom deras skara minska. Detta skulle innebära en verkligt god insats för att begränsa problemet med narkotika, som annars sprider sig alltmer.

Det ser ut att finnas en stor likgiltighet här, men det kan också vara förtvivlan, en defaitism inför känslan att man ändå inte rör på allt detta. Men jag undrar: Är det någon som skulle vilja gå ut i en valrörelse och säga t. ex.: Vi har två lägre tjänstemän på socialstyrelsen som skall registrera vad som händer. Vi har utgivit en broschyr, som tio mycket upptagna herrar har skrivit. I den finns det mycket bra råd, och den broschyren kan ni titta i. — Tror någon att vi skulle kunna gå ut och rädda våra mandat på en sådan aktion? Jag har varit med om aktioner av olika sorter, och jag vet precis hur intensivt man arbetar, hur man förgrenar nätet av dem som fortsätter det arbete som man från toppen initierar. Det är ju så det måste gå till. I Sverige saknas en organisation för detta. Det finns ingen myndighet som kan säga att den har just denna uppgift. Varje myndighet har fullt med uppgifter men har icke kapacitet, och helt självklart kan man inte påta sig en kapacitet för att sätta sig i spetsen för bekämpandet.

Jag har tidigare anmodat regeringen att tillsätta en statlig kommission, där alla partier fick ansvar. Vi skall inte hysa förakt för oss själva, ty vi är inte så dåliga då det gäller att känna världen och folket. Jag har fått avvisande besked, men ibland har jag även fått medhåll från regeringen. Om vi emellertid finge en kommission, där alla vore inriktade på att försöka rädda vårt land från en ännu värre amerikanisering, tror jag att vi skulle kunna åstadkomma resultat. Åtminstone måste det bli bättre än om man ingenting gör. Därför hemställer jag i år i en motion om att regeringen tillsätter en parlamentarisk kommission för att fortsätta den kamp som regeringskommittén började med, som den kallade intensiv men som den inte kunnat fullfölja därför att det inte funnits någon som kunde överta rodet.

I detta anförande instämde herrarnas Hamrin (fp), Torwald (c), Persson i Heden (c) och Börjesson i Falköping (c).

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm inledde sitt anförande med att nämna att hon hyste vissa betänkligheter mot förslaget i årets statsverksproposition om att slopa balansregeln. Skrivningarna i statsverkspropositionen blir med nödvändighet ganska knapphändiga, och jag vill därför gärna ta tillfället i akt att något utveckla motiven.

De förslag som förs fram i statsverkspropositionen innebär en fortsatt kraftig prioritering av daghemstutbyggnaden, men därutöver sker också satsning på familjedaghemmen. Reformkostnaden på daghems- och fritidshemssidan beräknas till 60 miljoner kronor, på familjedaghemssidan till 3 miljoner kronor. Denna kostnadsökning när det gäller familjedaghemmen beror på att balansregeln föreslås slopas.

Balansregeln var ju en viktig och välmotiverad administrativ åtgärd för att garantera fortsatt daghemstutbyggnad när statsbidrag till familjedag-

hemmen infördes. Utvecklingen i kommunerna sedan dess visar att man på de flesta håll redan åstadkommit den balans som vi i ett inledningskede måste ha en särskild spärr för att få fram.

Balansregeln har nu urholkats och delvis blivit överspelad, dels genom statliga och kommunala åtgärder, dels genom fackliga insatser för att förbättra kvaliteten på familjedaghemmen såväl från barnens som från dagbarnvårdarnas synpunkt. Därtill kommer de expansiva kommunernas problem, som innebär stora svårigheter att snabbt bygga ut den institutionella barnomsorgen för att fylla de stora behov som deras snabbt ökande befolkning av övervägande unga barnfamiljer har, och problemen i samband med sammanläggningar av kommuner, där små kommuner över en natt blir kommundelar i en storkommun med över 10 000 invånare och därmed automatiskt får en hårdare prövning av statsbidraget till sina familjedaghem. I båda dessa fall har enskilda kommuner uppvaktat, och Kommunförbundet har förra året hemställt att regeln måtte slopas.

Kommunernas utbyggnadsplaner visar att man nu planerar utbyggnad av daghem utöver vad som drivs fram av balansregeln. Utbyggnaden av barnstugor har ökat för varje år alltsedan mitten av 1960-talet, då riksdagen på Ulla Lindströms initiativ genomförde en kraftig höjning av driftbidragen.

När statsbidrag för familjedaghem föreslogs 1968, räknade man med en utbyggnad med 6 000 platser i daghem och fritidshem per år. För nästa budgetår räknar vi med en utbyggnad av 13 000–14 000 platser, dvs. en ökning av antalet befintliga platser med drygt 25 procent.

Samtidigt ser det nu ut som om familjedaghemmen skulle ställa in sig på en mättnadsnivå på dryga 40 000 platser. Den beräknade ökningen ligger i år på 3 000 platser enligt kommunernas uppgifter – det är alltså en ökning med 7–8 procent.

Att daghemsplaneringen är realistisk och hållbar styrks av den senaste uppgiften från kommunerna om igångsättning av nya daghemsbyggen. Den visar att under tre och en halv månader under hösten och vintern har nära 5 000 platser påbörjats. Det är glädjande och vittnar om kurage hos våra kommunalmän att denna satsning har kunnat ske i ett konjunkturläge då det kärvat inte minst beträffande kvinnornas sysselsättning.

De ekonomiska relationerna mellan daghem och familjedaghem har kraftigt förändrats. Vi har kommit långt ifrån den ordningen att en dagmamma kunde avspisas med en tia om dagen, som också skulle räcka till mat och omkostnader för dagbarnet. Om avtalet mellan Kommunförbundet och Kommunalarbetsareförbundet följs, väger kostnaderna ungefär jämnt i de flesta kommuner och ligger på 10 000–12 000 kronor per år.

Skrivningarna i statsverkspropositionen innebär ingen förändrad syn på familjedaghem som komplement till daghem. De skall ses som ett försök att skala av en byråkratisk överbyggnad som det inte längre finns sakliga skäl att behålla. Det är på den grunden som förslaget i statsverkspropositionen läggs. Visar sig grunden inte hålla – om den kvalitativa upprustningen eftersätts och om familjedaghemmen skulle bli ett i alla bemärkelser billigt alternativ – kan självfallet frågan om

balansregeln tas upp till ny diskussion.

Jag har genomgående i de ärenden jag har haft ansvar för försökt att avbyråkratisera och minska krångel, förenkla handläggning, anslagsprövning och anslagsgivning. Byråkrati måste fylla en uppgift för att vara berättigad. Den måste vara underställd en klar målsättning. Anser man att den målsättningen kan fyllas med ett mindre mått av regler och spärrar, så skall dessa bort. Spärrar får aldrig bli ett självändamål.

För knappt ett par månader sedan hade jag tillfälle att i kammaren redovisa min inställning till dessa frågor i debatten om bostadsstöd till barnfamiljerna. Där underströk jag att de förenklingar som då föreslogs beträffande det statliga bostadstillägget inte fick tydas som någon minskad bostadsocial ambition. Jag sade att vad vi gör är att skala av en del av den byråkratiska överbyggnaden, därför att familjepolitiska kommittén i sina undersökningar fått fram resultat som pekar på att detta skulle vara möjligt beträffande just det statliga bostadstillägget. Jag sade vidare, att om det skulle visa sig att denna rationalisering skulle få icke önskvärda bostadssociala konsekvenser, får vi naturligtvis anledning att ompröva ställningstagandet. Jag menade att detta var ett steg framåt, ett administrativt förenklande när det gällde både utbetalningssidan och mottagningssidan.

I dag talar kvalitativa, kvantitativa och administrativa skäl för ett avskaffande av balansregeln. Det som är väsentligt och som skall fastslås är att prioriteringen av daghemmen är klar och bestämd men att familjedaghemmen i dag kan ses som ett kraftigt förbättrat komplement.

Jag har velat göra detta principiella klarläggande redan nu eftersom det föreligger en motion i frågan. Vi får anledning att återkomma till diskussionen när utskottets betänkande föreligger i kammaren.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Som fru Eriksson i Stockholm nämnde är ju debatten fackindeldad. Jag har litet svårt för att hålla mig inom sådana fackgränser. Jag skall sedan också något kommentera den debatt som har förts här.

Det var intressant att höra att statsrådet Odhnoff tog upp frågan om balansregeln, eftersom vi just har krävt vid olika riksdagar och hävdade här i kammaren att både balansregeln och kvotregeln skulle tas bort. Vi har gjort det även vid årets riksdag.

Det var också värdefullt att höra den deklaration som statsrådet gjorde, att man ser familjedaghemspplatserna här som ett välmotiverat komplement till daghemspplatserna. Det är den linje som vi inom centern har hävdade under årens lopp och som vi drev när vi krävde att det skulle utgå statsbidrag även till familjedaghemmen.

Jag måste dock säga att den motivering som statsrådet lämnade i sitt inledningsanförande liksom den motivering som anges i statsverkspropositionen är något förvånande därför att här sägs att erfarenheterna "sedan statsbidragsgivningen infördes har dock inte gett vid handen att kommunerna medvetet skulle prioritera -- --". Något liknande kom fram i statsrådets anförande här i kammaren.

Man spårar där en misstanke mot våra kommunalmän att de inte skulle ha en ambition att lösa barndaghemspfrågan. Det är inte så,

statsrådet. När det gäller familjedaghemplatserna finns det ju förhållanden ute i olika kommuner som starkt motiverar dessa. Jag hade vid riksdagsbehandlingen våren 1971 exempel från kommuner, som visade hur helt enkelt tokigt balans- och kvotreglerna verkar. Jag tror att ambitionerna finns, statsrådet Odhnoff, men jag tror också att det kunde vara värdefullt om statsrådet tog kontakt med sin kollega finansministern, som ju har gett besked till kommunerna att de får vara litet mer återhållsamma. Skall kommunerna vara återhållsamma i sina utgifter, kanske det blir svårt att upprätthålla den ambitionsnivå som man har satt upp och som även statsrådet här har berört.

Därefter skall jag göra ett par korta kommentarer till statsverkspropositionen. Den första gäller ett annat område som statsrådet Odhnoff har att handlägga. För några år sedan väckte jag tillsammans med några andra centerpartister en motion om utredning angående familjevården eller fosterbarnsvården. Jag trodde då att den utredningen skulle gå mycket snabbt, eftersom statsrådet Odhnoff samma dag som riksdagen fattade beslut med anledning av motionen presenterade direktiven till utredningen. Jag tror det är tre år sedan nu. Men i statsverkspropositionen talar statsrådet om att fosterbarnsutredningen har genomfört ett par enkätundersökningar angående kommunernas fosterbarnsvård och en intervjuundersökning med fosterföräldrar m. m. Det är bra. Men vad som behövs är faktiskt klara linjer och nya besked. Ifrågavarande motion gick ut på att vi ville ha en prövning av huvudmannaskapet för familjebarnvårdare – eller fosterbarnsföräldrar, som vi kallar dem. Vi ville ha ersättningsfrågan löst och vi ville ha utbildning på detta område.

Jag är själv på landstingsplanet engagerad i denna verksamhet. Jag vill säga till statsrådet Odhnoff att vi har ett behov av att få besked om detta. Den här vårdformen behövs som ett komplement till den institutionella vården. Vi väntar faktiskt på besked. Vi hade fått en uppgift om att denna utredning skulle komma i början av detta år, men den uppgiften var kanske felaktig. Det står ingenting om det i Bilaga 7 till statsverkspropositionen, såvitt jag kan se. Jag skulle gärna vilja veta när denna utredning kommer; om det skall dröja flera år innan vi får se resultatet av den.

En annan fråga som jag är mycket fundersam inför är socialministerns hänvisning till pensionsförsäkringskommitténs betänkande, där vi – jag var själv ledamot av denna kommitté – tog upp familjepensionerna och åldersgränsen för erhållande av barnpension. Vi har tidigare här diskuterat åldersgränsen, eftersom vi vid ett tillfälle införde ny åldersgräns för erhållande av bostadsbidrag och likaså för erhållande av bidragsförskott. Nu säger statsrådet, vilket jag tycker är mycket egendomligt, att pensionsförsäkringskommitténs förslag angående barnpensioner m. m. kommer att prövas i samband med familjepolitiska kommitténs förslag. När vi diskuterade denna fråga före jul märkte man inget sådant samband, men nu knyter man ihop dessa två utredningar.

Det var mycket intressant att höra vad fru Eriksson i Stockholm sade om narkotikafrågan. Jag vill helt instämma i hennes synpunkter. Det är ju faktiskt så att i och med att riksdagen blivit placerad i detta hus har vi nästan hamnat mitt i narkotikaträsket. Ingen har väl kunnat undgå att se

de förhållanden som råder utanför detta hus.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord som kommentar till den debatt som förts här under dessa två dagar. Jag lyssnade med stort intresse på statsministerns anförande i onsdags och på den deklaration som statsminister Palme gjorde beträffande lokaliseringpolitiken. Jämfört med tidigare diskussioner och med de beslut som har fattats i detta sammanhang är denna deklaration mycket intressant, och från centern hälsar vi den med stor tillfredsställelse. Jag vill citera följande ord ur statsminister Palmes anförande:

”Vad det gäller är detta: Vi vill på solidaritetens och samarbetets väg söka ge människorna chansen att få bo kvar på sin ort, i sin bygd, i sin region, få fortsätta att arbeta i sin bransch. Om detta inte går skall de få möjligheter till utbildning för ett annat arbete eller förflyttning till en ort där arbetstillfällena står till buds.”

Ja, det är som om det vore ett utdrag ur en centermotion eller en centerreservation till ett utskottsbetänkande.

Jag vill citera vad centern sade i en reservation till statsutskottets utlåtande nr 107 år 1966, då vi behandlade den proposition som var resultatet av 1965 års arbetsmarknadsutredning. Centern fick den gången inte stöd från något håll för vår reservation, där vi bl. a. sade följande: ”Utskottet delar därför motionärernas uppfattning, att avvägningen mellan lokaliseringpolitiken och den geografiska rörlighetspolitiken bör vara sådan, att i de sysselsättningssvaga områdena en aktiv lokaliseringpolitik i första hand utnyttjas och rörlighetsstimulerande åtgärder för flyttning av arbetskraft till orter utanför hemregionen tillgripes först om och i den mån lokaliseringpolitiska åtgärder inte bedömes möjliga inom regionen.”

Det är en ganska stor överensstämmelse mellan den reservationen och vad statsminister Palme sade i onsdags. Vi hoppas att vad herr Palme då sade skall bli vägledande i fortsättningen. Men skall den deklarationen få ett reellt innehåll, måste samhällets insatser inriktas mot en sådan ambitionsgrad som herr Palme här gav uttryck för. Med andra ord måste samhällets styrmedel icke som hittills inriktas mot en fortsatt koncentration utan i stället mot att skapa ett decentraliserat samhälle. I den diskussion som vi kommer att få till hösten angående regionplanerna måste vi få fram andra kriterier för lokaliseringsinsatserna än vad vi har i dag. Bostadspolitikerna — eller rättare sagt fördelningen av bostäderna — måste också ges en annan inriktning. Kommunikationerna har mycket nära samband med detta liksom beslutsfunktionerna.

För att använda statsministerns egen vokabulär är det fråga om något av ett tillnyktrande, sedan vi under årens lopp ständigt fått höra att de tankegångar vi fört fram är verklighetsfrämmande och uttryck för landsbygdsromantik, att avflyttningen från vissa orter från landet är glädjande, osv. Det är i dag bara att konstatera att i takt med koncentrationen har det också uppstått många sociala följdverkningar.

Jag skall också kommentera en annan talare, nämligen statssekreteraren i statsrådsberedningen, herr Peterson i Nacka, som ägnade centern hela sitt anförande. Han hade fått del av en liten broschyr som centern givit ut och som vi har kallat ”Centern på arbetsplatserna”. Jag är i viss

mån ansvarig för den. Herr Peterson i Nacka kallade den för "Centerns lilla gröna", och det är också ett bra namn. Vi har försökt sprida den på arbetsplatserna, och då är det helt naturligt att den även hamnat på statssekreterare Petersons arbetsplats, ty vi utgår ifrån att statsrådsberedningen också är en arbetsplats.

Nu är jag litet förvånad över att herr Peterson i Nacka påstod att broschyren innehåller attacker mot den svenska fackföreningsrörelsens grundläggande principer och att den är ett utfall mot socialdemokratin. Herr Peterson har meddelat mig att han inte kan vara med här i dag. Vi kan därför inte nu diskutera vad som står i broschyren, men vi kanske får tillfälle att göra det en annan gång. Jag måste emellertid fråga: Var någonstans i broschyren förekommer attacker mot fackföreningsrörelsen? Vi har ju bara där försökt att anvisa vilka vägar som finns i den fackliga rörelsens utbildningsverksamhet. Vi har helt enkelt berättat för våra medlemmar om nödvändigheten av ett aktivt engagemang.

Vad som upprört herr Peterson i Nacka är väl att undersökningar har visat att var sjunde LO-medlem är centerpartist. Många centerpartister ute på arbetsplatserna har lyssnat på en del av socialdemokraternas argument. Det är en del påståenden från den debatten som vi samlat i broschyren och givit svar på. Så enkelt är det. Men det var intressant, tycker jag, att den lilla broschyren har väckt uppmärksamhet ända in i statsrådsberedningen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det skulle vara frestande att gå in i debatten om narkotikaproblemen. Jag har emellertid väckt ett par motioner rörande narkomanvården och SBN och dess uppgifter och kan därför återkomma i samband med behandlingen av dessa motioner. Jag skall i stället röra vid en samhällsfråga som mycket nära hänger ihop med narkotikafrågan.

"Övergången från klassisk maktpolitik till saklig fredspolitik, som är vår linje, måste ses som ett skifte av mål och metoder, från att vara inställd på att påtvinga intressen till att försona intressen. Detta kräver självövertunnelse och saklighet — — —. Från den egoism som nationen betraktade som en helgedom skall denna värdering leda över till en europeisk och global inrikespolitik som känner ansvar för en människovärdig tillvaro för alla."

När Willy Brandt fällde dessa ord — det skedde i samband med att han mottog fredspriset i Oslo — hade han väl närmast u-länderna och öst-västrelationerna i Europa i tankarna men kanske, herr talman, ändå också det skriande behovet av en så förändrad samhällsatmosfär, att en inre, levande ansvarsgemenskap kan växa fram såsom den ofrånkomliga förutsättningen just för "en människovärdig tillvaro för alla", de må bo i tvätredjedelsvärlden eller i länderna i Europas mitt. Det känns som en svår och på något sätt påtvingad belastning inte bara samhällsekonomiskt att vi nu har så många och så stora och svåra inrikespolitiska problem att brottas med, när vi egentligen borde ännu mer än hittills vara fria att än mera engagera oss i u-landsproblematiken och internationellt försoningsarbete.

Jag skall här uppehålla mig vid bara ett av dessa inrikesproblem,

nämligen brottsligheten, ett av tecknen på att vi inte ens inom vårt eget land lyckats skapa "en människovärdig tillvaro för alla" och att olika "makter" eller förhållanden hindrar att alla styrs av den av de flesta accepterade värderingen om ansvar för medmänniskan.

Det är en händelse som ser ut som en tanke att det jag tänkt säga om detta ämne, kriminaliteten, inplacerats under ämnesblocket "Social- och familjepolitik". Fråga är om vi inte inför den djupt trista del av verkligheten, som vetter åt kriminalitet och liknande samhällsföreteelser, mera målmedvetet och samlat än som hittills skett måste lägga ett allmänt socialpolitiskt perspektiv på dessa företeelser och åtgärderna till avlägsnande så långt detta är praktiskt möjligt av den samhällsbelastning de nu utgör. Det är allt tydligare att dessa problem också måste tacklas med socialpolitiska, miljöpolitiska, planeringspolitiska och skolpolitiska medel. Det har ju ganska länge talats om att t. ex. lägga samman kriminalvården och socialvården.

För att bara kort exemplifiera vad jag här bl. a. åsyftar hänvisar jag till den polischef, som i en debatt om dessa ting strax före jul yttrade att de toppmoderna områdena kring Sergels torg med dess kriminalitetsproblem, berörda här av ett par talare förut, är som skapade för att starkt försvåra övervakningen av dessa områden ur ordnings- och säkerhetsynpunkt. Man har helt enkelt inte lagt denna aspekt på planeringen av områdena runt riksdagshuset.

Först några ord till erinran om kriminalitetsläget och kriminalitetsutvecklingen såsom utgångspunkt för mitt resonemang.

Många har hoppats att en utveckling med ständigt stigande levnadsstandard, ökad folkbildning och förbättrade sociala villkor närmast automatiskt skulle leda till minskad brottslighet. I dag kan vi konstatera att så tyvärr inte är fallet. Den registrerade brottsligheten har fördubblats under 1960-talet och fortsätter att öka, även om 1971 visade något lägre tal för vissa brottstyper än närmast föregående år. Även med bortseende från det betydande s. k. "mörkertalet", dvs. den brottslighet som inte blir känd, anser sig arbetsgruppen för kriminalitetsprognoser kunna förutse att brottsbalksbrotten ytterligare kommer att öka med 22 procent fram till 1975.

Med jämna mellanrum har det mot denna bakgrund inte minst under de senaste åren och även från vårt håll med fog rests krav på särskilda åtgärder för att bättre trygga medborgarnas säkerhet. Det har gjorts anspråk på ökad polispersonal för att möta brottsutvecklingen, liksom på en i olika avseenden förbättrad kriminalvård för att om möjligt hjälpa människor som begått brott att återgå till ett normalt samhällsliv.

En del har också gjorts. Polismännens antal har trots allt ökat, fast den i varje ögonblick gjorda arbetsinsatsen inte ökat i samma proportion på grund av att personalökningarna nästan helt "ätits upp" av arbetstidsförkortningen. Kriminalvården har också givits ökade resurser rent numerärt, alltså i fråga om antalet tjänstemän. Frivården har fr. o. m i fjol börjat mer påtagligt byggas ut. Man kan med fog och utan djupare begrundan hävda att det *likväl* behövs ökade insatser på polis- och kriminalvårdssidan, detta för att ge — såsom ett minimum — polisen resurser för att snabbt kunna ingripa när människor hotas till liv och

egendom och för att ge människor, som begått brott, bättre chanser till rehabilitering.

När det sålunda framställts krav på bättre polis- och kriminalvårdsresurser har man ofta svarat, att problemet med kriminaliteten är ett mycket större, djupare och mer komplicerat problem än en fråga om att öka dessa resurser. Vem vill förneka detta? Låt mig dock samtidigt med hjälp av en parallell från en annan del av samhällslivet få kommentera kritiken mot resursresonemanget. Om en viss trafikled visar sig trafikfarlig på grund av ett större konstruktionsfel riktas givetvis uppmärksamheten främst på felets avhjälpande. Men den åtgärden kan ta tid. Under väntetiden kan man inte stå överksam utan måste sätta in i och för sig inte särskilt samhällsdynamiska eller samhällskonstruktiva övervakningsåtgärder och trafikreglerande arrangemang. Är det *många* vägar med konstruktionsfel, måste sådana åtgärder tydligen bli fler. Så är det väl också på kriminalitetsbekämpandets område.

Låt oss likväl ett ögonblick fundera litet närmare på denna andra möjlighet, alltså åtgärder för att förebygga kriminalitet och hindra brottsalstrande faktorer att göra sig gällande. Nyligen tillsattes en kriminalvårdsberedning för att söka samla ihop de senare årens kriminalvårdsdebatt och dra praktiska slutsatser av denna genom ett samlat grepp om frivårds- och anstaltsvårdsproblematiken. Borde man inte försöka göra någonting liknande då det gäller kriminalitetsprofylaxen? Utvecklingen på kriminalitetsområdet är så allvarlig och så oroande att vi nu borde – utöver vad som är behövt och möjligt för att i dagens läge öka polis- och kriminalvårdsorganens resurser – försöka med kraft ta ett samlat, långsiktigt, framåtsyftande grepp på den brottsprofylaktiska problematiken, alltså *också* sätta in åtgärder tidigare i orsakskedjan än då brott redan begåtts. Det mesta talar för att man inte kan lösa kriminalitetsproblemen så att säga i efterhand och i varje fall inte enbart med successivt ökade polis- och kriminalvårdsresurser.

Detta är naturligtvis, herr talman, inte en i och för sig ny angreppsvinkel. Det nya skulle i så fall vara en koncentrerad, intensiv och samlad uppmärksamhet på alla faktorer som kan verka brottsalstrande och på åtgärder för att komma till rätta med dessa enligt principen att profylax är bättre än terapi, särskilt i ett läge då anspråken på verksam terapi mot redan förefintlig kriminalitet även rent kvantitativt starkt ökar. Uppgiften skulle vara att samla ihop kriminalitetsfrämjande faktorer och sedan söka göra ett åtgärdspaket för att kämpa ned dessa faktorer. Det är inte tillräckligt att ingripa när ett brott redan har begåtts för att klara upp det och för att återföra lagöverträdaren till ett normalt liv i samhället. Huvudinriktningen måste vara att förhindra att brott över huvud taget begås, att minska rekryteringen av gruppen samhällsmedborgare som ägnar sig åt eller tenderar till brottslig verksamhet – dvs. att satsa stort och samlat på förebyggande samhällsaktiviteter.

Det är utifrån denna grunduppfattning som vi från vårt håll i år har presenterat en utförlig partimotion angående brottsprofylaktiska åtgärder.

Samtidigt som vissa delar i utvecklingen borde ha minskat den sociala missanpassningen är det uppenbart att andra delar i utvecklingen verkar i

motsatt riktning. De snabba folkomflyttningarna har åtföljts av social rotlöshet hos många. Familjen har fått delvis förändrade uppgifter, och denna förändring tenderar att minska familjens gamla, sammanhållande betydelse. De allt större enheterna inom bl. a. produktionslivet har hos många skapat känslor av främlingskap och brist på personliga relationer. Den sociala isoleringen och vantrivseln har brett ut sig i de nya områden, som växt upp som svampar ur jorden i utkanterna av de stora kommunerna. Trafikens snabba utveckling och användningen av nya typer av betalningsmedel hör till det som ökat möjligheterna att begå nya typer av brott.

Om man får döma av den ökade brottsligheten, har de ur brottsförebyggande synpunkt negativa dragen i utvecklingen övervägt under åtminstone de tio senaste åren. Förhållandet kan också uttryckas så, att samhället inte har lyckats föra en tillräckligt positiv, människovänlig och människoomvårdande politik, som kunnat motverka effekterna av sådana utvecklingstendenser.

Av hänsyn, herr talman, till tidsfaktorn skall jag inte redogöra för alla de brottsprofylaktiska åtgärder vi tagit fram i motionen, mera som exempel än för att komma med en heltäckande inventering. Det gäller den kriminologiska forskningens krisläge och betydelse, storkommunernas särskilda problem bl. a. i de tätbebyggda utkanterna, bristen på blandade sociala strukturer i dessa områden, ett förhållande som nyligen föranlett Stockholms barnavårdsdirektör Karl-Erik Granath att göra följande uttalande:

Vad man skulle önska är att vi kunde lära oss bygga en miljö som innehåller en naturlig blandning på olika åldrar och sysselsättningar, ett levande samhälle. Då skulle nog många av dagens s. k. ungdomsproblem försvinna, men hittills tycks vi mest med upprepad monoton på många platser nästan bygga för problem.

För att fortsätta, herr talman, exemplifieringen pekar vi i motionen på behovet av väl genomtänkta åtgärder för att minska på frestelsestrycket t. ex. i affärshusen, vidare på risken av att samhällets reaktionsmönster hos vissa unga lagöverträdare bygger upp en känsla av främlingskap inför samhället, ett främlingskap som kan leda över i bristande förståelse för samhällslivets krav på hänsyn till andra, på de stora skolornas minskade möjligheter att förverkliga skolans sociala mål, på vikten av en mera konsekvent och konsumtionsnedpressande alkoholpolitik och en mer aktiv narkomanvårdspolitik, på livsåskådningens betydelse för det sociala beteendet och slutligen på angelägenheten av att polisens brottspreventiva funktioner återställs, bl. a. genom den nygamla kvarterspolisidéns förverkligande. Jag ber att i övrigt få hänvisa till motion 432.

Vi påyrkar i nämnda motion att en särskild utredning söker sammanföra och i ett samlat grepp bedömer värdet av olika brottsförebyggande åtgärder och därtill utformar konkreta förslag till hur sådana åtgärder skall kunna förverkligas. Det fordras alltså nu en delvis ny och mera målmedveten inriktning av samhällets brottsbekämpande politik med allt större vikt vid brottsprofylaxen, om den allvarliga ökningen av brottsligheten på sikt skall kunna brytas. Det får inte bli så, att vi tvingas att om tio år konstatera, att en ny fördubbling av brottsligheten skett under 1970-talet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har tagit upp narkotikafrågan. Jag vill bara säga att vi till socialutskottet har fått åtskilliga motioner i den frågan och att vi naturligtvis kommer att behandla dem med all hänsyn till den omfattande problematik som det här rör sig om. Jag utgår ifrån att vi kommer att få en generaldebatt i den frågan längre fram under riksdagen.

Jag skall ta upp socialhjälp och socialvården i mitt anförande.

Moderata samlingspartiet har vid årets riksdag en s. k. skuggbudget på 165 sidor i stencil. Om man slår upp registret till den här boken, finner man att av dessa 165 sidor är det sex som behandlar vår sociala trygghet. Av dessa sex sidor är det tre sidor, dvs. 50 procent av hela antalet, som behandlar socialhjälp. Jag kan inte fatta annat än att det hela är en kritik mot vår socialpolitik, vår socialvård och vår socialhjälp. Jag ser i varje fall inga framtidsvisioner i den skrivning man har. Där används sådana uttryck som att man vill underbygga socialpolitiken med ett rationellt och rättvist skattesystem – det gäller alltså samordningen med skatten. Det är i och för sig riktigt, det försöker vi ju göra i all vår socialpolitik. Man vill göra folkpensionen skattefri – det är ett gammalt krav från moderaterna. Vi vet vad det innebär ur jämlikhetssynpunkt; det slår med den tunga ändan ner. Moderaterna vill vidare samordna olika hjälpformer så att bedömningen blir enhetlig och "så att slöseri och missbruk" förhindras.

Den sociala omvårdnaden har under senare år expanderat med stor kraft i vårt land. Jag tror att det är riktigt att karakterisera 1960-talet som en mycket stor reformperiod inom socialpolitiken. De sammanlagda utgifterna för samhällets socialpolitik var år 1960 7 350 miljoner kronor. Om man går till socialdepartementets uppställning i år, finner man att för 1972 är vi uppe i 35 300 miljoner. Det är alltså en ökning med 28 miljarder kronor. Även om vi skriver ned summan något på grund av den penningvärdeförändring som har skett, är ändå detta imponerande belopp. Bakom dessa kalla siffror ser vi raden av människor som blir delaktiga av denna politik.

Det kan vara intressant att spjälka upp summorna i några delposter. Med den mycket schematiska indelning som vi har i statsverkspropositionen får vi följande summor.

Sjukvården och sjukförsäkringen, som 1960 tog närmare 3 miljarder, tar nu över 15 miljarder – alltså en ökning med 12 miljarder.

För åldringar och handikappade användes 2 740 miljoner år 1960. Summan ökade till 13 800 miljoner – alltså en ökning med 11 miljarder.

År 1960 fick barnfamiljerna 1 435 miljoner, och år 1972 fick de 5,6 miljarder, en ökning med något över 4 miljarder.

Går vi till den lilla post som vi diskuterar ibland, nämligen socialhjälp – det är kanske några andra poster som följer med – var den 240 miljoner år 1960 och är nu uppe i ungefär 600 miljoner. Det är alltså en ökning med 360 miljoner.

Socialminister Aspling har i broschyren Socialpolitiken – trygghetspolitiken ett belysande diagram, som jag ber att få visa på kammarens TV-skärm. Där finns olika staplar för folkpensionerna, sjukvården och

sjukförsäkringen. Där finns också en stapel för socialhjälp, som alltså inte är särskilt stor i förhållande till de övriga utgiftsposterna.

Detta är ju inte nya siffror, men de ger en faktabakgrund till vad vi egentligen diskuterar. Och det är klart att man har anledning att fråga alla som kritiserar här: Vad är det egentligen ni vill ha bort?

För en del år sedan drev dåvarande högerpartiet en mycket stark kritik mot den sociala expansionen. Teorin bakom den diskussionen var i och för sig bestickande: Allteftersom levnadsstandarden steg och lönerna ökade borde man ju rimligtvis kunna räkna ner socialpolitiken – utvecklingen skulle så att säga göra den obehövlig. De som sysslade med socialpolitik kom emellertid mycket snart underfund med att förhållandet egentligen var det rakt motsatta. De högre inkomsterna driver upp behovet – inom vissa ramar naturligtvis: jag talar här om personer med normal arbetsinkomst – av en standard hos de enskilda människorna. Vid ett avbrott i arbetet, vid sjukdom e. d. blir de ekonomiska riskerna i en sådan situation så mycket större. Socialpolitikens betydelse minskar alltså inte utan ökar med standarden. Skyddet måste anpassas därefter. Man kan inte flytta från den lägenhet man har, man kan inte sälja sin bil eller bära TV-apparaten till pantbanken vid ett tillfälligt avbrott i arbetet.

Den där kritiken dog ut ganska snart. Nu kommer den igen, fastän då riktad främst mot socialhjälp. I moderatmotionen talar man om bedrägerier och missbruk, om dålig samordning när "den enskilde kan pröva lyckan på mer än ett ställe", som det heter, och om för höga belopp. Jag tror mycket väl att moderata samlingspartiet ger uttryck för en opinion som finns i vårt samhälle och som finns inom alla partier – det är inte detta jag vill komma åt. Men vad jag anklagar moderata samlingspartiet för är att man så onyanserat tar upp denna kritik och indirekt solidariserar sig med den. I stället borde vi ju alla som sysslar med detta ha en social syn, försöka upplysa om de rätta förhållandena och tända en moteld.

Jag säger det här därför att denna kritik drabbar människor som har svårt att försvara sig, människor som redan har det besvärligt, människor med små politiska resurser, för att använda ett modernt ord för bristen på förmåga att hävda sina egna intressen. Vilka grupper är det fråga om? Det är ensamstående kvinnor med barn. Det är ensamstående män. Det är utslagna människor i det hårda samhället. Det är människor i skilsmässa. Det är personer med dålig hälsa och sådana som lätt råkar ut för arbetslöshet. Det är unga familjer med barn i förorter, unga familjer som har dyra hyror och långa reseavstånd och kanske även av olika omständigheter dåliga arbetsmöjligheter för kvinnan i familjen. Det är sammantaget en grupp människor som vi måste söka hjälpa och bistå.

Den kritik som nu riktas mot socialvården i svepande ordalag gör att många som behöver hjälp drar sig in i det sista för att begära sådan och känner sig mindre värda när de sedan tvingas att gå till socialbyrån. Nu är ju kritiken mot socialvården och socialhjälp inte ny, som jag nyss sade. Den fanns när jag var barn, och den har återkommit med jämna mellanrum sedan dess. Vi känner igen argumentationen: beloppen är för stora, det är för lätt att få ut pengar, det slösas, man uppmuntrar understödstagarandan.

Även om siffrorna kring socialhjälp är kända vid det här laget vill jag ändå upprepa dem. Jag tror inte att man kan göra det för ofta. Av de samlade utgifterna för socialpolitiken tar socialhjälp ca 1 procent. Det betyder för Medelvensson 50 kronor per person och år. Socialhjälp får en halv krona av varje hundralapp som vi förtjänar. I kommunernas socialbudget – och det är ju kommunerna som i stort sett står för socialhjälp – tar denna hjälp 10 procent. Av hela skatteinkomsten för kommunen kostar socialhjälp 2 procent. Ofta är socialhjälp av tillfällig natur. Den genomsnittliga hjälptiden för dem som söker sådan hjälp är ungefär fem månader. Slår man ut beloppet blir det ca 800 kronor per hjälptagare och år.

Förra året väckte moderaten Allan Åkerlind en motion om att sätta ett tak för den kommunala socialhjälp. Den motionen samlade åtta röster här i kammaren. Inte minst hans partikamrat herr Carlshamre, som kommer efter mig i denna diskussion, tog avstånd från motionen. Döm därför om min förvåning, när jag nu ser att denna motion dyker upp igen – med sanktion från partiledningen!

När de nya normerna för socialhjälp började diskuteras i Stockholms kommun gällde det inte bara beloppens storlek, utan det var framför allt formen för hjälps beräkning och utbetalning som diskuterades. Från majoritetens sida ville man göra normerna mera generella och ge ut ett grundbelopp för alla normalt löpande utgifter. Tidigare hade tillämpats en mera detaljerad prövning, där de sökande fick begära extra bidrag för t. ex. kläder och en del annat som inte direkt hörde till de löpande utgifterna. Det var framför allt mot detta som moderaterna i Stockholm opponerade sig, inte mot beloppet i och för sig. Man menade att den detaljerade prövningen behövde finnas kvar.

Vad var det då som majoriteten inom Stockholms socialnämnd i grunden ville vinna med denna förändring? Jo, det var i själva verket att försöka ge den enskilde hjälptagaren mera kurage, större människovärde och bättre självförtroende. Det är inte bra i längden för en människa att ständigt ställas inför andra personers prövning av om vederbörande verkligen behöver det ena eller det andra. Det visade sig också att det var en riktig bedömning. Ca 90 procent av de hjälpsökande i Stockholm kunde klara sig på det generella beloppet. I några fall måste man göra en individuell prövning. Det gällde kanske där också mera själva sättet för utbetalningen. I frågeställningar av detta slag får man inte vara orealistisk, och det finns naturligtvis människor som behöver en större omsorg i detta avseende.

Jag tror också att det kan vara nyttigt att ange det belopp som utgår per person. För jämförelsens skull tar jag då folkpensionsbeloppet och den interkommunala taxa som Kommunförbundet rekommenderar för ersättning mellan kommunerna. De siffror som jag här anger avser mars månad 1971. Jag finner då att folkpensionen var 90 procent av basbeloppet plus pensionstillskott, dvs. 552 kronor för ensamstående och 874 för makar. Grundbeloppet för socialhjälp här i Stockholm var 42 kronor mindre för ensamstående och 24 kronor mindre för makar. Taxan för den interkommunala ersättningen låg högre – 645 för ensamstående och 995 för makar – men då skall man ha klart för sig att i det senare

beloppet ingick hyran. Bostadskostnaden ligger utanför i de andra fallen.

Det som emellertid har kommit socialhjälpens att ibland gå upp till rätt höga belopp är naturligtvis hyran och barnstilläggen. En familj med många barn i t. ex. mer kostnadskrävande åldrar och med dyr hyra kan lyfta en relativt stor summa. Att man därvid råkar i kollision med löneinkomsterna för andra familjer beror på det faktum att socialhjälpens är behovsprövad, medan lönen är bestämd av prestationen. Det är alltså inte i första hand socialhjälpens som skall sänkas, utan det är lönerna som skall ökas. Om detta inte går får samhället rycka in med generella bidrag, och en bit på vägen har vi ju kommit genom den höjning av bostadstilläggen som nu är beslutad.

Till slut kan jag inte undertrycka en reflexion som man då och då bär på. Vi har som människor ibland väldigt underliga värderingar. Kritiken mot skattesmitare är betydligt hovsammare i tonen än kritiken mot den som får socialhjälp. De som smiter från skatten vet hur de skall ta till vara sina rättigheter; de är i allmänhet starka människor, medan de som får socialhjälp är svaga i det här avseendet. Kritiken riktar sig mot den svage individen, inte mot den starke som försöker lyfta över utgifter på samhället. Det är den lojale medborgaren som får sitta emellan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det finns i inledningen till socialdepartementets huvudtitel några imponerande siffror; herr Svensson i Kungälv har redan nämnt en del av dem. Det sägs bl. a. att samhällets kostnader för social omvårdnad och trygghet för 1972 kan beräknas uppgå till drygt 35 miljarder kronor. Det är ett betydande belopp, bra nära en fördubbling på fem år och nästan 5 miljarder kronor mer än förra året. Det borde naturligtvis innebära att människornas trygghet har förbättrats, och det har den på ett sätt gjort. Vi har fått större resurser, fler vårdplatser, bättre utformat ekonomiskt stöd etc. Men ändå upplever många människor i dag den sociala otryggheten starkare än tidigare. Det finns en oro och en osäkerhet hos många människor. Många medelålders slås ut från arbetsmarknaden tio tjugo år före normal pensionsålder, och många unga människor med god utbildning kan inte få arbete. Trots förbättrade vårdresurser känner många oro: Kommer jag att få hjälp och vård? Kan mina gamla föräldrar få plats inom långtidsvården? Hur länge måste jag vänta på en operation?

Visst har vi det i många avseenden bra i vårt land jämfört med tidigare skeden och med flera andra länder. Men det finns många olösta sociala problem och mycket av mänsklig nöd. Visst kan vi finna exempel på människor som fått generös hjälp från samhällets sida – kanske t. o. m. ibland alltför generös – men för många är verkligheten en annan. De klarar sig någorlunda på stödet från den allmänna försäkringen och socialhjälpens, men de måste avstå från mycket. Deras ständiga tanke är: Hur skall barnen få sitt som andra? Hemmet blir förslitet och nedgången, och tillvaron blir isolerad.

Det är paradoxalt, det är ett tecken på att något är fel i det svenska samhället att en ökad samhällssatsning med inte mindre än 5 miljarder inte medför en väsentlig förbättring av tryggheten för de många

människorna. På en del punkter har tryggheten snarare urholkats under det gångna året.

Jag skall kort beröra två områden inom vår socialpolitik, nämligen familjepolitiken och hälso- och sjukvården.

I slutet av förra året beslutade riksdagen om förbättrat stöd till barnfamiljerna genom höjda statliga och kommunala bostadstillägg. Majoriteten av barnfamiljerna berördes inte av den reformen. De fick ingenting. De har fått uppleva att de allmänna barnbidragens reella värde har minskat. De kommer att få uppleva samma sak också detta år.

Många barnfamiljer har också fått större kostnader för barntillsynen. Flera kommuner har höjt avgifterna för daghem och familjedaghem. En del kommuner har i en situation då större resurser skulle behövas måst minska platstillgången på familjedaghem. Många barnfamiljer har fått ökade boendekostnader utan att erhålla något samhällsstöd genom bostadstillägg. I de flesta tvåinkomsttagarfamiljer -- och det är ju det i dag vanligaste familjemönstret -- får man inga eller mycket små bostadstillägg. Det är dagens verklighet för många barnfamiljer -- stigande kostnader, höjda avgifter, försämrat reellt samhällsstöd.

Det är tomt prat från regeringens och socialdemokraternas sida att tala om ett förbättrat samhällsstöd till barnfamiljerna. En del har fått ett förbättrat reellt stöd, en del kanske ett bevarat reellt stöd. Andra -- och det är ett stort antal barnfamiljer -- har fått ett försämrat reellt stöd.

Jag skall inte närmare beröra vad vi kan ha att vänta på området -- jag är själv med i den familjepolitiska kommittén och vill inte gå in på de funderingar som finns inom kommittén; kanske är det inte heller meningsfullt att göra det. Vi vet inte när regeringen finner det lämpligt att lägga fram nya delförslag. Vi vet inte heller, om regeringen anser det lämpligare att låta förslagen ligga i kanslihusets rymliga skrivbordslådor. Vi vet bara att regeringen under 1960-talet inte uppfyllt de löften till barnfamiljerna som gavs i regeringspartiets program 1964, Resultat och reformer. De löftena har inte infriats, och mycket tyder på att man inte heller avser att infria dem.

För min del vill jag bara säga att en familjepolitisk reform bör innefatta tre huvudinslag, dels en höjning och en värdesäkring av de allmänna barnbidragen -- det är ett samhällsstöd som alla barnfamiljer får tillgodogöra sig --, dels en revision av stödet till familjer med låga inkomster och flera barn, dels ett vårdnadsbidrag till familjer med små barn. Till detta måste komma en allmän förskola, en fortsatt utbyggnad av samhällets barntillsyn och ett system för lägre och enhetligare avgifter för den tillsynen.

Låt mig så säga några ord om hälso- och sjukvården. Kostnaderna för sjukvård och sjukförsäkring beräknas för kommande budgetår uppgå till 15 300 miljoner kronor. Det är en ökning med drygt 75 procent under den gångna femårsperioden. Prognosen för kommande år pekar också mot kraftigt ökade utgifter.

Det är emellertid bara en liten del av den summan som går till hälsovård. Därför är det i hög grad missvisande när vi talar om hälso- och sjukvård; det är sjukvården vi satsar mest på. Ser vi på socialdepartementets huvudtitel, finner vi att under rubriken Öppen hälso- och sjukvård är

upptaget sammanlagt 38 miljoner kronor, varav en väsentlig del går till folktandvården. Till allmän hälsokontroll och hälsovårdsupplysning anslås drygt 5 miljoner kronor. Alltså: av de statliga utgifterna för hälso- och sjukvård går bara en tredjedels promille till hälsovård!

Socialministern säger också denna gång, liksom flera gånger förut, nej till välmotiverade förslag om mera pengar på hälsovårdens område. Det är en märklig sparsamhet. Man talar ibland om att spara tusenlappar men förlora miljoner. Här är det fråga om att spara ett fåtal miljoner men förlora flera hundratal.

Då det gäller allmänna talesätt och programförklaringar är nog många ense om att mera måste göras för hälsovård, förebyggande vård, öppen vård etc., men av konkreta sådana insatser ser man inte mycket i socialdepartementets huvudtitel. I slutet av förra året hade vi en debatt här i riksdagen om hälsovården och den allmänna försäkringen. Då ansågs det att vi borde vänta på resultatet av vissa utredningar – utredningar som nu pågått i snart tre år och som inte kommer bli färdiga ens under det här året.

Vi måste nu gå från ord till handling, börja med en omorientering inom hälso- och sjukvården, satsa mera på hälsovården.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Barnfamiljerna har alltid stått i centrum för den välfärdspolitik som socialdemokratin har velat föra. För ett parti som på solidaritetens grund arbetar för trygghet, social rättvisa och jämlikhet är det självklart att vården och fostran av barnen skall vara ett gemensamt ansvar. Föräldrarna skall inte ensamma behöva bära den bördan. En mycket stor del av det praktiska reformarbete i vårt land som genomförts under de senaste 35 åren har också gällt barnfamiljerna. Och låt oss i det sammanhanget inte glömma att det reformarbetet till förmån för barnfamiljerna ofta har fått bedrivas i strid med de borgerliga krafterna i samhället.

Tack vare detta målmedvetna arbete från arbetarrörelsens sida har en revolutionerande förbättring ägt rum. Denna revolution har självklart också i hög grad omfattat kvinnorna. Det finns ingen likhet mellan dagens levnadsvillkor och den fattigdom och förnedring, det tunga kvinnoslit och förtryck som skildras av författare som Ivar Lo, Moa Martinsson eller Stig Claesson och som säkert många av denna kammarens ledamöter upplevt. Den som vill göra gällande att ingenting hänt och ingenting förändrats har inte fattat den sociala verklighet som människor levde i för bara en generation sedan.

Det målmedvetna reformarbetet har pågått hela tiden. När vi i början på 1960-talet insåg att det krävs kraftfulla insatser för att anpassa politiken till de sociala förändringar, bl. a. beträffande familjens struktur och funktion, som ägt rum och för att öka jämlikheten mellan män och kvinnor, så var det socialdemokratin och fackföreningsrörelsen som tog initiativet till reformerna inom så viktiga områden som barntillsynen, skattepolitiken och familjelagstiftningen. Det var arbetarrörelsen som gick i spetsen för att förbättra de ensamstående föräldrarnas situation. Och i årets budget har de familjepolitiska åtgärderna prioriterats.

Ändå tror jag, herr talman, att vi måste erkänna att barnfamiljerna i dag har en mycket svår och utsatt situation. De upplever starkt de vardagliga problemens tyngd.

Inga drabbas så hårt som barnfamiljerna av de akuta svårigheter som vi just nu brottas med i samhället: arbetslösheten, prisstegringarna på mat, bostäder, konsumtionsvaror och resor, bristen på vård och service, framför allt bristen på barntillsyn, den otillräckliga samhällsplanering som tar sig uttryck i social segregation, socialt torftiga bostadsmiljöer, långa arbetsresor. Få människor är så beroende av kollektiva insatser som barnfamiljerna, inte minst i dag när den sociala gemenskapen och arbetsfördelningen som fanns i det gamla samhället har upplösts och produktionen har flyttats bort från hemmen och familjen.

I dag tvingas familjerna att ensamma klara vårduppgifterna. Vad det innebär i form av minskad familjeinkomst, av isolering, mistad social trygghet och självständighet för de kvinnor, som får ta på sig vårduppgifterna och avstå från löneinkomsten, eller av tungt arbete för de småbarnsföräldrar som förvärvsarbetar, det vet vi teoretiskt, men jag undrar om vi verkligen har fattat vad det innebär i praktiken. Jag tror att det finns få i vårt samhälle som bär så tunga bördor både med hänsyn till ekonomi och med hänsyn till arbetsbelastning som barnfamiljerna gör.

I särklass hårdast utsatta är självfallet ensamförsörjarna. Eftersom de flesta av dem är kvinnor är de i allmänhet också låginkomsttagare. Deras familjeinkomst ligger genomsnittligt väsentligt under andra barnfamiljers inkomster. För dem betyder de stödinsatser som samhället sätter in ofantligt mycket.

Om man vill använda levnadsnivåbegreppet för att få en vidare och bättre beskrivning av barnfamiljernas situation än man får om man enbart använder sig av inkomsten som mätare, skall man finna att barnfamiljerna har en väsentligt lägre levnadsnivå än andra. Försörjningsbördan och vårdansvaret sätter mycket bestämda gränser för vad de kan uppnå när det gäller det som vi alla anser nödvändigt och eftersträvansvärt: god hälsa, god och närande kost, god bostad med trygg och stimulerande närmiljö, fritid och semester, utbildning och yrkesverksamhet efter eget val, aktiviteter i föreningsliv och samhälle, gemenskap med andra.

Också när man mäter barnfamiljernas standard efter detta vidare mått, finner man att ensamförsörjarnas situation är den i särklass svåraste, därför att så många problem adderas hos dem och därför att bundenheten och isoleringen blir särskilt stor inom denna grupp. Inga andra tvingas avstå från så mycket för att ge sina barn goda uppväxtförhållanden. Det är en stor och beundransvärd prestation att så många trots detta orkar ta så väl hand om sina barn och ge dem en så god start i livet som de faktiskt gör.

Därför är det upprörande orättvist att de förvärvsarbetande småbarnsmödrarna och de ensamstående föräldrarna som sliter hårdare än de flesta andra skall behöva ta emot så mycken kritik och få höra så mycket okunnigt prat om att just deras barn oftare än andra får en dålig start i livet. Det finns t. o. m. motioner till denna riksdag, alla med borgerliga underskrifter, som tecknar denna bild.

I en motion av folkpartisten herr Henmark m. fl. kritiserar skolans

samhällsundervisning bl. a. i följande ordalag:

”När man sedan skall åskådliggöra undervisningen genom ett exempel, får en familj bestående av en ensamstående mor, Anna, med ett barn, Jonas, utgöra förebilden.” — — — ”Även om sådana familjebilder som den i läroboken skildrade icke är ovanliga och även om vi ingalunda vill fälla någon förkastelsedom över dem som hamnat i en sådan situation, anser vi det fel att i en lärobok låta ett sådant förhållande ersätta det normala och legitimerade far, mor och barn, där föräldrarnas gemenskap garanteras av äktenskapets laggivna skydd. Vi anser också att en sådan undervisning ingalunda harmonierar med skollagens 1 §, som säger att undervisningen skall främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännade samhällsmedlemmar. Ett splittrat hem är i allmänhet icke en god grund för vare sig harmoni eller ansvarskänsla.

Ett studium av de ungdomsgrupper som råkat på avvägar ger belägg för att olyckliga hemförhållanden ofta präglat deras barndom.”

I en partimotion om föräldraundervisning, undertecknad av herrar Helén och Fäldin, heter det: ”Vidare finns det former av vanvård, som formellt inte kan kallas misshandel, som också kan ha skadlig inverkan på barnets utveckling. Det gäller bl. a. bristande vård och tillsyn i samband med föräldrarnas förvärvsarbete. På grund av brist på tillsynsplatser lämnas många barn utan tillsyn stora delar av dagen, såväl före skolans början som efter dess slut. Orsaken är här till stor del brister i samhällsplaneringen. Men många av dessa barn skulle säkerligen kunna få en bättre tillsyn om föräldrarna på ett tidigt stadium hade fått klart för sig vilka negativa verkningar bristen på tillsyn kan få.”

Jag vet inte om herrar partiledare haft tid att tänka sig in i vad som faktiskt står i motionen, om de har förstått hur detta upplevs av de förvärvsarbetande kvinnor och de ensamföräldrar som är förtvivlade över bristen på barntillsyn som tvingar dem till dåliga lösningar. Dessa föräldrar vet mycket väl vad barnen behöver, men de har inget val därför att samhället sviker dem. Att i den situationen uttala sig som mittenparti-ledarna gör är att rätt och cyniskt slå dessa föräldrar i ansiktet.

Men jag tror också att herr Helén med detta ganska effektivt har avslöjat hur ytligt hans intresse för kvinnorna och för jämlikhet mellan könen är. Det är inte de här kvinnorna som sliter hårdare än några andra som skall ha undervisning om vad barn behöver för att få bra uppväxtförhållanden. Vi borde i stället hedra dem för deras insatser. Det är i stället vi politiker, som bär ansvaret för samhällsutvecklingen, som borde få sådan undervisning. Jag vill påstå att vårt ansvar på den här punkten är mycket tungt. Barnens behov får alltför ofta komma i andra hand när vi fattar våra beslut.

Det framhålls ofta att utbyggnaden av barntillsynen varit mycket snabb under 1960-talet. Och det är sant. Men det är också sant att vi i dag har en katastrofsituation när det gäller barntillsynen och möjligheterna att ge alla barn goda uppväxtförhållanden. Med nuvarande utbyggnadstakt och planeringsmetoder kommer situationen att förbli katastrofal under lång tid framåt.

Jag tror vi måste erkänna det. Dagens föräldrageneration kan inte

räkna med daghemsvård eller allmän förskola för sina barn som ett realistiskt alternativ, om inte ett under inträffar, dvs. om inte en total omprioritering till förmån för barnens behov sker.

I årets statsverksproposition uppskattas antalet daghemsplatser 1971 preliminärt till 41 000 och 1972 till 52 000. Jag tror inte att de siffrorna kommer att hålla, framför allt inte de som uppges för 1972 och för utveckligen därefter. De är för höga, och jag skall återkomma till varför jag tror det. Men låt oss utgå ifrån att vi nu har cirka 40 000 daghemsplatser och jämföra detta antal med behovet.

Det finns minst dubbelt så många ensamförsörjare med småbarn. Det finns drygt en halv miljon småbarnsmödrar som förvärvsarbetar eller vill förvärvsarbeta. Det finns tusentals ensamförsörjare och låginkomstfamiljer, som lever på socialhjälp mot sin vilja därför att barntillsynen inte kan ordnas. Med hittills beräknad utbyggnadstakt hade vi hoppats på att till 1975 ha 75 000 daghemsplatser. Om vi vill uppfylla de krav som LO ställt beträffande utbyggnaden, skulle vi behöva det dubbla antalet. Skulle vi vilja ge plats åt alla barn, vilkas föräldrar redan förvärvsarbetar, krävs en tiodubbling. Vill vi förverkliga den allmänna förskolan krävs än kraftfullare insatser.

Dess värre ser det ut som om den påbörjade expansionen av daghemsvården nu skulle vara i kraftigt avtagande. Kommunerna har inför den besvärliga ekonomiska situationen börjat bromsa utbyggnaden. Situationen blir inte bättre av att det finns borgerliga majoriteter med en negativ inställning till daghemmen i många kommuner. De siffror som redovisas i årets statsverksproposition kommer sannolikt inte att hålla. De grundar sig på uppgifter som har lämnats av barnavårdsnämnderna i juli–augusti 1971, dvs. på specialnämndernas förslag inför det kommunala budgetarbetet. Sedan dess har kommun efter kommun i samband med budgetens fastställande beslutat skära ned daghemsutbyggnaden. I det borgerligt styrda Uppsala har man t. ex. skurit ned utbyggnaden under 1972 från beräknade tio nya barnstugor till fyra. Hade inte vi socialdemokrater hållit så hårt på daghemsfrågan, skulle man ha nöjt sig med ännu mindre.

Samtidigt förskjuts relationerna mellan daghemsvården och familjevården. Under 1971 ökade familjedaghemsvården i Uppsala med 40 000 vård dagar och daghemsvården med 26 000 vård dagar. Enligt statsverkspropositionens statistik har antalet familjedaghemsplatser ökat kraftigare än antalet daghemsplatser under den senaste tioårsperioden och överstiger nu antalet daghemsplatser totalt. Detta är mycket allvarligt. Det är ju inte ens fråga om balans och än mindre om den prioritering av daghemmen som statsmakterna liksom de politiska och fackliga organisationerna så starkt uttalat sig för. Detta har vi gjort av följande skäl:

1. Daghemsvården är tryggare och kvalitativt överlägsen. Jag vill utan vidare erkänna att dagmammorna naturligtvis gör en mycket fin insats. Men ändå kan ingen annan vårdform ersätta den träning i grupp gemenskap eller den systematiska stimulans av underprivilegierade och handikappade barn som barnstugorna med deras särskilt utbildade personal kan ge.

2. Föräldrarna föredrar daghemsvården just därför att de vet detta om

daghemmen. Köerna och ansökningshandlingarna i alla kommuner visar det med fullständigt överväldigande siffror. Och vi måste ju bry oss om vad det är som föräldrarna vill ha.

3. Vi måste prioritera barnstugorna om vi skall kunna förverkliga förskolereformen. Vi får inte satsa på en sådan utbyggnad av barntillsynen, att det blir en klassuppdelning i förskolan mellan sådana barn som går i barnstuga, sådana som går i lekskola och sådana som är på familjedaghem.

Det är inte heller så helt med kvaliteten inom familjevården som man vill göra gällande. Den väsentliga förbättring som har skett gäller dagbarnvårdarnas arbetsförhållanden. Men kommunerna har inte haft råd att göra så mycket åt kvaliteten i övrigt. Utbildningen når inte ut till alla dagbarnvårdare, och den är av mycket skiftande kvalitet. Samarbetet med daghemmen, lekpaket, hälsovård för barnen och annat som fanns i utredningsförslaget när statsbidraget infördes är på många håll i kommunerna bara papperstigrar. Den fackliga anslutningen är enligt vad som redovisas i Kommunalarbetaren nr 1 år 1972 dålig. Omsättningen på dagbarnvårdare är fortfarande hög, och därför får barnen mycket ofta byta miljö.

I denna situation, då det borde göras mer än någonsin för att stimulera kommunernas barnstugeutbyggnad, har man föreslagit att balansregeln skall upphöra att gälla. Jag anser att det är olyckligt. Vi borde i stället lagstifta om kommunernas skyldigheter på barntillsynens och förskolans område. Det har LO krävt. Och vi borde inte genomföra förändringar förrän i samband med att vi tar ställning till barnstugeutredningens förslag. Jag tror att vi redan då blir tvungna att återinföra regler för att stimulera barnstugeutbyggnaden på det sätt som familjeministern glädjande nog talat om i dag.

Vad blir resultatet av bristen på barnstugeplatser? Ja, det blir bl. a. att många ensamförsörjare och låginkomsttagare inte har råd att ordna med en tillfredsställande barntillsyn när de inte får stöd av samhället. En privat dagmamma kostar 500 kronor per månad och barn eller mer. Det har inte en ensamstående mamma med en årsinkomst på 20 000 kronor råd att betala, knappast heller låginkomstfamiljer som med två personers heltidsarbete kan tjäna 35 000–40 000 kronor. För att de skall kunna få en dräglig levnadsstandard är det helt enkelt nödvändigt att båda arbetar.

Resultatet av daghemsbristen blir i de här grupperna förödande, framför allt för barnen men även för de vuxna. Barnen får antingen växa upp i en oacceptabelt låg levnadsstandard – fattigdom helt enkelt – eller lämnas mer eller mindre vind för väg. Samhällets resurser är helt otillräckliga för att kunna tillförsäkra alla barn goda uppväxtförhållanden eller för att ge jämlikhet mellan könen och valfrihet åt småbarnsföräldrarna. Kvinnorna, i synnerhet arbetarklassens kvinnor, tvingas stanna hemma vare sig de vill eller inte.

För alla de här människorna måste alla våra vackra fraser om utbyggnadstakt, reformvilja, jämlikhet, valfrihet, service och obligatorisk förskola te sig som ett hån. De känner sig svikna. De unga föräldrarna tvingas in i livsformer de aldrig valt själva. Där slits de ut i hårt arbete eller i en monoton och isolerad förtortstillvaro. De får se sina barn växa

upp i social segregation och torftiga miljöer.

Under tiden byggs bostadsområde efter bostadsområde, där invånarna får vänta i årtal på social service. Parkeringsplatser och skolor, som de ansvariga måste skaffa pengar och mark till, och kommersiella institutioner, som det aldrig tycks saknas resurser till, kommer däremot på plats i tid. När området väl är färdigbyggt, är det ofta så hårt exploaterat att det helt enkelt inte finns mark till en sanering i efterhand.

Den som har praktisk erfarenhet av hur verkligheten ser ut i dag för barnen och deras föräldrar kan inte nöja sig med att vänta. Dagens bostadssituation ger upphov till social nöd och bidrar till att vidmakthålla klass- och könsskillnader. Många av de problem i skola och samhälle som vi upplever så starkt i dag beror på dålig barntillsyn och dålig bostadsmiljö.

Herr talman! Det behövs ett fortsatt kraftfullt reformarbete om vi skall kunna lösa barnfamiljernas problem. Vad som behövs är insatser på framför allt tre områden.

1. En kraftig utbyggnad av samhällets vårdresurser för barnfamiljer, dubbelarbetande, gamla, sjuka, handikappade och socialt missanpassade. Ansvaret för detta skall definitivt lyftas över från familjen till samhället, dvs. oss alla.

2. En snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn med omedelbar satsning på heldagstillsynen i daghem och fritidshem och en obligatorisk förskola som slutmål. En plan för hur och när dessa mål skall uppnås. Lagstiftning och normer som fastlägger kommunernas och bostadsbyggarnas skyldigheter. Ökat statsbidrag till barnstugorna. Pedagogisk utveckling av barnstugornas verksamhet och integrering av lekskolor och daghem.

3. Ökat ekonomiskt stöd i bidragsform till barnfamiljerna.

Nu pågår grundläggningsarbetet för sådana reformer i familjepolitiska kommittén, barnstugeutredningen, boendeutredningen och bygglagsakunniga. Det är viktigt att deras resultat snabbt redovisas och snabbt omsättes i praktiskt reformarbete.

Herr talman! Det är självklart att ett sådant reformprogram bara kan förverkligas genom en socialdemokratisk politik.

På detta liksom på alla andra områden krävs solidaritet och sammanhållning, en vilja att ge samhället de resurser som behövs och en målmedveten satsning på att skapa ökad jämlikhet mellan barn från olika miljöer, mellan barnfamiljer och andra samt mellan kvinnor och män. De borgerliga partierna saknar både vilja och förmåga att utträtta något sådant.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns åtskilliga fel och ofullständigheter i fru Dahls inlägg, kanske beroende på att hon inte har haft möjlighet att följa vare sig oppositionspartiernas eller socialdemokraternas politik under 1960-talet.

Visst förekommer nyanser inom alla partier, men den väsentliga skiljelinjen i de frågor vi nu diskuterar har ju gått inom socialdemokratin, inom regeringen. Det var därför helt följdriktigt att den senare delen av

fru Dahls inlägg huvudsakligen blev en kritik av regeringens bristande insatser på det här området. Jag förutsätter att statsrådet fru Odhnoff kommenterar den delen av fru Dahls inlägg. Eljest tolkar jag det som ett instämmande i fru Dahls synpunkter.

I den första delen av sitt inlägg däremot framförde fru Dahl en rad synpunkter på oppositionspartiernas politik under 1960-talet, och det var där felen och ofullständigheterna fanns. Jag skall nämna tre exempel. Det första gäller kravet på en reformerad familjebeskattning. Vem har drivit detta krav år efter år under 1960-talet? Från regeringens sida sade man nej gång på gång för att så småningom efter flera år tillsätta den utredning som ledde till den reformerade beskattningen. Det andra exemplet gäller kravet på större resurser till barntillsynen. Gång på gång har vi fört fram krav på bidrag till familjedaghem, och gång på gång har man sagt nej. Först efter åtskilliga omgångar blev det sådana bidrag. Det tredje exemplet gäller kravet på föräldraundervisning, och där citerade fru Dahl ett par avsnitt ur en motion. Den motionen syftar till att ge föräldrarna hjälp, stöd, information och utbildning i den viktiga uppgift de har att utföra.

Det är inte cyniskt att beskriva den verklighet som många lever i. Det kanske inte känns tilltalande om man vill ge en vackrare bild av den verkligheten. Däremot är det cyniskt att säga nej till förslag som syftar till att förbättra familjernas situation. Det är cyniskt att inte ge tillräckligt stöd till daghem, familjedaghem och annan barntillsyn.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte på vilka grunder som herr Mundebo uttalar sig om vilken erfarenhet jag har av dessa frågor. Men för att i någon mån trösta honom kan jag berätta att jag under hela 1960-talet har arbetat med dessa frågor i kommunalpolitiken.

Min bedömning av de borgerliga partiernas insatser beror bl. a. på de besvikelser man ständigt får erfara när det gäller viljan att satsa på en utbyggnad inom detta område. Man upplever ständigt hur de krav som framförs från vårt håll bromsas av de borgerliga partierna ute i kommunerna och hur kommunerna nu, när det börjar bli ont om pengar, skär ned utbyggnaden, avskedar dagmammorna då man måste börja betala ordentliga löner till dem, försöker spara pengar genom minskad personaltäthet på daghemmen, inför veckoavgift på daghemmen som skall betalas även när barnen är sjuka, skär ned öppethållandetider osv.

Herr Mundebo tog upp det resonemang som förs i den motion jag citerade ur.

Jag tror inte, herr Mundebo, att jag har beskrivit verkligheten i några mera förskönande drag än Ni gjorde själv. Vad jag anser vara cyniskt är att lägga ansvaret för de svåra förhållanden som råder på de föräldrar som har det besvärligt, som sliter hårt och visar mycket stor omtanke om sina barn. Det ansvaret bör vi lägga på oss själva – så mycket mod skall vi väl ha?

Det är riktigt att man från borgerligt håll har fört fram krav på andra skatteregler och på statsbidrag till familjedaghemmen. Det har gjorts också från vårt håll, men skillnaden är att när det gäller familjebeskattnings-

ningen har vi inte velat genomföra en reform förrän vi kunde vara säkra på att den inte skulle leda till större förmåner för de mest privilegierade i samhället. Detta är ett mycket komplicerat problem att lösa. Det var inte så enkelt som att bara genomföra särbeskattnings, utan man måste se till att det blev *ordentliga* transfereringar till de mest inkomstsvaga familjerna.

Ni har krävt statsbidrag till familjedaghemmen utan att ställa kvalitetskrav och utan att kräva att det skulle finnas regler som garanterar att en fortsatt utbyggnad av barnstugorna inte förhindras. Jag som har sett hur det går till i en av våra största kommuner och som har talat med många andra om erfarenheterna från deras kommuner vet att om icke sådana regler hade funnits skulle man i kommuner med borgerlig majoritet ha genomdrivit en mycket kraftigare utbyggnad av familjedaghemmen och satsat ännu mindre på barnstugorna.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom fru Dahl försäkrar att hon har en omfattande erfarenhet på det här området, skall jag sätta en viss tilltro till detta. Jag önskar bara att den erfarenheten i högre grad präglade hennes inlägg.

Den stora besvikelsen i skilda kommuner är en realitet. Jag kan också känna den. Men varpå beror den? Jo, i hög grad därpå att staten inte har gett kommunerna det stöd som större statliga bidrag till barntillsynsverksamheten skulle innebära. Därför måste besvikelsen rikta sig mot regeringen, som gång på gång har sagt nej till större insatser från statens sida. Barnfamiljerna är säkert besvikna över att gång på gång under 1960-talet ha fått löften som ännu icke infriats.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att statsbidragen till daghemmen – och den uppfattningen delar jag bl. a. med LO – borde vara högre än de är i dag. Detta är en del av det problem vi talar om nu. Men, herr Mundebo, det är ju på det sättet att vi i strid med er har velat prioritera bidragsgivningen till daghemmen, medan ni har fört fram andra sektorer på familjepolitikens område. Ni har framför allt sysslat med familjedaghemmen. På grund av de bidragsregler som gäller har bidragen, i kronor och procent räknat, till familjedaghemmen hela tiden varit högre än bidragen till daghemmen. Genom den kraftiga höjning som nu har skett kan det hända att vi kommer att få högre statsbidrag till daghemmen, i kronor och procent per år och plats, än till familjedaghemmen, men det är inte helt säkert. Kostnadsutvecklingen under detta och nästa budgetår får visa hur det går. Det behövs fortsatta kraftiga höjningar av bidragen till daghemmen, och jag hoppas att herr Mundebo och hans parti kommer att stödja våra krav.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! I den här allmänpolitiska debatten kan det finnas anledning att beröra några frågor som inte är av rikspolitisk betydelse men som i allra högsta grad gäller den enskilda människan och hennes situation i dagens välfärdssamhälle. Inte minst i valtider framträder

politikerna från de olika partierna och talar så vackert om att man vid handläggningen av de olika politiska frågorna inte får glömma bort de enskilda människorna. Man talar så vackert om att man skall sätta människan i centrum, att samhället är till för människan och inte tvärtom. Men hur ofta följs dessa vackra tankegångar i praktisk handling? Tyvärr är det så att många människor i vårt land upplever att de i många situationer står maktlösa när de skall försöka hävda sin rätt inför myndigheter och företrädare för dessa. Den enskilda människan känner sin hjälplöshet och därmed också maktlöshet när hon skall kämpa mot samhällets byråkrater. Oftast bibringas man den uppfattningen att om samhällets företrädare gör sig skyldiga till fel riktade mot den enskilda människan, drabbas de i de allra flesta fall inte av något straffansvar genom böter etc., men om den enskilde medborgaren genom oförstånd, bristande kunskap om lagar och förordningar, gör sig skyldig till liknande fel, men riktade mot samhället, då blir det fråga om straffpåföljd i form av dryga böter.

Herr talman! Jag har som nämndeman varit med om rättegångar där i alla avscenden laglydiga och rättskaffens medborgare instämts till rätten för att de exempelvis gjort sig skyldiga till upprättande av felaktiga deklARATIONER. De har åtalats, och de har dömts för att därmed ha undandragit skatt från det allmänna. Jag vill inte på något sätt ta i försvar dem som medvetet söker undandra sig skyldigheten att betala skatt för sina inkomster. De s. k. skattesmitarna har jag ingenting till övers för. Dessa skall givetvis både åtalas och dömas.

Men, herr talman, jag ömmar för dem som oförskyllt och utan tanke på att försöka dra sig undan att betala skatt för sin inkomst ändock blir åtalade på grund av oaktsamhet och oförstånd.

Det finns något som heter den mänskliga faktorn. Ingen vill förneka att man kan göra sig skyldig till fel utan att felet är begånget med avsikt. Att åtala och döma den skattskyldige till böter för felräkning eller för att en löneinkomst inte är upptagen i deklARATIONEN trots att deklARANTEN fogat lönebeskedet till deklARATIONEN anser jag inte motiverat.

Jag har exempelvis varit med om rättegångar där den åtalade deklARANTEN stått i rätten och sagt: Herr domare! Jag är en gammal man. Jag står med ena benet i graven, och inte kunde jag tro att jag på ålderns höst skulle behöva infinna mig i rätten, åtalad för att ha gjort mig skyldig till fel som föranleder rättegång. Jag har alltid försökt att vara ärlig, men här står jag som en förbrytare, åtalad för ett fel som jag begått men inte med avsikt.

Rättens ordförande måste tala lugnande ord till den gamle mannen, förklara för honom att rätten såg milt på hans fel, men tyvärr måste man enligt gällande lag döma honom, dock så milt som möjligt.

Jag har också varit med om att personer som mot ingen eller mycket ringa ersättning hjälpt sina medmänniskor åkt fast för att ha gjort sig skyldiga till fel vid upprättande av deklARATIONER. Det kan vara felräkning eller dylikt som leder till åtal. Som tack för att de velat hjälpa sina medmänniskor har de blivit åtalade och dömts till dryga böter. Kan det vara riktigt?

Det är nu en gång för alla inte fråga om dem som med avsikt försöker

fiffla bort sina inkomster, de s. k. skattesmitarna, utan om dem som oavsiktligt gjort sig skyldiga till något fel. Även om det är mycket svårt, ja nära nog omöjligt, att dra en gräns för vad som är avsiktligt eller ej borde man i större utsträckning än vad som nu sker se milt på exempelvis ett summeringsfel. Det är i alla fall inte begånget med avsikt – den som granskar deklarationen kan lätt konstatera felet. Detsamma gäller när det är fråga om ren felläsning på ett lönebesked. Lönebeskedet kan också kontrolleras, varför den som vill skattesmita säkerligen söker andra vägar där det är betydligt värre att kontrollera.

Den skattskyldige medborgaren har kommit att betrakta staten som en fiskal som försöker komma åt medborgarna. Så får det inte vara. Statens uppgift är att fördela bärandet av de kostnader som erfordras för att samhället skall kunna ge så god service som möjligt åt medborgarna. Beskattningen är det fördelningsinstrument som samhället har för att fördela kostnaderna för den service som samhället ger sina medborgare. Att fördela kostnaderna så jämnt som möjligt är ett rättvisekrav, det påståendet går inte att vederlägga. Skatten skall utgå efter bärkraft; det är den grundläggande principen i svensk skattelagstiftning och står helt i överensstämmelse med jämlikhets- och solidaritetsprinciperna.

Att då behandla en medborgare så skoningslöst som i det fall ur levande livet som jag nu skall relatera anser jag inte står i överensstämmelse med vare sig jämlikhets- eller solidaritetsprincipen.

En före detta sjukpensionerad kvinna i en stad i Västsverige lider av svår ledgångsreumatism. Tack vare välvillig medverkan, inte minst från de socialvårdande myndigheterna i kvinnans hemort, har hon kunnat återinträda i förvärvslivet. Denna kvinna har all anledning att vara upprörd över samhällets behandling av henne. Hon har haft förtidspension på grund av ledgångsreumatismen. För fem år sedan fick hon ett arbete som telefonist. Trots sina starkt deformerade leder har hon kunnat utföra detta arbete till arbetsgivarens och allmänhetens belåtenhet. I och med att hon fick detta arbete blev hennes förtidspension indragen. Hon uppbär dock invaliditetsersättning på grund av extra omkostnader i samband med färd till och från arbetet, hjälp med personlig skötsel etc.

När hennes förtidspension drogs in skulle hon helt naturligt betala folkpensionsavgift. På grund av datafel blev hon inte debiterad någon avgift under de närmaste fyra åren efter det att förtidspensioneringen upphört. När felet upptäcktes företogs rättelse på det sättet att kvinnan fick ett krav på de förfallna folkpensionsavgifterna för åren 1965, 1966, 1967 och 1968, tillsammans 1 151 kronor. Detta belopp skulle erläggas.

Kravet kom henne till handa i slutet av november 1970. För henne var 1 151 kronor ett mycket stort belopp. Hennes löneinkomst var vid tillfället 1 430 kronor i månaden och hon fick dessutom en invaliditetsersättning på 345 kronor per månad, allt innan skatten var dragen. På grund av hennes handikapp var hennes levnadskostnader högre än i normala fall. Hon hade ju fått invaliditetsersättningen som bidrag till resor, hjälp i hemmet etc. Någon som helst förmögenhet hade hon ej.

När hon erhöll kravet bröt hon fullständigt samman. Vad skulle hon göra? Så mycket pengar hade hon inte för tillfället. Hon ringde till den lokala skattemyndigheten i orten och fick beskedet att hon inte kunde

erhålla vare sig befrielse från eller anstånd med beloppets inbetalande. Lokala skattemyndigheten anförde i ett skriftligt meddelande till henne kort och klart, men kallt och hänsynslöst, att sådana omständigheter som motiverar befrielse eller anstånd inte förelegat, varför något uppskov ej kunde beviljas. Hon vände sig i sin nöd till socialnämnden i orten och fick låna pengar för att betala skulden i fråga. Hon fick med andra ord låna 1 150 kronor, som skulle återbetalas med 100 kronor i månaden, för att hon därmed skulle bli befriad från risken att få sin egendom utmätt. Nu hör det till saken att hon inte hade någon direkt utmätbar egendom, varför hon alltså skulle ha kunnat slippa att betala det förfallna beloppet, men inför risken att utmätning skulle kunna ske lånade hon pengar av socialvården.

Med goda vänners hjälp tillskrev hon bl. a. prövningsnämnden, som meddelade att hennes besvär inte skulle föranleda någon länsstyrelsens åtgärd. Hon blev i beslutshandlingen hänvisad till kammarrätten. Då hon, efter kontakt med sakkunniga skattexperter, fann det föga meningsfullt att besvära sig i kammarrätten, avstod hon från denna möjlighet. I stället tillskrev hon finansministern, som kort och gott meddelade, att enär Kungl. Maj:t saknar befogenhet att befria från skyldigheten att erlägga folkpensionsavgift, lämnades ansökan utan bifall. I följebrev hänvisades vederbörande klagande att vända sig till den lokala skattemyndigheten i orten i och för efterhörande om möjligheterna att erhålla anstånd.

Att vända sig till lokala skattemyndigheten var föga meningsfullt. Den hade ju redan på ett tidigt stadium avslagit hennes begäran om anstånd. Och skulden till staten var redan betald – visserligen med lånade pengar, men ändå betald. Ja, för resten, lånet till socialnämnden är också betalt för någon månad sedan.

Man kan göra den reflexionen att här är det fråga om ett fel, som är begånget av en myndighet; man hänvisar till ett datafel. Men det är ett fel som drabbar en medborgare mycket hårt. Här har man inte tagit hänsyn till människan i fråga, till hennes handikapp, hennes ekonomiska belägenhet e. d. Hon skall betala, annars kommer kronofogden. Hade det varit en enskild medborgare som gjort sig skyldig till ett liknande fel mot samhället, t. ex. undandragande av skatt, då skulle det sannerligen ha blivit rättegång och böter som följd. I detta fall var det inte fråga om rättegång och böter utan bara om att den skattskyldige skall betala. Inte ens anstånd med beloppets betalande kunde beviljas.

Fru talman! Nog har man anledning att fråga sig om inte samma måttstock som används mot medborgare vilka gör sig skyldiga till fel mot samhället skall gälla för myndigheterna själva när de begår fel. Jag medger gärna att frågekomplexet inte är så enkelt, men likhet inför lagen skall inte bara gälla för samhällsmedborgarna utan också för dem som är satta att administrera samhällets olika funktionsorgan.

Fru talman! Med det sagda har jag något avvikit från det traditionella mönstret i en allmänpolitisk debatt, men jag anser ändå att det hör hemma i den lagstiftande församlingen. Vår uppgift i detta hus, oavsett vilket politiskt parti vi företräder, är att medverka till att skapa ett människovänligare samhälle, ett samhälle där människor inte behöver

uppleva staten som den store jätten och sig själva som små kryp, ett samhälle där medborgarna känner solidaritet och likhet inför lagen.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru HÄVIK (s):

Fru talman! Sedan lång tid har det i vårt samhälle bedrivits en kampanj mot socialhjälp och därmed också mot djupt olyckliga människor som av olika skäl tvingats söka samhällets hjälp. Man har försökt framställa den helt felaktiga bilden att socialhjälp skulle utgöra en av de tunga kostnaderna i samhällsekonomin. Man har påstått att slöseri med socialhjälp förorsakar vårt höga skatteläge. Detta är ett helt felaktigt påstående. Av varje hundralapp vi betalar i kommunalskatt går i genomsnitt 43 öre till socialhjälp. Men för de människor som behöver samhällets stöd på grund av tillfälliga ekonomiska svårigheter, på grund av sjukdom, arbetslöshet eller andra oförutsedda händelser är socialhjälp en utomordentligt stor betydelse.

Den missvisande och överdrivna kritiken av socialvården och däribland socialhjälp beror ofta – dock inte alltid – på bristande kunskaper om de faktiska förhållandena. Vad beror då denna utbredda missuppfattning på? Kan man enbart skylla på otillräckliga kunskaper? Jag tror inte det. Nu liksom i början på 1950- och 1960-talen drivs en propaganda om samhällets slöseri. Det är en politisk propaganda av samma art som riktades mot den obligatoriska sjukförsäkringen, mot ATP, mot 7-kronorsreformen.

Det förtjänar påpekas att bakom en kanske oförändrad yttre fasad döljer sig ofta fysisk och psykisk svaghet, osäkerhet, sönderslitna mänskliga relationer, materiell nöd och annat som mera påtagligt främst manifesterar sig i oförmåga att själv klara upp sin situation, att själv försörja sig.

Den osakliga kritiken mot socialhjälp och även mot socialförsäkringen blir ett vapen i händerna på destruktiva krafter. Inte minst framgår detta då solidaritetstanken och solidaritetskänslan utnyttjas av denna kritik som riktar sig just mot de människor vilka bäst behöver hjälpen.

Kritik mot samhällsförhållanden, politiska instanser och förvaltning är naturlig. Men när den som nu utnyttjas i reaktionärt syfte och med osakliga medel, blir den till ett angrepp mot den demokratiska samhällstanken och solidariteten och den samverkan mellan medborgare och grupper som är en förutsättning härför.

Fru talman! Det räcker inte med att tillbakavisa felaktiga påståenden beträffande socialhjälp. Vi måste, alla som inser det felaktiga i politiserandet när det gäller hjälp åt människor som behöver samhällets stöd, hjälpas åt att klarlägga förhållandena och bemöta de snedvridna inläggen i debatten. När det blåser reaktionära vindar – och det har det gjort förr – är det viktigt att vi slår vakt om vår trygghetspolitik.

Vi måste gå ut till människorna och förklara att de stora posterna i den kommunala socialvården gäller åldringsvården, den sociala hemhjälp till åldringar och handikappade, kommunala bostadstillägg till

pensionärer samt service åt barnfamiljer i form av barndaghem, lekskolor m. m. Det är betydelsefullt att framhålla att det är dessa poster som svarar för de verkligen stora kostnaderna inom den kommunala socialvården och inte socialhjälp.

Men vi måste även ha klart för oss att socialvården har särskilda problem. Den kan visserligen ge sina kunder ekonomisk hjälp när de kan redovisa bidragsberättigade behov, men socialvårdens syfte är väsentligt vidare. Den försöker också förändra människornas möjligheter att klara sig själva i samhället. Vi diskuterar nu hur socialvårdens erfarenheter skall kunna påverka samhällsplaneringen och samhällsutbyggnaden, så att även människor med små konkurrensmöjligheter skall kunna klara sig i skolan, på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt. Vi vill att socialvården mer skall få tillfälle att angripa orsakerna i stället för att ta hand om symtomen, dvs. människor som inte klarar av sin egen tillvaro.

Den snabba utvecklingen på olika områden inom vårt samhälle innebär förbättringar i många avseenden, men den medför också ökade svårigheter och påfrestningar för många människor. Socialvården skall därför genom sina insatser både verka för att de individuella behoven tillgodoses och medverka till en sådan utveckling av samhället att de grundläggande orsakerna till människornas svårigheter undanröjs.

Fru talman! I stället för att ägna sig åt ett ensidigt politiserande och en ensidig kritik mot vår socialhjälp borde det vara angeläget att ta sig an dessa uppgifter — uppgifter som är både angelägna och fascinerande.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det måtte vara svårt att vara rebell i ett regeringsparti. Här får vi höra fru Dahl använda större delen av en halvtimme till att framföra en svidande och i stora delar befogad kritik av den socialdemokratiska familjepolitiken, varefter hon slutar sitt anförande med konstaterandet, att de problem som vi på det här området har kan endast lösas med en socialdemokratisk politik! Vi som företräder oppositionen satt där en stund och kände oss försatta i regeringsställning, när fru Dahl kritiserade den regeringspolitik som har gett de resultat som hon tämligen sannfärdigt beskrev.

Men om det är svårt att vara rebell i ett regeringsparti är det kanske inte så mycket lättare att vara lojal partigångare. Man kommer snett då också — vi hörde det när vi för en stund sedan lyssnade till herr Evert Svensson. Herr Svensson uttryckte sin undran över att vi i en partimotion på 167 sidor från moderata samlingspartiet endast på sex sidor sysslar med de socialpolitiska frågorna. Man kan undra så. Förklaringen till att det är på detta sätt är annars given i samband med att motionen presenterades, men det har kanske gått herr Svensson förbi, och jag skall passa på att upplysa honom om det.

Det är så, herr Svensson, att i moderata samlingspartiet pågår någonting som på herr Svenssons språk skulle kallas för ett storrådslag just kring de sociala frågorna. Det är sex sidor i partimotionen, men jag har här en lunta som innehåller nästan lika mycket text som hela den motionen. Det är första halvan av ett underlag till ett socialpolitiskt rådslag i moderata samlingspartiet. Vi har skickat ut ett faktaunderlag

och ställt en lång rad frågor, som vi väntar svar på under våren för att med ledning av dem utforma ett aktuellt socialpolitiskt handlingsprogram. Vi upplever demokrati på det sättet i moderata samlingspartiet att vi skulle finna det egendomligt att ställa frågor och samtidigt presentera svaren i en partimotion i riksdagen. Följaktligen har vi denna gång huvudsakligen ställt frågorna på framtiden – men inte särskilt långt på framtiden, herr Svensson. Frågorna kommer att utgöra huvudämne för överläggningarna vid moderata samlingspartiets partistämma denna höst. Sedan skall vi återkomma.

Men de fattiga sex sidorna rymmer i alla fall tillräckligt mycket för att ge upphov till missförstånd och felcitat, det förstod vi också av vad herr Svensson anförde. Han erinrade om en enskild motion förra året som samlade åtta röster i denna kammare – vilka röster icke enbart kom från moderata samlingspartiet – och som jag redan då förklarade var en illa genomtänkt och felaktig motion. Där föreslogs en beskärning av beloppen i socialhjälp. Nu, sade herr Svensson, kommer den motionen tillbaka med partiledningens sanktion. Men, herr Svensson, den som läser rätt innantill skall finna att det står uttryckligen i partimotionen att beloppen i socialhjälp icke är för höga. Det är särskilt understruket. Och ingen människa med någon vetskap om hur det förhåller sig kan heller hävda att beloppen är för höga. Min erfarenhet av socialhjälpens belopp – och den är beklagligt personlig, även om den ligger rätt långt tillbaka i tiden – är snarast den motsatta, alltså att beloppen som regel är för låga. Ingen från moderata samlingspartiet har heller hävdat att vi arbetar med för höga belopp i det fallet. Däremot har vi påpekat den för socialhjälpens unika tekniken att till varandra addera i och för sig låga belopp, så att de i vissa fall – och i få fall, herr Svensson – når upp till totalsummor som av många människor upplevs som stötande höga. Det finns något exempel på det angivet i motionen. Det är lätt att ta sådana exempel. Jag behöver här inte upprepa dem. Herr Svensson känner mycket väl till dem. Det är en teknik som gör att man med socialhjälp till litet större familjer med höga bostadskostnader kan nå upp till summor som när det gäller inkomster av eget arbete ligger långt utom räckhåll för de flesta av de människor som med sina skatter betalar bl. a. denna hjälpform. Detta har påtalats i motionen, och det har aktualiserat tanken att man skulle sätta något tak, inte för beloppen utan för adderingen av beloppen, herr Svensson, vilket är något helt annat.

När jag sedan lyssnade på fru Håviks anförande tänkte jag, att om jag inte hade stått näst efter henne på talarlistan, så skulle jag varit frestad att resa mig i min bänk och instämma. Jag reser just nu omkring rätt mycket i landet och talar och överlägger på socialpolitiska konferenser i moderata samlingspartiet, och fru Håviks anförande om socialhjälp och om de människor som behöver få sådan hjälp var som klippt ur ett protokoll från en sådan konferens. Det var precis som de människor talar, som står mitt uppe i det sociala arbetet och som företrädare för moderata samlingspartiet arbetar med kommunal socialvård. Jag kände igen varje tonfall och nästan varje mening, inte minst när fru Håvik sade att det vore högt på tiden att vi hjälptes åt att undanröja missförstånden och tillbakavisa den felaktiga och obefogade kritiken. Jag har tidigare från

denna talarstol uttryckt det önskemålet. Jag tror faktiskt, herr Svensson, att vi löper en risk för en socialpolitisk reaktion här i landet. Den är icke partibunden, den går tvärsigenom partierna, men det finns som sagt en uppenbar risk, och vi kan varje dag se den reaktionen förvarnad på våra tidningars insändarsidor. Det är ett angeläget ärende för oss alla som bär ett ansvar att tillrättalägga missförstånd och feluppfattningar, som kan bringa hela trygghetssystemet i vanrykte. Det står uttryckligen i den partimotion som herr Svensson raljerade med, att detta är ett förstahandsönskemål. Anledningen till att vi aktualiserar frågan om ett tak på adderingen av socialhjälsbelopp anges uttryckligen vara just detta. Det är inte så att jag eller någon annan tror att det här finns några enorma pengar att spara. Visserligen lider statsverkspropositionen av samma brist som den gjort ett antal år: Den ger en felaktig, en i underkant tagen siffra för socialhjälskostnaderna. Jag skulle gissa att den som vanligt är två år gammal – det står 600 miljoner, och jag skulle bli mycket förvånad om den inte, när det här året är slut, kommer att ha passerat miljarden. Men det spelar inte någon större roll. Ingen har sagt annat än i just denna debatt – den bör vi hjälpas åt att hyfsa, fru Hävik! – att beloppet spelar någon dominerande roll vare sig i kommunernas ekonomi eller i samhällsekonomin. Det är en liten del av de totala sociala kostnaderna. Det är inte på det sättet som den siffran är illavarslande, utan det är som ett symptom – jag har sagt det många gånger förut – på att någonting är snett på andra områden i vårt trygghetssystem. När man går ut med ett förslag om vissa kompletterande regler av typen tak är det just för att mota Olle i grind, att hjälpa till att undanröja en obefogad kritik. Vill man försvara en i och för sig god sak, skall man se till att undanröja de befogade anledningarna till kritik som möjligen kan finnas, även om de skulle vara små. Det är livsviktigt för hela vårt sociala system och för tilltron till det att vi lyckas undanröja befogade anledningar till kritik. Det finns sådana anledningar, och det är väl inte så förskräckligt mycket att hymla med.

Man får av herr Svenssons framställning den uppfattningen att kanske oppositionen i allmänhet och i varje fall moderata samlingspartiet skulle vara fientligt inställd till just den hjälpform som vi kallar socialhjälp eller – med ett något vidare ord socialvård. Det är inte sant. Det står ingenstans, och det har inte sagts. Jag brukar använda uttrycket "rehabilitera socialhjälp". Jag tror inte ett ögonblick – och man tror det inte i moderata samlingspartiet – att det är möjligt eller önskvärt att beskära socialhjälp. Det står i partimotionen att det är fråga om förslag till åtgärder som skall ge kommunerna bättre resurser och möjligheter att bygga ut och rehabilitera socialhjälp. Men den skall vara vad den är avsedd att vara. Här har nämnts – och det är riktigt – att den skall klara av de tillfälliga behoven. Den skall hjälpa de människor som liksom faller mellan paragraferna i det mer generella stödsystemet. Den skall framför allt vara ett led i en allsidig personlig hjälpinsats som syftar till att rehabilitera, hjälpa på fötter och hjälpa i gång.

Men folk som herr Svensson, som vet så mycket om det här – på grund av utbildning och erfarenhet – kan väl ändå inte förneka att vi i dag har fått inslag i socialhjälp som gör att den inte fyller sin uppgift

på det sätt som var tänkt. Den har mer och mer blivit ett sätt att komplettera där det icke borde behövas komplettering av de mer generella stödformerna, ett sätt att betala kontanta pengar efter strängt schabloniserade regler och med obetydlig individuell hjälpinsats som komplettering till pengarna – helt enkelt därför att man inte hinner. Luckor i socialhjälp, brister i familjepolitiken, ett för framför allt familjerna ytterligt oförmånligt skattesystem och i synnerhet en misslyckad bostadspolitik ställer krav på socialhjälp som gör att den inte kan fylla sina äkta, riktiga funktioner. Vi vill bereda utrymme för den att göra det igen – och det är verkligen inte reaktionärt – genom komplettering av socialförsäkringssystemet, där vi i första hand måste tänka på en för alla tillgänglig arbetslöshetsförsäkring, och genom en skattepolitik som icke skapar problem där inga problem fanns. Det är ju ändå så att hela den växande grupp människor som vi har talat om i denna kammare under benämningen de nya fattiga har bl. a. det gemensamt att de nästan allihop betalar mycket mer i skatt än de får i bidrag inklusive den socialhjälp som de får. Det är alltså fråga om inkomster som i och för sig icke är låga. Det är inte det vanliga låglöneproblemet. Det är fråga om vanliga inkomster som genom att åderlätas av skatt och hyra blir för små. Samhället har med sina egna åtgärder skapat de problem som vi sedan måste fylla med extraordinära hjälpinsatser i bl. a. socialhjälps form. Vi säger: Rätta till de snedheter, ge oss en familjepolitik som fyller sin uppgift – fru Dahl vet mycket om det – och lämna ett utrymme för den personliga individuellt utformade hjälpinsats som socialvård, däribland socialhjälp, skall vara. Det behöver, herr Svensson i Kungälv, inte råda mycken strid om de här tingen. Jag är rätt övertygad om att vi i denna riksdag och i mycket vida kretsar av politiskt verksamma och intresserade människor har en gemensam grundsyn på det här och är alldeles överens om det ansvar som åvilar samhället. Det gäller bara att hjälpas åt att finna de rätta formerna och att hjälpas åt att upplösa knutar, undanröja missförstånd och tillbakavisa en otillbörlig kritik, men det kan man aldrig göra, om man inte är beredd att förutsättningslöst pröva den befogade kritiken.

Nu vill jag, fru talman, anknyta med några ord till det fru Eriksson i Stockholm inledde debatten med. Jag hade egentligen inte tänkt att över huvud taget ge mig in på de här allmänna socialpolitiska frågorna i dag – vi får tillfälle att göra det senare vid behandlingen av huvudtiteln, och vi har nyligen gjort det, men det som har sagts tidigare i debatten tvingade mig till de här deklARATIONERNA. Jag vill gärna anknyta med några ord till fru Erikssons tal om narkotikaproblemet.

Även där skulle man ha varit frestad att göra som några ledamöter i kammaren gjorde, nämligen resa sig upp och förklara sig instämma. När jag inte gjorde det och flera med mig i samma parti berodde det väl på att ej heller fru Eriksson kunde motstå frestelsen att då och då utan förbindelse med sammanhanget i övrigt parlamentiskt utdela en och annan spark, på sedvanligt sätt åstadkommen med hjälp av felcitat och vantolkningar. När man börjar ett anförande med att konstatera att herr Gösta Bohman skulle ha sagt att samhället är skuld till allting, är det litet

svårt att instämna. Givetvis har herr Bohman aldrig sagt någonting som har den avlägsnaste likhet med det citatet. Det var fru Eriksson i Stockholm som har tänkt ut det, och då är det litet svårt att instämna. Men det sakliga innehållet i hennes anförande var i övrigt sådant att man väl kan instämna i det eller, om man så vill, med glädje konstatera att fru Eriksson i Stockholm instämmer i vad vi från moderata samlingspartiets sida i flera år har sagt.

En huvudpunkt i hennes förslag är att vi skall ha en parlamentarisk kommission för att ta itu med narkotikaproblemen där aktionskommittén slutade eller inte orkade fortsätta längre. Jag vill då bara erinra om att det nu är femte året sedan det förslaget år 1968 framfördes av skilda grupper av motionärer från moderata samlingspartiet med fru Astrid Kristensson i spetsen. Vi står fast vid det förslaget och skall gärna stödja fru Eriksson i Stockholm i försöken att få det genomfört.

Detsamma gäller också mycket av det andra som hon sade, men på en del punkter blir man naturligtvis tveksam. Fru Eriksson säger att det finns en liberal filosofi som går ut på att man inte skall ge vård åt dem som inte vill ha någon vård. Jag vet inte vad hon då menar med "liberal". Jag känner inget särskilt ansvar för liberalismen, men jag har personligen fattat detta som huvudsakligen en del i den ultravänsterfilosofi som har gått genom samhället på senare år. Jag kan försäkra fru Eriksson i Stockholm och andra som kanske tror som hon, att även om detta till äventyrs skulle vara en liberal ideologi och en liberal filosofi, så är det i varje fall inte någon konservativ filosofi. Vi föreslår också att narkotikavårdslagstiftningen skall inordnas under nykterhetsvårdslagstiftningen. Det är egendomligt att vi skall ha möjligheter att tvångsvis för vård ta hand om människor som lider under det i och för sig ytterligt allvarliga alkoholproblemet — ett problem som vi dock är överens om är mindre allvarligt i de flesta fall än långt gångna narkotikasvårigheter. Jag skulle för egen del kunna tillfoga att man kanske rent av skulle kunna börja tillämpa epidemilagen i detta fall, eftersom det är en smitta det handlar om, och vi är, precis som fru Eriksson säger, häpnadsväckande valhända när vi försöker stoppa den smittan.

Fru talman! Fru Eriksson lämnade en så bra beskrivning av hela fältet att jag inte behöver göra något försök att komplettera bilden. Jag vill bara försäkra att hon kan räkna med stöd från moderata samlingspartiet när det gäller att på allvar ta itu med de här frågorna, lika väl som herr Evert Svensson och fru Håvik kan räkna på vårt helhjärtade stöd när det gäller att rehabilitera socialvården och göra den till vad den behöver vara, inklusive socialhjälpen.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag förstår att herr Carlshamre inte kunde låta bli att försöka dra partipolitiska växlar genom att tala om sitt medlidande med min situation som s. k. rebell. Jag vill verkligen, herr Carlshamre, betacka mig för det medlidandet! Jag kan försäkra att jag inte hyser någon som helst tilltro till den politik som ni skulle vilja föra. Om ni fick möjlighet att genomföra era idéer beträffande familjepolitiken, beskattningen, barntillsynen och bostadspolitikerna, tror jag verkligen att barnfamiljerna,

speciellt de sämst utsatta, skulle vara illa ställda.

För att ytterligare klargöra det hela kan jag tala om för herr Carlshamre att jag redan hade bestämt mig för att göra detta inlägg långt innan den fråga aktualiserats där statsrådet och jag har olika uppfattningar. Min avsikt var nämligen att tala om vad jag ser som en stor samhällsfråga, som jag anser att vi alla måste visa större ansvar för. När jag kom in på den kunde jag visa vilken betydelse socialdemokratiska insatser har haft för att förbättra barnfamiljernas situation. Allt vad jag sade har stöd i vårt partis program, i de beslut som har fattats av vår partikongress och i de krav som har framförts av den fackliga rörelsen. Men jag syftade faktiskt litet längre än till bara partipolitiskt käbbel. Jag anser nämligen att vi inte tillräckligt har uppmärksammat barnens situation. De är eftersatta i det här samhället. Det talas om att vi har ett barnvänligt samhälle, och det tycker jag är sant. Någon gång borde man, trots att allt vad som sägs om remissdebatternas meningslöshet, ändå använda dem till att dra upp sådana samhällsproblem som man ser på med stort allvar.

Jag vidhåller den uppfattning som jag avslutningsvis deklarerade, nämligen att ingen annan politik än en socialdemokratisk solidaritetspolitik kan ge oss de resurser som vi behöver för att lösa dessa problem.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Den motion som moderata samlingspartiet har väckt är på 165 sidor. Sex av dem handlar om socialpolitik. Skatterna behandlas i motionen på 26 sidor. Om man skall ha en målsättning med sin politik – den föreliggande motionen skall ju återspegla hela partiets syn på samhället – borde den sociala frågan träda i förgrunden.

Nu säger herr Carlshamre att den här frågan skall behandlas på ett rådslag, vilket jag känner till. Detta resonemang skulle betyda dels att man inte har några grundläggande idéer att framföra, dels att man på alla de andra punkterna inte för liknande diskussioner. Jag tror att moderata samlingspartiet faktiskt har rådslagsgrupper också för andra frågor än de som rör socialpolitiken.

Jag har tolkat detta så att intresset inte är särskilt stort för socialpolitiken. Den intar för det första inte någon framskjuten plats inom partiet och för det andra är vad som sägs hållet i en ganska negativ ton.

Herr Carlshamre tar också upp frågan om taket. Detta är en kommunal fråga. Det sade herr Carlshamre redan förra året, och därom är vi alltså eniga. Riksdagen kan inte fastställa ett sådant tak utan att komma i konflikt med den kommunala självbestämmanderätten. Jag kan försäkra herr Carlshamre, och det vet han lika väl som jag, att det uppstår situationer, då ett tak skulle göra det fullständigt omöjligt för den sociala nämnden att arbeta.

Herr Carlshamre säger att man bör undanröja befogade anmärkningar. På den punkten kan det inte råda några delade meningar mellan herr Carlshamre och mig, därför att det naturligtvis är viktigt att vi inte ger slag på socialhjälpen. Vi bör slå vakt om denna och skydda de människor det är fråga om. Men då skall man nog inte skriva sex sidor med den ton

som är angiven. Här står t. ex. på s. 122: "En verkligt eller påstått hjälpbehövande kan ofta välja mellan olika tänkbara hjälpinsatser: sjukförsäkring, arbetslöshetshjälp, socialhjälp, osv. Han kan också pröva lyckan på mer än ett ställe, och vi kan i dag knappast utesluta att samma person får hjälp för samma bekymmer från olika håll ---."

Min tid är ute. Jag har tolkat moderata samlingspartiets inställning till socialpolitiken i en riktning men jag vet att herr Carlshamre har en stark social känsla och jag vill gärna till slut göra det erkännandet att herr Carlshamre vill hjälpa oss att föra ut en bredare social syn. Det är viktigt att de människor det är fråga om inte kommer i kläm.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Carlshamre instämde i att kritiken mot socialhjälp är felaktig och obefogad. Herr Carlshamre har även sagt att han nu reser runt på socialvårdskonferenser i vårt land och försöker att övertyga meningsfränder inom moderata samlingspartiet om att kritiken är obefogad. Jag tror att herr Carlshamre kommer att få en verkligt svår men betydelsefull uppgift. Det är nämligen hos just dessa kretsar vi finner denna obefogade kritik liksom i pressen, men jag önskar herr Carlshamre lycka till i denna missionsresa och hoppas att den skall ge ett påtagligt resultat.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Fru talman! Fru Håvik hörde fel. Jag åker inte omkring i landet och försöker övertyga människor om att den här kritiken är obefogad. Jag åker omkring i landet och lyssnar på människor som talar precis som fru Håvik. Det var vad jag sade och sådan är stämningen på de konferenser som jag flitigt deltar i.

Herr Svensson, det är jag som skrivit de sex sidorna, från det första ordet till det sista. Vi pekar där hovsamt på vad som verkligen är ett problem därför att det bidrar till att vanrykta trygghetssystemet. Både herr Svensson och jag vet att vi inte helt lyckats undvika att det förekommer den formen av missbruk att man t. ex. kan uppbära hjälp för samma behov från två eller tre olika håll samtidigt. Det går knappast hemma hos oss i Kungälv, herr Svensson, för den kommunen är så liten och vi känner varandra och där kommer det ganska fort fram. Men vi vet att detta förekommer. Då skall man inte hymla med detta och säga: Det är inte sant, det är obefogad kritik.

Man skall i stället göra som jag har sagt, man skall ta upp de delar av kritiken som man kan finna bygger på verklighet och som är befogade. Där skall man försöka täta luckorna och undanröja missförhållandena. När man har gjort det kan man med full kraft gå ut och motbevisa all den ovederhäftiga kritik som verkligen också är ute och går men som, fru Håvik, jag försäkrar det, inte är särskilt i svang i mitt parti.

Herr Svensson tolkar detta knapphändiga sidantal, som jag givit en förklaring på, som ett uttryck för bristande intresse. Jag kan inte motbevisa det. Jag kan bara föreslå herr Svensson att överväga att tro mig på mitt ord när jag säger, att man nog kan påstå att de sociala frågorna i dag är det dominerande intresset i moderata samlingspartiet. Det är detta

man sysslar med landet runt, i stort sett det ämne man ägnar sig åt det här arbetsåret. Det är ett dominerande och äkta intresse.

Vi tål väl smällarna – vana att bli utskälda i alla möjliga sammanhang – men jag tycker det är synd för sakens och för den sociala trygghetspolitikens skull om man verkligen från regeringspartiets sida skulle vara så mån om sin påstådda – och i långa stycken äkta – upphovsmannarätt, att man inte vågar eller vill ta emot hjälp med att komma till rätta med problemen från annat håll än det egna.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Fru talman! Om man har den syn som herr Carlshamre frammanar här – och som jag känner för – så skriver man nog inte de här sidorna på det sätt som man har gjort. Det är den enda replik jag kan göra. Det är inte någon riktig likhet mellan skrivningen och det synsätt som herr Carlshamre kommer med.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag läste för någon tid sedan i en tidning om någon gymnasierector som var bekymrad för att läskunnigheten var svag ända upp i gymnasiet. Det fanns elever som ända upp i högsta gymnasieårskursen inte kunde läsa i den meningen att de kunde tillgodogöra sig och förstå en text.

Jag befarar, fru talman, att samma brist vidlåder även Sveriges riksdag. Den stämning, den ton, som herr Svensson läser in i mina sex sidor, finns inte om man läser rätt innantill.

Fru LUNDBLAD (s):

Fru talman! Under begreppet familjepolitik har efter hand allt flera av samhällets åtgärder för stöd åt hemmen, till ensamstående mödrar, till föräldrar och barn samlats. Men för det mesta blir det här i riksdagsdebatten mest tal om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna, därför att de praktiska resurserna som vi ute i kommunerna möter – barnavårdscentraler, daghem, bostäder och lekplatser – mest är åtgärder som i sin speciella utformning påverkas av de kommunala besluten.

Det finns dock många andra kostnader som egentligen borde räknas till familjepolitiken. Det gäller sådana utgifter som undervisning på olika stadier, studiesocialt stöd, sjukvård osv. Det är mycket stora delar av vad vi kallar den offentliga konsumtionen. Den går egentligen tillbaka till familjerna och skattebetalarna och bidrar mycket verksamt till att hålla deras privata utgifter mera stabila. Det kan man verkligen kalla en jämlikhetsskapande verksamhet från samhällets sida.

Därför tycker jag det är felaktigt när man som vissa borgerliga politiker och tidningar icke vill tala om för medborgarna vad deras barns skolgång kostar eller vilken utgift en familj besparas när en blindtarm skall tas bort. Det finns länder utanför Norden, där sådana kostnader ingalunda täcks in i det samhällliga stödsystemet och där skatten därför kan vara betydligt lägre. Man talar i de borgerliga tidningarna så gärna om Sveriges plats högt upp i skatteutgiftstabellen, men man glömmer alltför ofta att tala om vad samhället återför i form av hjälp och service till

medborgarna. Jag misstänker att Sverige skulle ligga mycket högt i en internationell tabell över familjepolitiskt stöd i vidare bemärkelse till medborgarna.

Men trots detta finns det ingen anledning att med brösttoner utropa: Hurra vad vi är bra! Det finns tyvärr alltför många medborgare i de lägre inkomstskikten som skulle protestera mot den beskrivningen. Och alltför sällan tar dessa människor till orda offentligt och talar om, vad samhällets stöd egentligen betyder för deras livsuppehälle. Frågan om var familjepolitiken skall börja sätta in och var den skall sluta verka, har i högsta grad med familjernas olika bärkraft att göra. I familjepolitiska kommitténs direktiv sägs det också att familjepolitiken bör utformas så, att stödet sätter in när och där behovet är störst. Genom inkomstöverföringar mellan olika barnfamiljer, och mellan dessa och familjer utan barn, skall större jämlikhet i materiella villkor skapas för barnfamiljerna.

Det är samma uppfattning som bl. a. centerpartiets ledare i onsdags gav uttryck för i sitt tal. Han sade: En växande kaka måste främst komma den till del som har det sämst ställt. Men om man sedan ser på centerns och folkpartiets gemensamma motion om familjepolitiken, finner man att den lyder på ett annat sätt. Det som däri prioriteras har inte samma syfte mot utjämning mellan olika barnfamiljer.

Mittenpartiernas motion förespråkar bl. a. en indexreglering av barnbidragen. Det är i och för sig riktigt att detta skulle ge kompensation för prisstegringar. Men en indexreglering skulle också innebära att ökningen av vår gemensamma kaka användes *utan* något speciellt hänsynstagande till dem som har det sämst ekonomiskt ställt. Alla oavsett inkomst får på det sättet samma förbättringar; endast barnantalet i familjen medför skillnader. Sådana politiska förslag kan kallas rättvisa, men de kan knappast räknas som steg mot större jämlikhet i levnadsvillkoren.

I stort sett är mittenpartierna i sin motion välvilliga till de inkomstgraderade bostadstilläggen, men man beklagar sig över tröskeleffekter, som dock inte närmare förklaras. Kanske åsyftar man vad herr Helén nämnde i sitt anförande i debatten i onsdags om margineffekter genom avtrappade bidrag och samtidigt höjda marginalskatter. Herr Helén ville lösa det problemet med indexskyddade skatteskalor, och då kan man verkligen fråga sig: Var skall det ekonomiska utrymme finnas som säkrar fortsatta förbättringar till familjer med små inkomster? Risken är väl att de kommer bort.

Som jag nämnde vid debatten om bostadstilläggen hösten 1971 fanns det i bakgrundsmaterialet för den reformen uppgifter om de stora skillnader som finns mellan familjernas ekonomiska möjligheter att bidra till barnens uppehälle, deras vård och deras fritidsutgifter. Den disponibla inkomsten i barnfamiljer kan innebära skillnader på över 3 000 kronor per år och barn mellan familjer med 30 000 kronors inkomst och familjer med 60 000 kronors inkomst. Detta förhållande måste utmana oss alla att ta större steg mot ökad jämlikhet.

Av årets finansplan framgår, att den fasta delen av bostadsstödet till låginkomsttagare, som nu är ett allmänt konsumtionsneutralt stöd, har betytt en höjning av statens årliga utgifter för dessa bidrag med nästan 80 procent. De kostar nu samhället 800 miljoner kronor per år. Detta är

verklig jämlikhetspolitik till förmån för barnfamiljerna. Det är icke, som centerns och folkpartiets jämlikhetspropåer, en massa önskemål och löften utan angivande av vad man vill kosta på från statens och kommunernas budget. Men de följer det kan ha för skattetrycket eller för andra krav på reformer vågar man inte ange.

Samma sak gäller egentligen om mittenpartiernas tal om vårdnadsbidrag. Man önskar vårdnadsbidrag upp till en viss ålder – men hur stort bidrag aktar man sig för att ange, för då skulle det kanske också bli tal om vilket stort belopp detta skulle kosta samhället. En så viktig sak för de familjer, där båda makarna arbetar, som utbyggnad av barntillsynen lovar man inget alls om. Tvärtom kan man kanske tolka uttrycket, att samhällsstödet nu huvudsakligen går till den av samhället organiserade barntillsynen, på det sättet att man inom dessa partier vill prioritera andra sektorer än barntillsynen. Då kan man fråga sig: Vill mittenpartierna dämpa ner utbyggnaden av barntillsynen på bekostnad av vårdnadsbidragen? Den frågan kan man verkligen ställa. Ty den mest rejäla förbättringen av barnfamiljernas inkomst uppnås genom att man öppnar möjligheter för båda makarna att bidra till familjens ekonomi.

Senast när mittenpartierna ville införa ett vårdnadsbidrag hade man ett förslag som innebar mindre än 2 kronor per dag och per barn. I den nya motionen anger man inget om den storleksordning man nu tänker sig för vårdnadsbidraget. När jag hörde på centerpartiets kvinnliga vice ordförande häromdagen, talade hon om att man skulle få välja alternativ efter intresse och förutsättningar mellan att vara yrkesarbetande eller småbarnsmamma hemma. Jag vill ställa frågan till henne: Är inte den valfriheten också i högsta grad avhängig av hela familjens ekonomi? Är inte en höjning av bostadstilläggen en hjälpform, som möjliggör större valfrihet för familjer som tidigare av uteslutande ekonomiska skäl ingen valfrihet hade?

Det är som sagt frågor som man kan ställa i den familjepolitiska debatten men som vi kanske inte får något svar på i dag, eftersom mittenpartierna kanske inte vill ta upp dessa frågor utan enbart vill framföra principiella ställningstaganden utan reell bakgrund.

Liksom herr Carlshamre har jag med anledning av den debatt som fördes i början av detta avsnitt av diskussionen och som gällde narkomanvården lust att säga några ord. Nancy Eriksson nämnde att det på flera håll finns gott om lediga vårdplatser för narkomaner. Detta var något som jag gärna vill understryka, eftersom debatten kan ha givit ett intryck av att samhället egentligen inte gjort så mycket för narkomanvården.

I många landsting har uppbyggnaden av öppna kliniker och eftervård fortskridit långt. Och från mitt eget landskap kan jag tala om att vi på de flesta håll har möjlighet att ta emot ännu fler narkomaner för vård. Jag är litet nervös för att man, när man i diskussionen om narkomanvården gärna vill peka på de brister som finns, därigenom bidrar till att minska benägenheten hos dem som är i behov av vård att söka sådan. Då får man helt andra effekter än dem man egentligen hade tänkt sig. Vad som främst behövs inom narkomanvården i dag är ju en uppsökande verksamhet, där man får tag i de vårdbehövande på ett tidigt stadium.

Där hjälper varken en mängd kliniker eller eftervårdsplatser, utan det är ungdomsorganisationerna, skolan, polisen och de sociala myndigheterna som måste förstärkas på personalsidan för att kunna gå ut med öppna famnen till narkomanerna och be dem söka vård.

Jag är som sagt bekymrad över att man här ständigt vill klaga över att man har narkomaner runt omkring sig och att de gör ett beklämmande intryck. Det är säkerligen riktigt, men jag tror att det är bättre att låta problemen flyta upp till ytan än att trycka ner dem. Att man kunnat bryta motståndet hos de psykiatriskt vårdbehövande mot att söka hjälp beror på att man verkligen talat om var problemet finns. Man har öppnat dörrarna på sjukhuset ut mot de psykiatriskt vårdbehövande, och man måste göra samma sak när det gäller narkomanvården. Framför allt måste man kanske försöka ändra läkarnas inställning till att i nödvändiga fall använda de möjligheter till tvångsingripanden som man har och som man i dag använder inom socialvården när det finns skäl till det.

Jag har velat säga detta för att ingen skall kunna påstå att samhället har brustit i ansvar, utan man har gjort vad man har kunnat. Tyvärr har man emellertid inte nått fram till narkomanerna på det sätt som vore önskvärt. Alla, politiker, ungdomsorganisationer och andra, måste hjälpas åt att nå fram till narkomanerna och ge dem de vårdplatser och vårdmöjligheter vi faktiskt har i dag.

Familjepolitiken, fru talman, är egentligen en fråga om solidaritet mellan olika medborgargrupper. Vill vi i Sverige skapa ett verkligt barnvänligt samhälle, måste också våra politikers förkunselse genomsyras av en öppet redovisad vilja att omfördela medel till familjer med barn. Man får inte, som i den motion jag nämnde, endast ge en del löften utan att ange vad man främst vill satsa medel på. Det gäller att tala om vad man vill prioritera i den politik som skall föras.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Fru talman! Många uppfattar politik som ett spel utanför vanliga människors intressen och räckvidd. Efter att ha lyssnat på den här debatten står det alldeles klart för mig, att det är medmänsklig omsorg och politiskt ansvar som har varit en varm underton i den. Det har varit vardag och slit och det har varit utformning av en stimulerande livsmiljö, i synnerhet för de små människor som stått i centrum. De politiska problem som här har diskuterats är av största betydelse för den enskilda människans möjligheter att utforma sin vardag. Jag skall inte ta upp någon diskussion om de motioner som har berörts. Den diskussionen kommer så småningom i annan ordning. Jag skall i stället kommentera ett par inlägg och svara på några frågor som har ställts.

Beträffande den balansregel som herr Gustavsson i Alvesta tog upp i sina kommentarer till mitt inlägg står det alldeles klart, att vi har kommit till samma slutsats, nämligen att den skall avskaffas, men vi har helt olika motiv för det. Centerns krav på statsbidrag till familjedaghem har aldrig kopplats till några kvalitetskrav vare sig när det gäller barnen eller dagbarnsvårdarna.

I dag har vi kommit så långt att vi kan se frågor om barnstugor och familjedaghem ur barnens synvinkel — vi kan diskutera barnens behov.

Naturligtvis är det viktigt att vi också tar upp den ekonomiska diskussion som herr Gustavsson i Alvesta var inne på. Men det bör göras klart, att om kommunerna skall kunna vara återhållsamma med sina utgifter, så bör de se till att både utgifter och intäkter räknas när de tar ställning till olika anslag. De skall då också komma fram till att man främjar en från ekonomisk synpunkt utomordentligt gynnsam form för anskaffande av arbetskraft i kommunen, när man ger anslag till barnomsorg.

När det gäller frågan om fosterbarnsutredningen som herr Gustavsson ställde vill jag nämna att utredningen räknat med att bli klar med sitt arbete i slutet av året.

Fru Dahl målade i sitt anförande en kärvt realistisk bild av barnfamiljens vardag och reste ett äreminne över den ensamma mamman med låg lön och hårt slit som med intensiv bitterhet upplever de präktiga och välbeställda människornas hån över att hon inte samtidigt orkar fylla både papparoll och mammaroll. Den bilden står i bjärt kontrast till herr Mundebos klagan över de barnfamiljer som inte fick del av det ekonomiska stöd riksdagen beslöt förra året. Det var de människor som fru Dahl talade för, de som hade de stora ekonomiska behoven som fick stödet, och jag tror i dag, liksom jag gjorde när vi talade om dessa frågor förra året, att det var det bästa sätt som vi kunde placera våra pengar på. Jag tror också att det dröjer länge än, innan vi kan räkna med att dessa behov skall vara till godoscedda.

Fru Dahl är kritisk när det gäller beräkningen av de daghemsplatser som kan tillkomma under detta och följande budgetår. Jag kan bara nämna att beräkningen bygger på de uppgifter som kommunerna lämnade in vid månadsskiftet augusti – september. De senaste siffror vi har för anordningsbidrag – de avser tiden 1 oktober – 15 januari – säger att sådant bidrag har beviljats för 4 728 platser. Om man ser siffran i relation till en beräknad utbyggnad med 13 000 å 14 000 platser under budgetåret, så förefaller beräkningen i varje fall inte i dag orealistisk.

Fru Dahl tog upp ytterligare en lång rad frågor, som jag inte nu skall gå in på. Hennes anförande mynnade ut i att vi så småningom av de utredningar som arbetar på området får förslag som kan förbättra förhållandena. Barnstugeutredningen sammanträder i dag här i huset. Att några av bänkarna i kammaren är tomma beror på att ledamöterna sitter och arbetar fram förslag just i de frågor rörande allmän förskola och om kvalitativ och kvantitativ utbyggnad av daghem och fritidshem som här togs upp. I direktiven ligger dessutom uppdraget att arbeta fram modeller för kommunala barn tillsynsplaner med sikte på att alla barn vilkas föräldrar förvärvsarbetar eller studerar eller som av annan orsak är i behov av plats på daghem eller familjedaghem också skall kunna beredas sådan plats. Förslag från barnstugeutredningen hoppas vi skall kunna läggas fram i ett betänkande under våren. Det är min personliga förhoppning att många av de problem på barnomsorgens område som här har diskuterats därigenom skall kunna lösas och att barnens situation över huvud taget skall kunna förbättras i samhället.

Utbyggnaden av barnstugorna är bara ett av leden i denna utveckling. Det räcker inte. Hela samhällsplaneringen måste genomsyras av inställningen att barnen är väsentliga medlemmar i detta samhälle och att ansvaret för dessa barn måste delas av alla i samhället.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag hälsar med tillfredsställelse vad statsrådet här sagt om den fortsatta utvecklingen. Jag vill bara hoppas att vi skall ha tillräckligt mycket politiskt mod och ansvar att verkligen inse vilka resurser som behövs för att det skall kunna bli verklighet av det som barnstugeutredningen, familjepolitiska kommittén och andra viktiga utredningar kan komma med. Ty det är ett reformarbete av samma dimensioner som grundskolans eller den allmänna tjänstepensionens genomförande. Vi skall inte försöka låtsas som om vi inte begriper det. I det ligger inte bara att det blir lika dyrt, kräver lika stora resurser, utan också att det, om det verkligen genomförs, kommer att innebära lika genomgripande förändringar i människornas levnadsvillkor. Vi låter i dag barnen växa upp under förhållanden som enligt min mening inte är förenliga med ett civiliserat, kultiverat samhälle.

Jag skulle önska att det blir statsrådet och inte jag som får rätt vad gäller antagandena om utbyggnadstakten. Ingenting vore bättre. Men jag är rädd för att så inte blir fallet. Enbart de reduceringar som har skett i Uppsala, en av Sveriges många kommuner, innebär 800 platser mindre under 1972. Det är ganska mycket.

Lägger man därtill motsvarande siffror från andra kommuner, fruktar jag att man kommer till ett annat resultat än vad som uppskattats. De siffror som statsrådet här redovisade om igångsättandet är glädjande. Men jag tror dess värre att en del av dem är försenade igångsättningar som skulle ha skett under 1969, 1970 och tidigare under 1971 och att de kom i gång mot slutet av 1971 som ett glädjande resultat av att vi, när vi fick konjunkturpaketet, dels gav kommunerna speciella fördelar om de satte i gång barnstugebyggandet, dels också höjde driftbidragen. De var alltså ett direkt resultat av bra åtgärder från den socialdemokratiska regeringens sida. Men jag tror att det är för mycket att nu lita på att de säger något generellt. Jag tror dess värre att de nedskärningar som skett totalt är mycket större.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig till en början instämma på en punkt i statsrådet fru Odhnoffs anförande. Statsrådet sade: Vi kan räkna med att det kommer att dröja länge innan barnfamiljernas behov blir fyllda. Ja, det är förvisso så. Man kunde kanske tillägga: Ja, i synnerhet om den nuvarande regeringen har ansvar för familjepolitiken!

Vi har sagt att familjer med låga inkomster och flera barn behöver ett särskilt stöd. Därför medverkade vi till reformeringen av bostadstilläggen i höstas. Vi menar att reformen har en del brister, och jag tror att det är många inom regeringspartiet som har samma uppfattning. Vi skall rätta till dessa brister, men vi vill inte acceptera att mer än hälften av barnfamiljerna får sitt stöd reellt försämrat. Det är nämligen följden av att barnbidragen kvarstår oförändrade. Det är över en halv miljon barnfamiljer, som på det sättet har fått ett reellt försämrat stöd. Man kan sålunda inte tala om att det bara gäller ett fåtal höginkomsttagare – så bra har inte denna halva miljon barnfamiljer det.

Vi har dragit upp huvudlinjerna för en familjepolitisk reform:

utbyggnad av de allmänna barnbidragen, värdesäkring av dem, revision av bostadstilläggen, vårdnadsbidrag. Vi vill ha en sådan reform. Vi är beredda att betala för den.

Nr 18

Fredagen den
4 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr TURESSON (m):

Fru talman! Till skillnad från många andra deltagare i denna debatt skall jag verkligen anstränga mig att komma under det minuttal som står angivet för mig på talarlistan.

Om man skulle försöka bedöma de olika politiska frågorna efter den betydelse en trolig majoritet av svenska folket i dag tillmäter dem, så vore det kanske riktigt att biståndspolitiken behandlas sist på den allmänpolitiska debattens långa talarlista. Egentligen är det dock ganska märkligt att det blivit så. Bara för några få år sedan syntes läget vara ett helt annat. Vi hade då åtminstone en livlig och engagerad debatt och en förhållandevis stor uppslutning, trodde vi, kring kravet på att det rika landet skulle hjälpa de fattiga bröderna att häva sig upp till en människovärdigare tillvaro. Sedan ett par år är det påtagligt tyst på den fronten. Man har verkligen anledning fråga sig varför.

Är informationen till den svenska allmänheten om dessa frågors stora betydelse otillräcklig?

Är det insikten om att våra egna resurser inte räcker till för den beslutade utvecklingen av u-hjälpen på grund av att regeringspolitiken givit det svenska näringslivet så dåliga betingelser att utvecklingen av vår ekonomi stagnerat?

Är de enskilda människornas egna bekymmer under den allt tyngre bördan av stigande skatter och högre priser så stora att man varken vill eller orkar tänka på dem som har det ännu mera bekymmersamt?

Är det vetskapen om att vi under de senaste åren fått så många s. k. nya fattiga i vårt eget land, att man anser att det är de, som i första hand skall hjälpas med socialbidrag och hyresbidrag eller med andra bidragsformer?

Eller är det rent av så att regeringens eftergivenhet för de vänsterextremistiska kraven på att mottagarländer för svenskt bistånd skall väljas efter politiska värderingar och alltså efter andra principer än FN:s s. k. fattigdomskriterium; är det dessa försök till en extrem politisering som gjort att den svenska biståndspolitiken kommit i vanrykte i vårt eget land?

Ingen kan väl göra anspråk på att kunna besvara dessa frågor. Men vi har verkligen anledning att ställa dem och att begrunda dem. Låt mig stanna ett ögonblick inför den sista frågan, den som alltså gäller principerna för val av mottagarländer för svenskt bistånd. Jag tror nämligen att den frågan har mycket stor betydelse för opinionsbildningen i biståndsfrågan.

Redan i en partimotion till 1970 års riksdag hävdade moderata samlingspartiet att avgörande vid val av mottagarland bör vara hjälpbehovet och möjligheten att uppnå god utvecklingseffekt och inte politiska värderingar. Vi hade i följd anledning att upprepa den principen i 1971 års partimotion i frågan. En konsekvens härav var att moderata samlingspartiet då inte kunde finna att det i statsverkspropositionen föreslagna

bidraget till Cuba var motiverat. Detta motionsyrkande fullföljdes genom en reservation i utrikesutskottet och vid votering i kammaren.

Moderata samlingspartiet har i en partimotion till årets riksdag på nytt uttalat, att en politisering av det svenska biståndet på så sätt att inhemska politiska värderingar påverkar valet av mottagarländer inte kan accepteras. En sådan utveckling skulle äventyra den breda uppslutning kring den svenska u-hjälpen, som är både önskvärd och nödvändig. Varken Cuba eller Chile är därför lämpliga som mottagare av större svenska insatser av länderkoncentrerad natur. Det är enligt vår mening inte heller lämpligt, och det är för den svenska u-hjälpens anseende i vårt eget land direkt skadligt, att den humanitära hjälpen till Vietnam favoriserar Nordvietnams folk trots att behovet av humanitär hjälp kanske är lika stort i Sydvietnam.

Fru talman! Vi får naturligtvis anledning att återkomma till dessa frågor när utrikesutskottets betänkande om det statliga utvecklingsbiståndet föreligger. Jag har dock velat framhålla moderata samlingspartiets ståndpunkt i denna viktiga fråga redan vid remissen till utskottet, eftersom jag är mycket angelägen om att den svenska u-hjälpens anseende i vårt eget land inte äventyras.

Herr WIRMARK (fp):

Fru talman! I december hade vi tillfälle att diskutera Bangladesh och vikten av att vi tog till vara alla möjligheter att ge hjälp till de av konflikten drabbade. Den frågan har lika stor aktualitet i dag. Bangladesh har i dag ett mycket stort behov av hjälp. Redan förut var området ett av de fattigaste i världen, och kriget och flyktingströmmarna har bidragit till att göra situationen ännu allvarligare. Bangladesh behöver allt stöd det kan få för att ta hand om alla sina medborgare. Enligt uppgift från Dacca nyligen skulle hjälpbehovet för den närmaste tiden vara mer än 15 miljarder kronor. Då uppgavs också att man inte fått erbjudanden från andra länder om mer än en liten bråkdel av detta belopp.

Det är en självklar uppgift för Sverige att ta sin del av ansvaret för insatser både i Bangladesh och bland de flyktingar som kan vara kvar i Indien. Mittenpartierna har därför föreslagit att riksdagen skall besluta om 100 miljoner kronor i anslag på tilläggsstat för innevarande budgetår för de omedelbara behoven i Bangladesh – utöver det utrymme som SIDA kan skapa inom sina nuvarande resurser. Vi hoppas att regeringen och regeringspartiet är villiga att behandla den här frågan med förtur och att medverka till att riksdagen, helst redan under denna månad, kan fatta ett sådant beslut.

För att vi skall kunna leva upp till vårt ansvar i fråga om Bangladesh behövs enligt min mening ytterligare åtgärder. För det första fordras diplomatiskt erkännande av Bangladesh. Den åtgärden har regeringen i dag vidtagit enligt vad som just meddelats. Låt mig bara personligen säga att jag har haft svårt att förstå varför regeringen dröjt så länge med detta självklara beslut. Var det verkligen nödvändigt, herr Wickman, att vänta på de övriga europeiska staterna? Regeringen har gång på gång förklarat att det bara var en tidsfråga när erkännandet skulle göras. Det är emellertid välkommet att regeringen nu övervunnit sin tväkan att ta det

här steget, som säkert på ett mycket avgörande sätt påverkar våra möjligheter att ge en effektiv hjälp.

För det andra fordras att vi är villiga att göra mer långsiktiga åtaganden och insatser, att vi är villiga att ur de anslagsökningar som behövs för att vi skall nå enprocentsmålet 1974/75 göra en speciell och varaktig satsning på återuppbyggnadsarbetet i Bangladesh.

Därmed, fru talman, är jag inne på den större frågan om enprocentsmålet. Statsministern talade här i förrgår om solidaritet. Han avslutade sitt anförande så här: "Men vi kan efter måttet av vår begränsade förmåga ta ett ansvar för att vi i vårt land skapar ett samhälle som präglas av solidaritet och gemenskap." Ja, vi skall ta det ansvaret. Men vi bör också ta ett ansvar för att vi efter måttet av vår förmåga medverkar till att skapa *en värld* som präglas av solidaritet och gemenskap. Det kanske inte är lika lätt. Problemen är gigantiska. Ute i världen finns massor av människor som dagligen upplever förtryck, som inte kan läsa, som saknar utbildning och arbete. De har ingen rösträtt vid svenska val. Men det är ändå en plikt för oss, om vi verkligen menar allvar med talet om solidaritet, att göra vad vi kan för att medverka till att de får bättre levnadsvillkor. Det är därför med besvikelse vi konstaterar, att viljan att i handling följa upp de vackra orden börjar vackla inom regeringen. Inte med ett enda ord berör regeringen i statsverkspropositionen det faktum att vi inte kommer att uppnå enprocentsmålet 1974/75 med de nuvarande höjningarna. Samtidigt stiger en regeringsledamot fram – och det är inte vem som helst, det är finansminister Sträng – och förklarar sig vara beredd att låta enprocentsmålet skjutas något år framåt i tiden, som han sade.

Riksdagens beslut om enprocentsmålet 1968 var inget heroiskt beslut. Alternativet var snarast att tidigarelägga uppnäendet. Men det var ändå en plan för biståndsökningar som fastlades i ett läge när många andra länder visade benägenhet att skära ner. Alla uppfattade det som ett givet löfte till u-länderna och inför andra i-länder. Det kan vara intressant att se att partistyrelsens föredragande, dåvarande utrikesministern Torsten Nilsson, när frågan diskuterades på den socialdemokratiska partikongressen 1967 sade: "Låt oss säga 1974/75 och lova att vi skall hålla detta vårt löfte." Finansministern instämde då och argumenterade på det här sättet mot dem som krävde att enprocentsmålet skulle uppnås tidigare: "Vad blir resultatet om vi misslyckas? Hela vår satsning, hela vår politik blir svikna löften och beskyllningar för misslyckanden." Här har finansministern redan givit en effektfull beskrivning av vad hans förord i dag för ett löftesbrott innebär.

Än är det emellertid inte klart att enprocentsplanen svikits. Vi hörde i förrgår hur Inga Thorsson redovisade en avvikande åsikt. Mittenpartierna har genom sin biståndsmotion gett riksdagen en möjlighet att se till att planen fullföljs. Vi föreslår nämligen att SIDA bör få planera utifrån en anslagsram som motsvarar 35-procentiga höjningar av biståndet varje år. SIDA måste också ges de nödvändiga administrativa resurserna, säger vi. Mittenpartierna har alltså anvisat en väg för att vi skall kunna leva upp till målet och till vårt ansvar. Det återstår nu att se om socialdemokraterna har för avsikt att stå fast vid riksdagens tidigare löfte eller om man vill

låta herr Strängs ord om svikna löften och misslyckanden bli verklighet.

Herr utrikesminister! Jag tror att det är många med mig som gärna vill ha svar på frågan: Vilken linje kommer Ni att välja?

Det finns alltså tecken som tyder på att den internationella solidariteten kan komma att sitta trångt. Då gäller också för oss att föra en sådan u-hjälpspolitik att biståndsverksamheten stöttas upp av hela svenska folket. Vi kan inte vara doktrinära, vi får inte intala oss att u-ländernas problem kan lösas bara efter ett visst schema — därtill är u-länderna varandra alltför olika i fråga om tradition, utvecklingsnivå och egna resurser. Vår u-hjälp får inte ledas av ett snävt politiskt betraktelsesätt, så att hjälpen bara ges till länder som har regimer av viss politisk kulör, som följer en viss utvecklingsmodell.

Ges hjälpen inte inom en mycket vid ram, löper vi risk att hamna i en egen u-hjälpsimperialism. Vår önskan att bidra till bättre ekonomisk och social utveckling kan tillgodoses genom att vi fäster stor vikt vid dessa faktorer när det gäller val av projekt och utformning av insatserna. Detta innebär enligt min mening att vi är inne på rätt väg när vi ger hjälp åt så olika länder som Etiopien, Cuba, Tunisien, Vietnam, Kenya, Tanzania och Indien, och när vi ger den mot bakgrund av den samlade bedömningen av behov och möjligheter att tillvarata hjälpen. Jag delar därför inte herr Turessons åsikt att Chile inte skulle kunna komma i fråga utan jag tycker att också Chile är ett möjligt mottagarland.

Skulle vi göra en snäv bedömning av den politiska karaktären hos den mottagande regimen, då skulle vi hamna i en omöjlig situation. För det första skulle en sådan politik inte ligga i linje med vår utrikespolitik i övrigt. För det andra skulle vi använda ett mycket trubbigt instrument, som kan slå i annan riktning än vi önskar och som blir beroende av nyckfulla och modebetonade politiska bedömningar i vårt eget land.

Detta betyder inte att yttre politiska förhållanden inte kan vara en bakgrund för solidaritet och hjälp. Jag tänker speciellt på södra Afrika, där små och utsatta länder kämpar en svår kamp för sin självständighet. Det gäller också befrielseörelserna i denna del av Afrika.

Det har under den senaste tiden talats mycket om det katastrofala läge vi befinner oss i när det gäller relationen mellan människans förbrukning av jordens tillgångar och dessa tillgångars storlek. Om den nuvarande befolkningsutvecklingen fortsätter, innebär det en tioudubbling av jordens befolkning på 100 år. Då kan katastrofen vara ett faktum.

Det är klart att stödet till familjeplaneringsinsatser från detta perspektiv är utomordentligt viktigt — och här har Sverige ett särskilt ansvar. Vi har varit ett föregångsland, och Sverige är fortfarande ofta det enda alternativet förutom USA när det gäller dylika biståndsinsatser. Vi har också särskilda förutsättningar att här göra insatser. Det är oroande att regeringen i årets statsverksproposition säger sig vilja eftersträva en begränsning av de direkta familjeplaneringsinsatserna "till ett mindre antal länder än tidigare, huvudsakligen programländerna". Det innebär i själva verket en drastisk minskning av möjligheterna till svenska insatser, eftersom endast ett fåtal av programländerna är intresserade av insatser på detta område. Vi har i stället föreslagit att riksdagen på nytt skall slå fast principen att sådan här hjälp skall kunna ges till alla u-länder där det

framstår som sakligt motiverat, och det vore helt i överensstämmelse med riksdagens tidigare uttalanden.

Fru talman! Vi talar ofta lättvindigt om att minska klyftan mellan fattiga och rika länder. I verkligheten vidgas klyftan snabbt genom utvecklingens egen automatik, och det finns ingenting som tyder på att detta förhållande kommer att ändras. Med en snabb och rejäl ökning av u-hjälpen från i-ländernas sida — flera av stormakterna agerar ju tyvärr i dag i motsatt riktning — skulle vi kunna bidra till att höja u-ländernas standard snabbare. Men för att minska klyftan skulle behövas belopp av en helt annan storleksordning, innebärande att vi väsentligt slår av på vår egen standardutveckling.

U-hjälpen måste, som jag ser det, alltid vara marginell i mottagarländerna — syftet är ju att åstadkomma en självgenererande utveckling. Den måste inrikta sig på att angripa "flaskhalsarna" i utvecklingen. Familjeplaneringen är ett exempel. Men Sverige borde i sin biståndsgivning satsa ännu mera på olika former av nytänkande och forskning. Vi hoppas för vår del att den aviserade biståndsutredningen tar upp de här problemen till granskning, för det är ju så att om man på några områden lyckas nå nyskapande resultat kan detta få en större och allmänare betydelse för u-länderna än de mera traditionella insatserna. Och som vi ser det har Sverige utomordentliga förutsättningar att här spela en stor roll.

Fröken MATTSON (s):

Fru talman! Låt mig knyta an till det herr Turesson sade i början på sitt föredömligt korta anförande, då han tyckte sig kunna konstatera att den svenska opinionen inte tillmäter biståndsfrågorna någon större betydelse och att det just nu är påtagligt tyst kring hela problematiken. Jag delar inte riktigt den uppfattningen, men det kanske beror på att jag står här inte bara som ledamot av riksdagen utan också som representant för en av de stora folkrörelser som verkligen har anledning att läsa statsverkspropositionen i år. Och jag tänker, till skillnad mot herr Wirmark, enbart uppehålla mig vid vad som verkligen står i den nu framlagda statsverkspropositionen.

Jag syftar, fru talman, på att regeringen har föreslagit en kraftigt ökad medelsanvisning till enskilda organisationers opinionsbildande verksamhet, närmare bestämt 1,9 miljoner. Det är en tredubbling i förhållande till föregående budgetår. Vi har inom de organisationer som kommer att få eller redan fått tillgång till de nya informationsmedlen kunnat märka att man kan tala om en opinionsbildning och en opinion på olika plan. Det är självfallet att det, när vi 1968 först fattade beslut här i riksdagen om de allmänna principerna för det svenska utvecklingsbiståndet och när vi sedan fastslog att vi skulle nå fram till enprocentsmålet 1974/75, fördes en mycket livlig och för alla påtaglig diskussion i organisationer som refererades i pressen, i pressen själv och i TV och radio.

Sedan dess har vi märkt att intresset trängt ner till andra plan. Man har nu börjat studera hithörande frågor ute i studieförbunden och organiserat grupper som sätter sig in i problematiken. Och genom de nya medel som nu står till vårt förfogande får vi mycket större möjligheter att hos en synnerligen bred opinion förankra riksdagsbeslutet och de målsättningar

Nr 18

Fredagen den
4 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

som vi en gång för alla har uppställt. Vad som slår en när man läser SIDA:s fyraårsplan för informationsverksamheten är inte bara att det där slås fast att det är i folkrörelserna som förståelsen för de stora politiska besluten förankras och att det är där som en påtryckning för de besluten kan göras. Vid läsningen av vad SIDA skriver märker man också en påtaglig självrannsakan, när det sägs att man hittills inte har utvecklat något systematiskt samarbete mellan SIDA och folkrörelserna beträffande en långsiktig planering, ansvar och arbetsfördelning. Man säger ju också att vår biståndsorganisation är en ung och ännu otillräckligt erfaren samarbetspartner.

Jag vill tillägga att vi som representerar folkrörelserna – och som representant för Socialdemokratiska kvinnoförbundet gör jag självfallet det i allra högsta grad – borde rannsaka oss själva och fråga: Har vi gjort tillräckligt för att bredda förståelsen för u-landsproblematiken, inte bara hos den verbala eliten i våra politiska och fackliga organisationer, dvs. de människor som mest påtagligt har fört debatten i dessa frågor, utan också i de breda leden? Och har vi hittat de rätta vägarna?

Genom de nya medel som ställts till vårt förfogande har vi fått möjlighet till det, och jag tror att redan ett års erfarenhet säger oss att vi ännu inte har funnit alla vägar. Kanske har vi ännu inte insett att alla organisationer inte kan arbeta på samma sätt, att man måste vända sig till olika medlemmar på skilda sätt och finna nya vägar för nya grupper.

Jag ville här peka på en erfarenhet som vi har gjort i min organisation. Informationsmedlen har gjort att vi kunnat sända representanter för våra 27 distrikt till ett seminarium i Zambia. Vi valde då ut sådana ungdomar som i regel inte hade varit i något u-land tidigare. Under ett seminarium för ett år sedan fick vi tillfälle att göra de ungdomarna förtrogna med den huvudsakliga problematiken, och vi försåg dem med material som de skulle läsa in under ett helt år, innan de reste ner till Zambia för att på ort och ställe konfronteras med problemen i ett u-land och möta de människor som där har ansvaret för att de problemen blir lösta. När man nu läser vad dessa u-landsarbetare skriver – de har inte varit hemma mer än knappt fjorton dagar – är det mycket intressant att se hur u-landsproblematiken, som de gjort bekantskap med på ort och ställe och studerat här hemma under ett år, dominerar alla rapporter.

Jag beklagar att fru Gradin inte har tillfälle att vara här i dag. Hon var en av dem som deltog i gruppen, och hon hade väl också på grund av tidigare erfarenheter bättre kunnat tolka andras reaktioner och slutledningar. Men hon ger en mycket inträngande bild av det ekonomiska läget i Zambia och satsningen på landsbygdsutvecklingen, och hon trycker på att den ökade satsningen från Sverige är uppskattad, därför att biståndet ges villkorslöst, och att det är nödvändigt att vi ordentligt tränger in i problematiken. Jag har sett liknande rapporter.

Jag skall inte alltför mycket uppehålla mig vid vad fru Gradin hade tänkt säga. Men slutsatsen av hennes anförande, som skulle ha hållits här i riksdagen om detta ämnesavsnitt hade kommit upp i går, är: Jag har, menar fru Gradin, velat ta fram Zambia som ett exempel på de länder som inget goda förhoppningar om framsteg; det ger ett klart besked om att de svenska skattepengar som överförs dit är väl använda.

Även min slutsats blir att det är nödvändigt att enprocentsmålet i enlighet med vårt beslut uppnås senast under budgetåret 1974/75.

Samma slutsatser kommer igen i samtliga 27 rapporter som jag haft tillfälle att läsa. Vi har redan över hela landet startat en informationskampanj, där deltagarna i gruppen inför våra egna medlemmar och representanter för andra politiska och fackliga organisationer kan med det självupplevdast trovärdighet omtala hur de upplever problemet. Jag tror, fru talman, att det är en av vägarna för att vi i den svenska riksdagen hos folkopinionen skall kunna förankra det beslut som vi fattat. Mer och mer börjar förståelsen för nödvändigheten av detta beslut att tränga in hos det svenska folket. Informationspengarna är värdefulla och nödvändiga, och det är vår uppgift som representanter just för folkrörelserna att parallellt med besluten här i riksdagen se till att dessa förankras hos det svenska folket.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Den ökning av anslagen för information i u-hjälpsfrågan, som fröken Mattson talade om och som föreslås i årets statsverksproposition, är ett direkt tillgodoseende av tidigare krav från oppositionen. Det är självklart att vi uppskattar det tillmötesgåendet.

Jag hoppas liksom fröken Mattson att en utökad information till den svenska allmänheten om biståndsfrågans stora betydelse skall ge den positiva effekt som vi har talat om i ett par år och som jag i mitt anförande sade var nödvändig.

Jag har därför litet svårt att förstå att fröken Mattson sade sig inte dela min uppfattning, att intresset bland allmänheten för närvarande nog är ganska ljust. Det är konstaterandet av detta ljumma och avtagande intresse som gjort det nödvändigt att höja informationsanslaget, något som fröken Mattson och jag är överens om behövs. Fröken Mattson sade att hon inte delar min uppfattning att det är tyst om u-hjälpsfrågan. Jag skulle vilja fråga: Är då det som fröken Mattson hör positivt? Jag är inte övertygad om att vi hör så värst mycket positivt ute bland de stora grupperna av svenska folket. Det är synd och det är fel, och det måste vi rätta till.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Fröken Mattson kritiserade mig för att jag tog upp saker som inte stod i statsverkspropositionen, och det var väl en hänsyftning på herr Strängs uttalanden. Med anledning därav vill jag säga att det väl vore mycket märkligt, om vi ginge förbi finansministerns uttalanden i den här debatten. Det är ju inte första gången han tar till orda i den här riktningen. Det gjorde han redan förra året. Och när det väl kommer till kritan, brukar ju även folkrörelserepresentanterna inom det socialdemokratiska partiet ha mycket stor respekt för finansministerns åsikt. Frågan är alltså: Hur kommer de socialdemokratiska riksdagsmännen att rösta, när frågan kommer upp om vi skall stå fast vid enprocentsmålet eller inte?

Fröken Mattson nämnde också informationsverksamheten. Där ligger

det ju så till att regeringen har beskurit SIDA:s äskanden i år med över 2 miljoner. Den vackra SIDA-plan som fröken Mattson talade om kommer inte att kunna genomföras mer än i beskuret skick. Logiken borde leda fröken Mattson till att instämma med oss, när vi yrkar på att SIDA:s plan skall genomföras obeskuren, dvs. att vi skall ge mer än 2 miljoner utöver regeringens förslag till informationsverksamhet. Jag tror att det behövs för att förankra biståndsverksamheten hos det svenska folket, men jag vill säga att skulle det gå så till i svenska riksdagen att regeringspartiet, efter att ha varit med om att lova en procent 1974/75 och gjort det flera gånger i riksdagen, nu skulle ändra sig och inta en annan ståndpunkt vid årets riksdag eller vid kommande riksdag, då kommer inte detta att skapa någon större förståelse för u-hjälpen. Det skulle ge intryck av vankelmod, och det kommer givetvis att få återverkningar på u-hjälpsopinionen.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi har högtalare framför oss och icke kristallkulor. Vi kan endast diskutera det som föreligger i tryck här i dag.

Jag vill till herr Turesson säga att man måste ha klart för sig att det finns många sorts opinioner. Det finns en som syns och hörs. Det finns annan opinion som kanske inte tränger fram lika mycket till massmedia men som ändå är verksam. Jag anser att det finns en väldigt stor möjlighet att få den att bli ännu mera verksam och utbredd genom de informationsmedel som nu har ställts till förfogande.

Jag tycker det är nödvändigt att vi inom folkrörelserna är lika självvranssakande som SIDA var i sitt förslag till fyraårsplan, att vi säger oss, att vi inte har funnit alla rätta vägar ännu. Vi kanske kan hitta nya vägar, nya medel och möjligheter. Men min verksamhet inom min organisation har gjort det fullt klart för mig att opinionen inte är så tyst och inte så ljum och att den är mycket mer positiv än vad som tycks framgå av anförandena av de oppositionstalare som hittills har framträtt.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Fröken Mattson vill diskutera u-hjälpsfrågan utifrån det material som ligger framför oss. Då vill jag säga att det man i statsverkspropositionen omnämner och utgår ifrån är de 25-procentiga årliga höjningarna, som vi redan nu vet inte leder fram till enprocentsmålet 1974/75.

Men regeringen har i propositionen inte med ett enda ord berört denna problematik. Fröken Mattson gör det inte heller – hon har inte svarat på frågan, huruvida hon står fast vid enprocentsmålet och huruvida hon kommer att rösta för bifall till vårt förslag om att vidga anslagsramarna till 35 procent. Det är delta som behövs för att det målet skall uppnås vid den tidpunkt vi lovat.

Låt mig säga att jag har stor respekt för folkrörelserna och deras verksamhet. Jag tycker det är utomordentligt värdefullt att de kommer att engageras mer i u-landsinformationen. Det är också viktigt med sådana besök som fröken Mattson här har beskrivit, och speciellt gläder det mig att besöket gällde Zambia. Vi har under många år försökt här i riksdagen få ökat bistånd till det landet, men det har gått mycket sakta

att få regeringspartiets stöd. Nu väntar vi oss hjälp i sådana strävanden, också från fröken Mattson och hennes folk rörelsekolleger.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Tillåt mig att med några ord beröra urvalet av mottagarländer för den svenska u-hjälpen.

Såvitt jag har kunnat förstå genom att följa debatten och följa det som har gjorts på detta område håller vi på att få en snedvridning när det gäller de länder som erhåller svenskt bistånd. Denna begynnande snedvridning har särskilt accentuerats efter inrättandet av UD:s biståndsavdelning.

Det finns i debatten en tendens att vilja koncentrera biståndet till s. k. progressiva länder, såsom Cuba, Nordvietnam och Tanzania. Jag reagerar personligen starkt mot en sådan utveckling. Vi ger u-hjälp av humanitära och inte av politiska skäl. Dessutom är de länder som det här gäller i realiteten ingalunda "progressiva". Tvärtom är åtminstone några av dem, t. ex. Cuba och Nordvietnam, diktaturer. Det förekommer förtryck av etniska minoriteter i länder som Tanzania och Uganda. Den begynnande rasismen där har beskrivits i ett par på sistone i Sverige utkomna böcker.

Zambia har nämnts i debatten i dag. Den som lyssnade på morgonnyheterna i radio fick höra att president Kaunda hade fängslat 125 politiska motståndare. Jag hoppas att utrikesministern, som befinner sig här, står upp nu och kraftfullt tar avstånd från detta -- det är annars någonting som brukar ske från regeringshåll när sådana saker inträffar i andra länder. Zambia är ju ett land som erhåller bistånd från Sverige, och för kommande budgetår är en ökning av detta beräknat från 3,8 till 7 miljoner svenska kronor.

Vi vet alltså att många av de länder som det här rör sig om på intet sätt är att betrakta som demokratier, utan tvärtom har allvarliga politiska brister.

Det ankommer inte på mig, eller på någon annan, att sätta sig till doms över detta. U-länder är lika litet som vi perfekta och de har en lång väg att gå innan de uppnår ett demokratiskt styrelseskick i vår mening. Men jag reagerar starkt mot att regeringspartiet inte alltid mäter med samma mått, att man av politiska skäl bara beskriver bristerna i vissa länder, medan man glömmar vad som har hänt i andra. När fick vi t. ex. någon gång från regeringsbänken höra ett fördömande av den kommunistiska diktatur som råder i Nordvietnam? När fick vi höra en kommentar till de senaste valen i Nordvietnam? Kanske finns det inte någon som är i stånd att göra det? När fick vi höra påtalas den fullständiga bristen på fri press och på politiska oppositionspartier i Nordvietnam? När hörde vi någon från regeringsbänken beklaga massakern i Hué 1968 där Nordvietnam begick mord på bortåt 2 000 personer, bl. a. rödakortspersonal och neutrala journalister? Det som hände finns dokumenterat av den internationella kontrollkommission, bestående av representanter för Polen, Indien och Canada, som verkar i Vietnam.

Statsminister Palme besökte vissa östafrikanska länder för en tid sedan. Det är viktigt att något modifiera de solskensbilder som förmedlades därifrån. Låt mig bara citera vad som skrivits av en liberal

Nr 18

Fredagen den
4 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

journalist, Jan-Erik Larsson, som deltog i den nordiska journalistgrupp, som i november besökte en del östafrikanska länder. Om Tanzania, det land som i dag erhåller det näst högsta biståndet från Sverige, skriver han: "Det genomgående intrycket i Tanzania är dystert. En hård statssocialism med maoistiska inslag har resulterat i krångel och byråkrati. Korruptionen florerar och de korrumperade är oftast ytterst ineffektiva."

Jan-Erik Larsson pekar även på andra förhållanden: "Den antikapitalistiska filosofin innebär att effektivitet och konkurrens kallas för sabotage. Den kooperativa rörelsens framtid är mörk. Lönsamma kooperativa företag socialiseras. Det lönar sig inte att lyckas i Tanzania. Det har främst de cirka 200 000 tanzanierna av asiatisk härkomst märkt. Ca 10 procent av dessa, som främst varit affärsmän, läkare etc., har redan lämnat landet som följd av socialiseringarna, bl. a. av alla hyresfastigheter, och alla asiater som man träffar i landet är på väg bort. — — — Asiaternas exodus ackompanjeras av rent rasistisk propaganda mot denna folkgrupp först och främst i Tanus huvudorgan The Nationalist."

Detta om Tanzania. Jag skall inte genera någon med att citera vad han har skrivit om förhållandena på Zanzibar, vars härskare shejk Karume ju dessutom är vicepresident i Tanzania.

Bara några ord om Cuba, fru talman. Jag tycker att det skall komma med för att något komplettera den här bilden.

Hur är då läget på Cuba, ett land dit det uppenbarligen kommer att bli ett ökat bistånd? Vi vet att också detta precis som Nordvietnam är en järnhård kommunistisk diktatur, som totalt misslyckats ekonomiskt, vilket inte går att skylla bara på det amerikanska embargot. Gunnar Adler-Karlsson, socialdemokrat och förmodligen vårt lands främsta expert just på embargofrågor, skriver beträffande att man försöker skylla alla misslyckanden på det amerikanska embargot: "Allt detta är nonsens." Han påpekar att det finns mycket som man kan göra trots det amerikanska embargot.

Fru talman! Jag skulle kunna fortsätta ganska länge för att försöka komplettera den här bilden. Jag kommer också i andra sammanhang att fortsätta med detta. I debatten här tidigare har det ju bl. a. sagts att det är svårt att få någon större entusiasm i dag för u-hjälpen. Tacka för det. Skulle vi få en sådan utveckling att de humanitära skälen för det svenska biståndet ersätts med politiska skäl, är det säkert ingen överdrift att påstå att man då skarpt kommer att misskreditera den svenska u-hjälpen. Då kommer man verkligen att få betydande svårigheter att få fram en politisk vilja att fortsätta med en ökad svensk u-hjälp, något som jag är en övertygad anhängare av. Vad på mig ankommer råder det ingen tvekan om att den plan för uppnående av enprocentsmålet som vi har satt upp skall försöka klaras av i enlighet med det beslut som vi har fattat i riksdagen.

Fru talman! Jag vill sluta med att säga att risken för att vi i dag håller på att börja misskreditera den svenska biståndspolitikerna är stor och att de som går i spetsen för att politisera länderurvalet i sanning tar på sig ett betydande ansvar.

Herr KORPÅS (c):

Fru talman! Jag hoppas att ni vid planeringen av nästa års debatt får tillfälle att placera de här avgörande frågorna litet tidigare i debattprogrammet. Jag vill med det ha sagt att jag har samma uppfattning som herr Turesson m. fl. att det för denna fråga i och för sig är litet beklagligt att den kommer upp så sent. Det är ju inte bara en fråga om att ge pengar och planera, utan det är också en fråga om att förankra biståndet hos vårt folk, och därför är det beklagligt om det kan se ut som om riksdagen själv satte det i efterhand.

Riksdagen må förefalla att därmed ha ringa intresse för saken, vilket jag emellertid inte tror. Jag har liksom fröken Mattson och i motsats till herr Turesson den bestämda uppfattningen att man ute i landet har ett starkt engagemang för detta. Det må vara att det i vissa sammanhang kan ha verkat som om debatten just nu inte var het, men det torde vara uppenbart att skulle vi nu ändra de förutsättningar för vårt biståndsarbete som vi har haft under några år med enprocentsmålet, då skulle vi få en debatt i frågan.

Vi har berört sambandet mellan biståndet och förankringen i folkopinionen. Vårt land gör stora insatser, och vi är beredda att göra större insatser. Jag tar fasta på vad som har sagts här från socialdemokratiskt håll, vad som sades i utskottet förra året och som togs av riksdagen, nämligen att vi är ense om att nå enprocentsmålet 1974/75.

Vi är alltså beredda att göra stora insatser för de fattiga folken i jämlikhetens och solidaritetens namn. Men då måste vi också räkna med att insatserna inte kan undgå att påverka vår egen situation. Därför måste besluten vara förankrade i ett medvetande hos hela vårt folk om att mänsklighetens och därmed vårt eget folks framtid förutsätter en utjämning mellan de rika och de fattiga. Vårt biståndsprogram är därför – jag upprepar – inte en anslagsfråga och en planeringsfråga enbart utan en fråga om information men också om folkligt inflytande.

Att det hos oss finns en förmåga till inlevelse i de fattiga folkens levnadsvillkor, visar generationers av personliga offer burna insatser inom missionen. Mina första kunskaper om u-länderna – namnet var inte uppfunnet då – fick jag av missionärernas berättelser med bilder från Östturkestan och Kongo hemma i missionshuset. Det var en folkligt förankrad biståndsinnsats. Vi kan inte nog beundra missionärernas pionjärinsatser. Den moderna missionen inponerar på samma sätt när man får se den på fältet. Detta är en billig och folknära form av biståndsverksamhet, som starkt måste stödjas även med allmänna medel.

Vårt folks förmåga till engagemang upplever vi också när katastrofer kommer på olika håll i världen, nu sist och oöverträffat i Bangladesh. Detta engagemang måste också följas upp av oss med offentliga medel. Herr Wirmark har redan nämnt att vi i mittenmotionen om biståndsfrågorna föreslår, att 100 miljoner kronor nu anvisas på tilläggsstat för akuta insatser i Bangladesh.

Jag vill uttrycka min glädje över beskedet att Bangladesh skall erkännas. I motsats till herr Wirmark förstår jag att man har dröjt med detta besked. Det är angeläget att vi samtidigt bibehåller våra förbindelser med Västpakistan också i biståndssammanhang. Vi skall ha klart för oss

att det som hänt har varit en katastrof även för Västpakistan.

Bangladeshfrågan har inte bara blivit frågan om ett folks överlevande, utan den har blivit den prövosten där det skall avgöras, om mänsklighetens solidaritet håller. Vi lämnade bengalerna ensamma i kampens första fas. Vi lämnade också indierna ensamma med de 10 miljonerna flyktingar. Med "vi" menar jag hela den rika världen.

Problemen i Bangladesh är så oerhörda, att man undrar om detta är början till den värld siare länge varnat för, där vi når en sådan fattigdom och en så djup nöd att människor inte kan lyftas ur den. Vårt val i dag mellan att hjälpa och att se på kan då ersättas av ett enda behov; att med alla medel skydda oss mot fattigdomen men också mot de fattiga! Mot den bakgrunden fruktar man, att Sydafrika och Rhodesia riskerar att vara mindre en historisk kvarleva än en framtidsbild av hela mänskligheten, där de rika med vapen försvarar sina privilegier mot förtvivlade fattiga i nöd, som förlorat allt, även sin mänskliga värdighet, och som drar med sig sina herrar i den fördömsen.

Det finns inget val för oss. Det är inte längre fråga om vad vi lovade då och då, även om det är viktigt för att man skall tro på oss ute i världen. Det är fråga om hur vi skall ta vårt ansvar för hela mänskligheten. Då är det inte endast en anslagsfråga. Det är också en fråga om en sådan disposition av våra resurser, att vi kan ge verksamaste stöd, samtidigt som vi kan utveckla vårt eget samhälle mot allt större renhet, jämlikhet och medmänsklighet, så att det kan vara – och det är också en biståndsinsats – en förebild för andras ansträngningar. Fråga är, om vi inte vid ländervalet framför allt annat måste prioritera de fattigaste länderna, de som är närmast nöden och total förtvivlan. Deras politiska system är egentligen likgiltiga. Det väsentliga är om de är i ett trängande behov av stöd. Vi skall självklart inte välja länder efter deras politiska system, men vi får inte heller avvisa länder på grund av deras politiska system.

Vi har tidigare i dag fått höra hur den politiska situationen i Zambia har skärpts genom ingripande mot oppositionen där. Det är att beklaga att så har måst ske, men detta får rimligen inte påverka våra gjorda och planerade biståndsinsatser.

Frågan är också om vi inte för att själva orka bära bördan och kunna behålla människornas entusiasm på ett annat sätt än hittills måste samordna biståndsinsatserna med svensk produktion och svenska arbetsinsatser här hemma. Det är sådant man inte har kunnat säga, men jag tror att vi måste möta den diskussion av båda slagen som finns med att fundera på det här.

I en mittenmotion föreslår vi att den aviserade biståndsutredningen får i uppgift att överväga, om Sveriges biståndsinsatser kan ges en mera nyskapande inriktning. Jag fattar det så att det inte bara gäller att vara nyskapande för de mottagande länderna, utan att vi också totalt skall tänka igenom hela problematiken från våra egna utgångspunkter. Utrikesutskottets uttalande 1971 och riksdagens beslut att löftet från 1968 års riksdag står fast, dvs. att det offentliga biståndet skall nå 1 procent av bruttonationalprodukten senast 1974/75, hävdar vi starkt. Jag vill här än en gång säga att jag upplever det så att vi är ense om detta här i

riksdagen och att vår fortsatta behandling av detta i utrikesutskottet och i riksdagen inte skall präglas av motsättningar utan av den enighet som har rått tidigare.

Samtidigt är vi medvetna om att detta inte endast är en fråga om anslag och planering utan också en fråga om hela folkets vilja att bära en börda. Därför menar vi – det har sagts av många – att informationen och diskussionen inom landet nu måste få ett starkt stöd. Vi hälsar med glädje SIDA:s fyraårsplan för en sådan information. I motsats till fröken Mattson har vi beklagat att statsrådet stannat vid det lägre beloppet. I vår mittenmotion begär vi att det belopp SIDA har föreslagit för det första året skall utgå.

Den här frågan är så central för möjligheterna att driva hela biståndsarbetet från svenska utgångspunkter att den inte tål den nedskärning som statsrådet har gjort. Vi måste även i fortsättningen kunna redovisa, och folken i våra samverkande länder måste kunna känna, att bakom det svenska biståndet står inte endast en majoritet i riksdagen utan framför allt ett enigt och upplyst folk.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Mitt anförande kommer att ta 20 minuter. Jag ber om överseende med att jag tar alla berörda personers tid i anspråk så länge, men jag tror så starkt på den utvecklingsväg för svenskt näringsliv som jag ämnar förespråka att jag vill utnyttja det här tillfället att föra fram mina synpunkter.

Den utlösande orsaken till att jag i sista stund antecknade mig på talarlistan i den allmänpolitiska debatten är en brevkopia som jag fick i dag på morgonen och som börjar: "Detta är ett akut nödrop."

Originalen är riktade till ett av statsråden, och brevet är daterat i förrgår. Brevet skildrar dagens beklagliga situation för en seriös och duktig svensk uppfinnare, som har tillfört näringslivet avsevärd sysselsättning och som troligen ännu kan göra det, om han får samhällets hjälp. Hans levnadsinkomster i form av royalty från ett företag har upphört genom att företaget har inställt utbetalningarna. Skattemyndigheterna har skönstaxerat honom, och utmätning har påbörjats. Några djupare detaljer i det här ärendet, som inte saknar tragiska inslag, skall jag dock inte beröra. Det här är en av många svåra situationer som seriösa svenska uppfinnare alltför lätt kan hamna i. De är en grupp av människor som samhället och näringslivet har missförstått under de senaste årtiondena. Jag skall förklara mig närmare.

Vissa indikationer tyder på att den fantasifullhet och skaparkraft som en gång genom en hel rad epokgörande uppfinningar lade grunden för de nuvarande stora svenska exportindustrierna, under senare årtionden i praktiken tycks ha upphört att lämna några mer väsentliga bidrag till utvecklingen. Sedan många år upplever vi en minskning av det årliga antalet patentansökningar från i Sverige bosatta uppfinnare, samtidigt som antalet ansökningar från utländska uppfinnare tycks fortsätta att

stiga. Sverige har tidigare utpräglat varit ett av de mest uppfinnarproduktiva länderna i världen och har också stått högt i anseende för detta, samtidigt som det har givit ett avsevärt bidrag till vår välfärdsutveckling.

Det är därför att betrakta som en, jag vågar säga, larmsignal att vi nu har en negativ bytesbalans i fråga om licenshandel. Vi betalar till utlandet omkring 10 miljoner kronor mer i licensavgifter än vi själva tar in. I samma mån har de svenska lågförädlare, alltså traditionellt råvarubaserade, exportföretagen kommit i ett allt sämre konkurrensläge i det att andra länder nu kan producera trämassa, stål m. m. till lägre priser än de svenska företagen.

Svenska företag inom olika branscher försöker i rådande läge att uppnå konkurrensjämvikt genom rationalisering, omstrukturering m. m., och stora förhoppningar knyts även till att pågående forskningsverksamhet skall leda till nya lösningar av näringslivets problem. Men man rationaliserar även i andra länder, där arbetskraften är avsevärt billigare än i vårt land, och att envist fortsätta med tillverkning av traditionella produkter som kylskåp och liknande i en alltmer hårdnande världskonkurrens är kanske inte det allra bästa konkurrensättet för svensk industri.

I den situationen förväntar vi oss att höggradig automatisering skall ge vår industri hög konkurrenskraft genom snabbare, säkrare och billigare tillverkning. Det är säkert en av framkomstvägarna, men man väntar sig också av den framtida världsledande internationella företagsamheten att den i hög grad kommer att koncentrera sig på ett snabbt utbud av nya, unika produkter som kommer att tillverkas i snabba, korta tillverkningsserier. Inför detta framtidsperspektiv förlitar vi oss i vårt land i högsta grad på resultaten av vår svenska industriforskning, som jag nyss nämnde om. Vi talar därför med stolthet om vår forskningspolitik, och vi har gjort forskning till ett verkligt honnörsord.

Ja visst, forskning och forskare i all ära – det tycker även jag – men kommer då forskningen att ge de lösningar som man kanske väntar sig? Den tekniska och ekonomiska forskningen, särskilt den gren som faller under rubriken innovationsforskning, har alltmer och mer klarlagt att forskningens förhållande till näringslivet är mera komplicerat än man hittills förstått. Det har nämligen alldeles tydligt framkommit att forskningen, för att över huvud taget få någon rimlig samhällsekonomisk verkan, måste kompletteras med en specifikt behovsriktad innovationsaktivitet, som inte kan rubriceras som forskning utan snarast faller under vad som brukar kallas uppfinnarverksamhet.

Här anser jag att två saker bör påpekas:

1. Den innovationsinriktade verksamheten i vårt land har inte på långt när förstått att stödja de seriösa uppfinnarna, innovatörerna.
2. Uppfinnare har i vårt land över huvud taget inte tagits på allvar utan t. o. m. betecknats såsom roliga seriefigurer under de gångna årtiondena.

Men nu och framgent behöver samhället och näringslivet de rätta innovatörerna. De mycket skickliga och kunniga personer som sysslar med grundforskning är av flera skäl sällan innovatörer. De har redan från skoltiden varit mycket receptiva människor, de har mycket djupgående

och värdefulla kunskaper, men de är inte innovatörer.

Grundforskningen är som regel hårt specialiserad till smala fält inom vetenskapen, medan de mest intressanta och värdefulla innovationsuppslagen tillkommer genom en kombination av vetande från helt skilda fält. Forskningens såväl interna som utåtriktade effektivitet är dessutom förhållandevis låg och genomslagstiden fram till en försäljningsbar produkt är också relativt lång. Men den utåtriktade aktiviteten kunde höjas avsevärt, om innovatörer på ett tidigt stadium kunde ges möjlighet att samverka med forskarna. Allt det sagda är inte menat som en kritik mot forskarna, det är menat som ett försök att skapa bättre balans mellan forskare och innovatörer.

I nuläget har vi i Sverige en situation där både samhället och näringslivet satsar betydande belopp på forskning, medan satsningen på uppfinnarverksamheten är så obetydlig att den knappast kommer i statistiken. Det råder därför ingen tvekan om att här råder en mycket kraftig obalans mellan vad som satsas på forskning och vad som satsas på uppfinnarverksamhet, en obalans vilken leder till att forskningen i dag är en relativt hög kostnadsbelastning för samhället, när den i stället borde och kunde vara en lönsam investering.

Vill man i stället uttrycka saken positivt, kan man påpeka att vi hittills mycket lågt – och i varje fall inte systematiskt – nyttiggjort oss uppfinnarverksamheten, vilken säkert är en ny, oförbrukad resurs till fortsatt och eventuellt ökad välståndsutveckling i vårt svenska samhälle.

En för näringslivet tillfredsställande innovationsutveckling – åtminstone med avseende på möjligheten att skapa nya arbetstillfällen för de många arbetslösa inom landet – synes inte föreligga i önskvärd grad inom de stora industriföretagen. Där råder vanligen, som jag nyss sade, en strävan att rationalisera och automatisera tillverkningsprocessen för de konventionella produkterna i syfte att därmed uppnå bättre konkurrensmöjligheter inom den aktuella branschen. Men att för vårt lands industri konkurrera på världsmarknaden med låga försäljningspriser är förhållandevis svårt. Däremot bör den svenska industrin framgångsrikt kunna tillföra världsmarknaden nya, unika industrialster, processer och metoder genom en generösare satsning på landets uppfinnare och på små men innovationsstarka företag.

Det finns inom landet åtskilliga sådana för en större allmänhet okända företag, som i dag kämpar med stora svårigheter men som har de fruktbara idéerna och uppslagen, vilka med tillgång till riskvilligt kapital skulle kunna utvecklas och växa sig starka även i världskonkurrensen.

Framför allt finns den tändande gnistan till en sådan utveckling hos uppfinnarna, de tekniska, kreativa personerna, innovatörerna, som har en mängd radikala uppslag, ofta med mycket lovande framtidsvärde.

Kreativitet eller skaparförmåga betyder i detta sammanhang alltså förmåga att finna nya originella kombinationer, gärna av de element som tillkommit genom forskning. I vissa fall leder den genom kreativiteten uppnådda uppfinnaridén till behovet av viss kompletterande forskning, och på det sättet bör forskning och kreativitet inom samhällets alla områden kunna samverka till det bästa. Att i betydligt högre grad än hittills uppmuntra och utnyttja samhällets kreativa begåvningar, inte

minst inom det tekniska området, skulle verkligen vara någonting av en teknisk kulturrevolution.

Jag vill göra en liten jämförelse med konstnålarer – han som målar taylor. Denne går till en affär och köper sina färger, dukar, pannåer och penslar. Det är kanske för anspråksfullt att säga att färgerna är framstållda genom forskning, men duktiga tekniker har skapat färger som är hållbara, som är lättarbetade och har vackra kulörer. Färgerna kommer emellertid inte till sin rätt förrån konstnåaren, skaparen, sätter dem på sin duk och fullbordar konstverket. Så är det också med uppfinnarna. De kan fullborda det som forskarna har lämnat fram som små byggbitar till den stora värdefulla konstruktionen.

Jag vågar tro att inom kretsen av kunniga och seriösa tekniska nyskapare finns troligen den guldgruva som samhället och näringslivet åter bör förstå att bearbeta. Man har uppskattat att det finns mellan 10 000 och 20 000 uppfinnarbegåvningar i Sverige, vilka i realiteten är utestängda från varje rimlig möjlighet att utexperimentera och utveckla sina uppfindingar och utestängda från möjligheten att få pröva sin uppfinningsförmåga på alla de problem som samhället i dag står inför. I motsats till forskarna saknar uppfinnarna utbildningsmöjligheter som är anpassade till deras speciella begåvningsstyp. I motsats till forskarna saknar också de flesta uppfinnare möjligheter att erhålla avlönade befattningar med frihet att arbeta fram sina uppfindingar, med tillgång till alla de resurser i fråga om lokaler, medarbetare, instrument etc. som krävs för att de liksom forskarna skall kunna utföra sitt landsgagneliga arbete.

Når det omsider blivit fullt tydligt att det i mycket hög grad är uppfinnarnas prestationer som ligger till grund för välståndsutvecklingen, bör samhället med kraft gripa in för att snarast kunna utnyttja den tillgång som landets uppfinnare otvivelaktigt är. Här kan det naturligtvis invändas att svårigheten att välja ut de värdefullaste kreativa förmågorna kan vara mycket stor. Erfarenheten från seriöst innovationsarbete visar emellertid att denna utgallring sker förhållandevis automatiskt, då ett antal innovatörer förs samman till gemensamma arbetsplatser och arbetsuppgifter.

Slutsatsen av det sagda blir dels den principiella att samhället nu bör ägna ett seriöst intresse åt innovationsfrågorna i syfte att utveckla en genomtänkt, rationell innovationspolitik för landet, dels den praktiska att samhället nu snabbt bör undanröja de föreliggande mycket starka hindren för en effektivt och samhällsnyttigt fungerande uppfinnarverksamhet i landet. Dessa hinder består alltså i att verkstadsresurser saknas, att patentkostnaderna är höga, att det är besvärligt att få patent. Låt oss jämföra med en kompositör av en poplåta. Han har sin melodi och sin text relativt väl skyddade utan större utgifter, men uppfinnaren skall lägga ned stor möda och stora kostnader på att få sin mycket mer samhällsgagnande uppfinnning skyddad. Här bör alltså samhället träda in och hjälpa de dugliga, effektiva innovatörerna.

Som ett första steg till att underlätta verksamheten för landets innovatörer är det av största värde att inrätta något som kan benämnas kollektiva industrihus. Tag ordet i munnen och liksom smaka på det,

även ni som inte är så mycket för kollektiv verksamhet! Jag vågar i alla fall kalla det kollektiva industrihus. Helst bör de upprättas i varje län i samarbete med företagarföreningarna och i nära samråd med landets uppfinnarförening.

Dessa innovationscentra – vi kan också kalla dem så – som organisatoriskt blir något helt nytt i samhällsbilden – även om man använder äldre, lediga lokaler – bör omfatta experimentverkstäder för uppfinnare samt ge tillgång till kvalificerad personal för viss rådgivning till uppfinnare, bedömning av uppfinningsidéer, utveckling och exploatering av uppfinningar. Där skulle uppfinnare också kunna få hjälp med att söka patent och att finansiera patentansökningarna. Självfallet kan inte all nödvändig expertis finnas samlad i varje län, utan den lokale rådgivarens funktion blir ofta att föra uppfinnarens speciella problem vidare till lämplig central instans, bl. a. till Styrelsen för teknisk utveckling.

Det väsentliga är att uppfinnare med värdefull kreativ förmåga på detta sätt får möjlighet att med verkstadsresurser åstadkomma en fungerande demonstrationsmodell. Ifrågavarande experimentverkstad kan vara någon nedläggningshotad verkstad inom länet, någon verkstad för handikappad verkstadspersonal eller verkstad av annan art, som inte medför så stor extra ekonomisk belastning för samhället. Ett exempel är också att tekniskt intresserade ungdomar kan bli medhjälpare till uppfinnarna – och de som får den förmånen skaffar sig utan tvivel mycket värdefull lärdom och mycket värdefull framtidsinriktning för sina respektive fortsatta arbeten.

Mot hela det här skisserade förslaget kommer sannolikt från flera håll att resas anmärkningen att ifrågavarande möjligheter för uppfinnare redan existerar genom landets företagarföreningar; man går omkring och tror det i allmänhet – men så är långt ifrån fallet. Företagarföreningarna lämnar företrädesvis sin hjälp till tillverkningsföretag, som omedelbart kan sysselsätta arbetskraft, och kan under rådande förhållanden endast i mycket ringa mån hjälpa uppfinnare – en förutsättning är att deras uppfinningsidé erhåller direkt förankring i någon industri. Detta är vanligen oerhört svårt om uppfinnaren inte har möjlighet att förevisa en fungerande modell och helst också har patentskyddet ordnat.

Uppfinnarstödet genom Styrelsen för teknisk utveckling redovisas för åren 1969 till 1971 till avsevärt under 1 procent av totalbeloppet. Denna låga andel bör begrundas mot bakgrunden att varje god innovationsidé av världsmarknadsklass kan ge årsarbete åt tusentals människor inom landet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Sverige har i dag diplomatiskt erkänt Bangladesh. Det är glädjande att så äntligen har skett. Nu får vi kontakter med världens åttonde stat i folkmängd. Nu får vi möjligheter att börja bygga upp bistånd till denna nya nation. Nu kommer vi också på andra plan närmare ett land som lidit så oerhört under förra året för att nå sin självständighet. Att en lång rad av Europas demokratier i dag den 4 februari har erkänt Bangladesh är därför en milstolpe i våra relationer med den subindiska kontinenten.

Ändå måste jag, liksom David Wirmark, uttrycka mitt beklagande över att detta erkännande har kommit så sent. På riksdagens första dag lämnade 15 liberaler in en motion, i vilken begärdes ett omedelbart erkännande av Bangladesh. Redan då fanns en regering i landet med kontroll över territoriet. Men genom att vänta så pass länge har demokratierna gett kommunistländerna ännu en möjlighet att vinna sympatier i Indien och Bangladesh och skapat ännu mer tveksamhet där om Västeuropas intresse för Bangladesh. Alla staterna i Östeuropa – utom de två med speciella relationer till Kina – samt Sovjetunionen hann erkänna Bangladesh innan någon enda demokrati (utom Indien) gjorde det. Var det nödvändigt att också i erkännandefrågan skapa intrycket att kommuniststaterna är de som känner mest sympati och förståelse för den nya nationen? Var det nödvändigt att vänta ända till i dag därför att en rad länder skulle komma samtidigt? Jag tror att denna typ av diplomati är missriktad och illa motiverad.

Förhållningen av erkännandet blir ännu allvarligare om man ser den mot bakgrund av 1971 års händelser. Bitterheten bland östbengaler är stor och förklarlig över det som upplevdes som omvärldens likgiltighet när terrorn svepte fram över f. d. Östpakistan. Få länder visade något större engagemang och vissa – främst USA och Kina – gav t. o. m. stöd åt Yahya Khans krigspolitik. Och när FN i december uppmanade indierna, men *inte* västpakistanerna, att dra sig tillbaka till gränsen var det ett svek mot östbengalerna och mot frihetskampen. Det sveket stöddes i FN också av Sverige, och jag kritiserade i tre interpellationsdebatter under 1971 den svenska regeringens bristande förståelse för vad som hände i Bangladesh under förra året.

Men nu har erkännandet äntligen kommit. Måtte nu snabbt effektiva diplomatiska relationer byggas upp mellan Dacca och de stater som i dag har erkänt det här landet. Bangladesh skapades i krig och kaos. Dess folk drabbades av den största mänskliga katastrofen sedan andra världskriget. Jag har just läst en rapport från Dacca, som ger en skiss till ett återuppbyggnadsprogram för de kommande 18 månaderna. Man behöver minst 3,5 miljarder dollar – närmare 20 miljarder kronor – i stöd från omvärlden under det ett och ett halvt år som ligger framför oss. Under de första månaderna är det främst livsmedelssituationen och transportväsendet som kräver väldiga insatser. Måtte vårt erkännande av Bangladesh i dag bli upptakten till ett svenskt bistånd i stor skala till denna härjade nation.

Herr talman! För 25 år sedan gavs de krigsdrabbade demokratierna i Europa en ny start och framtid bl. a. genom generöst bistånd från Förenta staterna. Marshallhjälpen byggde upp och gav impulser till ekonomisk utveckling. Vad som nu behövs är en *Marshallplan för Bangladesh*. Den kommer inte att ledas av Förenta staterna, vars fiasko och omoraliska handlande under konflikten var så stort och upprörande. Men de länder som i dag har erkänt Bangladesh måste nu känna en förpliktelse att tillsammans gå in med massivt bistånd till östbengalerna. Det är vår enda möjlighet 1972 att söka väga upp något av passiviteten under 1971. Återuppbyggnad av Bangladesh måste nu bli en av de stora uppgifterna för svensk biståndspolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

Kungl. Maj:ts proposition *nr 1* angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1972/73 hänvisades därefter till utskott enligt följande:

Nr 18

Fredagen den
4 februari 1972

Riksstaten för budgetåret 1972/73		Finansutskottet
Bilaga 1	Finansplanen med undantag för hemställan under 3 beträffande beslut att skogsvårds- avgift skall utgå med 0,9 promille för år 1972 (s. 55)	Finansutskottet Skatteutskottet
Bilaga 2	För flera huvudtitlar gemensamma frågor P. 1–8 Den allmänna lönenivån för statsanställda m. m. – Anställningsformen i statstjänst, m. m. P. 9–10 Städningsverksamheten inom det statliga områ- det och Utrednings- och försöksverksamhet rö- rande programbudgete- ring	Inrikesutskottet Finansutskottet
Bilaga 3	Kungl. hov- och slottsstaterna . . .	Finansutskottet
Bilaga 4	Justitiedepartementet med undantag för punkterna A 9 Centralnämnden för fastighetsdata G 3 Bidrag till politiska par- tier	Justitieutskottet Civilutskottet Konstitutionsutskottet
Bilaga 5	Utrikesdepartementet	Utrikesutskottet
Bilaga 6	Försvarsdepartementet	Försvarsutskottet
Bilaga 7	Socialdepartementet med undantag för Litt. B Allmän försäkring m. m. . .	Socialutskottet Socialförsäkringsutskottet
Bilaga 8	Kommunikationsdepartementet . .	Trafikutskottet
Bilaga 9	Finansdepartementet Driftbudgeten Litt. A Finansdepartementet m. m.	Finansutskottet

Litt. B	Allmänna centrala ämbetsverk m. m.	
P. B 1	Kammarkollegiet	Finansutskottet
P. B 2-4	Statistiska centralbyrån	Civilutskottet
P. B 5-14	Konjunkturinstitutet - Statens förhandlings- nämnd	Finansutskottet
P. B 15-19	Statens avtalsverk - Statens personalnämnd	Inrikesutskottet
Litt. C	Skatte- och kontroll- väsen	
P. C 1-6	Tullverket - Riksskatte- teverket	Skatteutskottet
P. C 7-12	Avsättning till banktill- synens fond - Avsätt- ning till försäkringsin- spektionens fond	Näringsutskottet
P. C 13-16	Stämpelomkostnader - Kilometerbeskattnng .	Skatteutskottet
Litt. D	Bidrag och ersättningar till kommunerna	Finansutskottet
Litt. E	Diverse	
P. E 1-3	Ersättning till statens allm. fastighetsfond: Slottsbyggnadernas del- fond - Statens krigsför- säkringsnämnd m. m. .	Finansutskottet
P. E 4-5	Bidrag till Föreningen Fruktdrycker - Bidrag till vanföra ägare av motorfordon	Skatteutskottet
P. E 6	Bidrag till institutet för storphushållens rationali- sering	Finansutskottet
P. E 7-8	Produktionsbidrag för dagstidningar - Sam- distributionsrabatt för dagstidningar	Konstitutionsutskottet
P. E 9-14	Avlöningar till personal på indragningsstat m. m. - Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. . .	Inrikesutskottet
P. E 15	Viss informationsverk- samhet	Finansutskottet
P. E 16	Förberedelser för om- lokalisering av statlig verksamhet	Inrikesutskottet

Kapitalbudgeten		
Statens allmänna fastighetsfond		
P. II:12–13	Byggnadsarbeten för statlig förvaltning – Inköp av fastigheter . . .	Finansutskottet
P. II:14	Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	Skatteutskottet
Fonden för låneunderstöd		
P. V:6	Lån för inrättande av alkoholfria restauranger	Skatteutskottet
P. V:7	Pressens lånefond . . .	Konstitutionsutskottet
Fonden för förlag till statsverket		
P. VII:1	Vissa projekteringskostnader	Finansutskottet
Diverse kapitalfonder		
P. IX:5	Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner	Finansutskottet
Bilaga 10		
Utbildningsdepartementet		
Driftbudgeten		
Litt. A	Utbildningsdepartementet	Utbildningsutskottet
Litt. B	Kulturändamål	
a)	Konst, litteratur, musik, teater m. m.	Kulturutskottet
b)	Arkiv, museer m. m. . .	Kulturutskottet
c)	Ungdoms- och folkbildningsverksamhet	Kulturutskottet
d)	Utbildning inom kulturområdet	Utbildningsutskottet
Litt. C	Kyrkliga ändamål . . .	Kulturutskottet
Litt. D	Skolväsendet	Utbildningsutskottet
Litt. E	Högre utbildning och forskning	Utbildningsutskottet
Litt. F	Läraryt utbildning	Utbildningsutskottet
Litt. G	Vuxenutbildning	Utbildningsutskottet
Litt. H	Studiesociala åtgärder .	Socialförsäkringsutskottet
Litt. I	Internationellt-kulturellt samarbete	Kulturutskottet
Kapitalbudgeten		
Statens affärsverksfonder		
P. I:B 2	Rundradioanläggningar	Kulturutskottet
Statens allmänna fastighetsfond		
P. II:15–16	Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål – Radio- och televisionshus	Kulturutskottet

	P. II:17	Byggnadsarbeten vid universiteten m. m. . . .	Utbildningsutskottet
		Statens utlåningsfonder	
	P. IV:5 -6	Allmänna studielånefonden – Studiemedelsfonden	Socialförsäkringsutskottet
	P. IV:7	Lånefonden för studentkårlokaler	Utbildningsutskottet
Bilaga 11		Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
		med undantag för punkterna	
	H 7–H 8	Stöd till idrotten: Organisationsstöd m. m. – Anläggningsstöd m. m.	Kulturutskottet
Bilaga 12		Handelsdepartementet	
		Driftbudgeten	
	Litt. A–E	Handelsdepartementet m. m. – Patent- och registreringsverket m. m.	Näringsutskottet
	Litt. F	Ekonomiskt försvar	Försvarsutskottet
		Kapitalbudgeten	
		Fonden för låneunderstöd	
	P. V:8	Lån till utbyggnad av oljelagringen	Försvarsutskottet
	P. V:9	Lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island	Näringsutskottet
		Diverse kapitalfonder	
	P. IX:7	Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap: Förrådsanläggningar m. m.	Försvarsutskottet
Bilaga 13		Inrikesdepartementet	
		Driftbudgeten	
	Litt. A–C	Inrikesdepartementet m. m. – Invandring m. m.	Inrikesutskottet
	Litt. D	Regional utveckling	
	P. D 1–2	Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet – Särskilda stödåtgärder i glesbygder	Inrikesutskottet

P. D 3-4	Bidrag till företagare- föreningar m. fl.: Admi- nistrationskostnader och Täckande av förlus- ter i anledning av stat- ligt stöd till hantverks- och industriföretag m. fl.	Näringsutskottet
Litt. E	Bostadsbyggande m. m. Kapitalbudgeten Statens utlåningsfonder	Civilutskottet
P. IV:11	Statens hantverks- och industrilånefond	Näringsutskottet
P. IV:12-15	Lånefonden för bo- stadsbyggande - Låne- fonden för allmänna samlingslokaler	Civilutskottet
	Fonden för låneunderstöd	
P. V:10	Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	Inrikesutskottet
Bilaga 14	Civildepartementet	Civilutskottet
Bilaga 15	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bilaga 16	Oförutsedda utgifter	Finansutskottet
Bilaga 17	Riksdagen och dess verk	
Litt. A-C	Riksdagen - Allmänt kyrkomöte	Konstitutionsutskottet
Litt. D	Riksdagens verk	
P. D 1-2	Riksgäldskontoret . . .	Finansutskottet
P. D 3-8	Riksdagsbiblioteket: Förvaltningskostnader - Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i ge- mensamma kostnader för Nordiska rådet . . .	Konstitutionsutskottet
Litt. E	Diverse	
P. E 1-2	Vinstutlottning i sam- band med ungdomens lönsparande - Vinstut- lottning i samband med allmänt lönsparande . .	Finansutskottet
P. E 3-4	Kommittéer m. m. - Täckning av merkostna- der för löner och pen- sioner m. m.	Konstitutionsutskottet

Bilaga 18	Riksgäldsfonden	Finansutskottet
Bilaga 19	Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	Finansutskottet
Bilaga 20	Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	Finansutskottet
Bilaga 21	Statens allmänna fastighetsfond . .	Finansutskottet
Bilaga 22	Beredningsstat för försvarsväsendet	Försvarsutskottet

Kungl. Maj:ts proposition *nr 2* angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1971/72 hänvisades till utskott enligt följande:

Bilaga 1	Justitiedepartementet	Justitieutskottet
Bilaga 2	Socialdepartementet	Socialutskottet
Bilaga 3	Finansdepartementet	Finansutskottet
Bilaga 4	Utbildningsdepartementet	Kulturutskottet
Bilaga 5	Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
Bilaga 6	Inrikesdepartementet	Civilutskottet
Bilaga 7	Civildepartementet	Civilutskottet
Bilaga 8	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bilaga 9	Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	Finansutskottet

§ 7 Interpellation nr 42 ang. exploateringen av markområden i strid mot skissen till fysisk riksplan

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖNELL (c), som yttrade:

Herr talman! En omfattande exploatering av vår natur har förekommit under 1900-talet. Den har delvis varit en förutsättning för det materiella välförhållandets utveckling, men samtidigt utgjort ett hot mot den ekologiska balansen och mot människors möjlighet till rekreation i ostörd natur.

För att komma till rätta med bl. a. de problem som exploateringen fört med sig har inom civildepartementet utarbetats en skiss till fysisk riksplan, vilken presenterades hösten 1971. För att nå en önskvärd styrning av olika aktiviteter måste en omfattande lagstiftning komma till stånd, och en proposition i detta syfte väntas till 1972 års höstrikssdag.

I riksplaneskissen sägs bl. a. området mellan Nynäshamn och Nyköping–Oxelösund utgöra så väsentliga avsnitt ur friluftssynpunkt och vetenskaplig naturvårdssynpunkt att miljöförstörande industri inte bör tillåtas etablera sig inom området. Där sägs också att oljeutsläpp i Nynäshamnsområdet riskerar att spridas över områden av stort värde från rekreations- och naturvårdssynpunkt. Den oljeindustri som redan finns i Nynäshamn kan möjligen motivera en utökning i denna ort, om valet står mellan Nynäshamn och ett ännu orört område.

De stora el- och värmeverken i Storstockholm och Mälardalen, med Stockholms elverk i spetsen ämnar bygga en stor gemensam oljehamn. Man planerar för närvarande med tre alternativa lokaliseringssorter, nämligen Södertälje, Nynäshamn och Fituna. Samtliga dessa orter har bedömts som möjliga lokaliseringsoptioner, men något definitivt beslut i denna fråga har ännu inte fattats.

I den mån oljehamnen lokaliseras till Fituna står detta i klar strid mot den skiss till fysisk riksplan som lagts fram, då Fituna ligger i det nyss nämnda området mellan Nynäshamn och Nyköping–Oxelösund. Kommer man fram till beslut om en sådan lokalisering framstår riksplane-skissen enbart som en intressant diskussionspromemoria utan politisk innebörd.

Riksplaneskissen utgör ett första försök för att rädda återstående naturområden från hård exploatering. Det är därför viktigt att detta försök inte oimtetgörs innan lagstiftning på området trätt i kraft. Det bör heller inte uteslutas att liknande, och kanske mer framskridna, planer finns i andra delar av vårt land, vilka också står i strid mot riksplane-skissens intentioner.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr civilministern få framföra följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att förhindra exploatering av områden, vilka i skissen till fysisk riksplan avsatts för andra ändamål, innan lagstiftning på området trätt i kraft?

Denna anhållan bordlades.

§ 8 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 9 med förslag till lag med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto.

§ 9 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 51 Herr *Hedin* (m) till herr kommunikationsministern angående lokaltrafiken på järnvägssträckan Nyköping–Södertälje:

Innebär Statsrådets uttalande den 14 oktober 1971 om att regeringen kommer att iaktta viss återhållsamhet i fråga om beslut rörande nedläggning av ytterligare järnvägslinjer att lokaltrafiken på sträckan Nyköping–Södertälje kommer att upprätthållas tills den regionala trafikplaneringen har genomförts.

Nr 52 Herr *Wennerfors* (m) till herr inrikesministern angående vissa lagstadgandens innebörd jämfört med § 32 i SAF:s stadgar:

Anser herr statsrådet att exempelvis § 3 i statstjänstemannalagen har en helt annan innebörd och annat syfte än § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 15.23.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Fredagen den 4 februari

- Herr Ahlmark (fp) 71
" Björck i Nässjö (m) 63
" Börjesson i Falköping (c) 37
" Carlshamre (m) 42, 48, 49
Fru Dahl (s) 30, 36, 37, 46, 54
" Eriksson i Stockholm (s) 10
Herr Feldt, handelsminister 3, 5, 8, 9
" Gernandt (c) 67
" Gustavsson i Alvesta (c) 18
Fru Hävik (s) 41, 48
Herr Korpås (c) 65
" Lorentzon (vpk) 4, 7, 8, 10
Fru Lundblad (s) 49
Fröken Mattsson (s) 59, 62
Herr Mundebo (fp) 28, 35, 37, 54
Fru Odhnoff, statsråd 16, 52
Herr Sjönell (c) 78
" Svensson i Kungälv (s) 25, 47, 49
" Turesson (m) 55, 61
" Wiklund i Stockholm (fp) 21
" Wirmark (fp) 56, 61 62